HANNES IGNATIUS

SORTOVUOSISTA ITSENÄISYYTEEN

MUISTELMIA

KUVITETTU

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1927.

Vaimolleni,

joka syksyllä v. 1917 ompeli
Vapausarmeijan valkoisen lipun,
omistan nämä muistelmani
kiitollisuudella.

Tekijä.

— — — — — — — — — — — — — —

kun uupuin miehuus tilikirjaa pohti,

se numero päämäärään päinkö vei elämän tielle säädettyyn vai ei.

Holger Drachmann.

Alkulause.

Olen täysin tietoinen siitä, että useilla kansalaisillani olisi näistä menneistä ajoista enemmän mielenkiintoista kerrottavaa kuin minulla, mutta koska osa näitä muistelmiani sanomalehtikirjoituksina herätti jonkin verran mielenkiintoa, katsoin mahdolliseksi julkaista ne kirjana.

Siitähän voi olla eri mieltä, milloin on paras aika julkaista muistelmiaan. Voi näyttää siltä, että ne voittaisivat, jos ne julkaistaisiin myöhemmin, silloin kun on kulunut jo niin pitkä aika kyseessäolevista tapauksista, että useimmat tai kaikki toimihenkilöt ovat kadonneet näyttämöltä ja useat vuosikymmenet siten antavat kertomukselle paremman ja ennen kaikkea objektiivisemman taustan.

Mutta toisaalta – vaikka tietysti kaikki muistelmat ovat subjektiivisia, ne kun ovat kerrotut muistelmainlaatijan katsantokannan mukaan – jos muistelmat valaisevat tärkeitä historiallisia tapauksia, voi olla edullisempaa, että niiden julkaiseminen tapahtuu juuri silloin, kun useimmat mukanaolleet vielä elävät ja voivat todistaa muistelmien luotettavuuden tai oikaista niissä mahdollisesti esiintyvät erehdykset. Varmaan siitä syystä olemmekin nähneet, että niin tärkeän ajankohdan kuin maailmansodan tapahtumain johdosta useimmat aikamme valtiomiehistä ovat julkaisseet muistelmansa.

Meidän maallemme ovat sortovuodet, maailmansota ja vapaussotamme epäilemättä historiamme tärkeimmät tapahtumat, ja sentähden kaikki yksityisluontoisetkin tiedot näistä ovat varmaan tuleville historioitsijoille tärkeitä. Mutta on toinenkin syy, joka on saanut minut jo nyt julkaisemaan nämä muistelmat. Se on vasemmiston jatkuva yritys vähentää vapaussotamme merkitystä ja koettaa antaa sille se leima, että se muka valkoisten taholta oli ajateltu luokkasodaksi. Että se siksi osittain tuli – vaikka kaikki valkoisten ensimmäiset taistelut olivat suunnatut yksinomaan venäläisiä sotajoukkoja vastaan – johtui siitä, että sosialistimme kumosivat laillisen hallituksen ja hajoittivat eduskunnan sekä koettivat avoimesti venäläisen sotaväen avulla anastaa vallan maassa.

Suomen irroittaminen ja vapauttaminen venäläisestä ikeestä oli, kuten jo näistä muistelmista näkyy, pari vuosikymmentä ennen vapaussotaa suunniteltu, mutta aika, jolloin se voisi tapahtua, riippui sekä maailman olosuhteista yleensä että erityisesti meillä ja Venäjällä vallitsevasta tilanteesta. Sortovuodet ne olivat opettaneet meidät ymmärtämään, että koko olemassaolomme autonomisena valtiona oli heikolla perustalla, se kun nojautui vain keisarien lupauksiin, joita — niin juhlallisia kuin olivatkin — heidän jälkeläisensä eivät katsoneet itselleen sitoviksi. Ja tämä pyrkimys itsenäisyyteen sai kansassamme vuosi vuodelta yhä enemmän kannatusta, kunnes se vihdoin kasvoi siksi valtavaksi voimaksi, joka pyyhkäisi maastamme vieraan ikeen.

Jokaisen maan vapaussodassa on tapahtunut, että sortajan puolella on taistellut maan omia kansalaisia. Että meillä lähes puolet kansaamme oli vihollisen puolella, on

maamme suurin tragiikka, mutta se on selitettävissä siten, että suuri osa näistä uskoi samalla taistelevansa uuden, maailmaa parantavan aatteen puolesta. Tämä bolshevistinen ohjelma on kuitenkin vienyt Venäjän kansan suurempaan sortoon ja kurjuuteen, kuin mitä se koskaan ennen on kokenut.

Meille vapaussota toi itsenäisyyden ja samalla mahdollisuuden sekä ylläpitää että jatkaa vuosisatojen kulttuurityötä kaukaisessa pohjolassa.

I.

Helmikuun manifestista Suomen sotaväen hajoittamiseen.

Keisari Aleksanteri III:n viimeiset hallitusvuodet muuttivat täydellisesti ne hyvät suhteet, jotka olivat olleet vallalla maamme valtiollisen heräämisen aikana hallitsijan ja kansamme kesken. Venäjällä oli panslavistinen kiihoitus saanut ratkaisevan vallan hallitsijaa ympäröivässä piirissä, ja vaikka ne iskut, jotka tältä taholta suunnattiin maamme valtiomuotoa vastaan, eivät vielä olleet kovia, olivat ne kuitenkin omiaan osoittamaan, mitä oli odotettavissa.

Suomen kenraalikuvernööri, kreivi Heyden, joka tähän asti oli ystävällisesti suhtautunut suomalaisiin, jopa Venäjän virallisessa lehdessä Pravitelstvenni Vjestnikissä oikaissut panslavististen lehtien, etupäässä Moskovskija Vjedomostin, valheellisia syytöksiä maatamme vastaan, muutti nyt hänkin kantansa maamme suhteen.

Tästä syystä ruvettiin myös suomalaisten taholta suhtautumaan häneen kylmästi, jopa vihamielisestikin. Keisari Nikolai II:n astuttua valtaistuimelle ja varsinkin sen jälkeen kuin hän oli allekirjoittanut hallitusvakuutuksensa

Suomen kansalle, toivottiin hänen nimittävän uuden kenraalikuvernöörin Suomeen.

Tosin oli entinen ministerivaltiosihteeri, kenraaliluutnantti Kasimir Ehrnrooth, lausunut kylläkin profeetallisesti: »Olkaa tyytyväiset Heydeniin, hän on kuin van Houtenin kaakao,[1] ajan pitkään paras ja käytännössä halvin.» Nämä hänen sanansa osoittautuivatkin oikeiksi. Kreivi Heydenin erottua virastaan keisari Nikolai II:n kruunauksen jälkeen pidettiin virka avoinna, sillä venäläisellä taholla ymmärrettiin, mitä koko rajamaapolitiikalle merkitsi se, kuka nimitettäisiin Suomen kenraalikuvernööriksi. Panslavistisen puolueen ehdokas oli kaartin esikunnan päällikkö, kenraali Bobrikoff.

Minut oli, palveltuani vuoden Suomen rakuunarykmentissä, komennettu kolmeksi vuodeksi Venäjälle niinkuin muutkin suomalaiset upseerit. Olin tullut Moskovaan ja siten joutunut olemaan läsnä sekä keisari Aleksanteri III:n suurenmoisissa hautajaisissa että keisari Nikolai II:n juhlallisessa kruunauksessa. Kreivi Heydenin suosituksesta olin viimeksimainitun juhlan ajaksi komennettu kruunausesikuntaan. Tällöin näin ensikerran kenraali Bobrikoffin. Kruunausjoukkojen päällikkönä oli näet suuriruhtinas Vladimir ja hänen esikuntansa päällikkönä kenraali Bobrikoff, joka oli ordonanssiupseerien suoranainen päällikkö, upseerien, joiden joukkoon minäkin kuuluin. Vaikka hänen käytöksensä minua kohtaan oli erittäin ystävällinen, aavistin, että hänen nimittämisensä Suomen kenraalikuvernööriksi ei ennustaisi hyvää, sillä hän oli

[1] Van Houtenin kaakaota suositeltiin tähän aikaan yleisesti sanomalehti-ilmoituksissa.

tunnettu erittäin tarmokkaaksi henkilöksi ja mielipiteiltään kiihkovenäläiseksi.

Jo kenraalikuvernöörin puhe senaatille, hänen tultuaan Suomeen, osoitti minkä hengen miehiä hän oli. Se ei sisältänyt, kuten entisten kenraalikuvernöörien puheet, kauniita fraaseja hyvästä yhteistyöstä ja hyvästä keskinäisestä ymmärryksestä, vaan se oli pikemminkin vääpelin puhetta sotamiehille, jossa jyrkästi ja selvästi asetettiin päämääräksi Suomen lähempi liittäminen Venäjään. Kun sitten helmikuun manifesti odottamatta saapui Helsinkiin, ymmärsi jokainen, että Suomen venäläistyttäminen oli aloitettu, kuten edellisen keisarin aikana oli tehty Itämeren maakuntien suhteen. Olin tähän aikaan Pietarissa sota-akatemiassa, ja sinne sain järkyttävät tiedot tapahtumista Suomessa: helmikuun manifestin julkaisemisesta ynnä senaatin varapuheenjohtajan ja prokuraattorin sekä säätyjen puhemiesten kokeista päästä keisarin luo — mutta turhaan. Heikko toivo oli kuitenkin jäljellä; keisari oli johdettu harhaan, mutta anomus koko Suomen kansan puolelta ei voisi kaikua kuuroille korville. Kansan täytyi siis puhua, ja lähetystö saapui suuren adressin keralla Pietariin.

Tämä tapaus herätti jopa miljoonakaupungissakin yleistä mielenkiintoa, ja kaikkialla pohdittiin, vastaanottaisiko keisari lähetystön vai eikö. Tehtiin kovia ponnistuksia puoleen ja toiseen, mutta seurauksena oli, että lähetystön anomukseen päästä keisarin puheille annettiin kieltävä vastaus.

Minkälaiset mielipiteet olivat vallalla johtavissa sotilaspiireissä, näkyy seuraavasta esimerkistä. Sota-akatemiassa

luettiin sotatilastotieteessä salaista teosta Suomesta, jonka oli kirjoittanut silloinen sotilastilaston professori, eversti Solotarjeff. Sen esipuheessa oli m. m.: »Vähän mustetta on maksanut kaikkien näiden oikeuksien antaminen Suomelle, mutta paljon venäläistä verta tulee vielä vuodatetuksi ennenkuin Suomi taas saadaan tavalliseksi venäläiseksi lääniksi.» Kun lähetystö oli Pietarissa, tapasin kadulla miellyttävän ja avomielisen professori eversti Martinoffin, joka seisahdutti minut ja kysyi, tiesinkö, että suomalainen lähetystö oli saapunut Pietariin anomaan helmikuun julistuskirjan peruuttamista.

»On totta, että keisari julkaisemalla helmikuun manifestin on rikkonut Suomelle antamansa sanan», lausui hän, »mutta hänen on ollut pakko tehdä se, sillä jos keisari ei tahdo ajaa venäläiskansallista politiikkaa, niin me venäläiset karkoitamme hänet valtaistuimelta».

»Silloin me asetamme suomalaisilla pistimillä hänet takaisin valtaistuimelle», vastasin minä, ja niin erosimme.

Mutta keisari seurasi kiihkovenäläistä politiikkaa, ja Suomen oikeusjärjestys ja kukoistus olivat tämän valtiotaidon ensimmäinen uhri. Helmikuun julistuskirjan vaikutuksesta muodostettiin Suomessa salainen valtiollinen järjestö, joka omaksui venäläisten lehtien sille antaman haukkumanimen »Kagaali» ja jonka päämäärä oli järjestää kaikkialla maassa vahva passiivinen vastarinta laittomia venäläisiä toimenpiteitä vastaan. Se tuli täten merkittäväksi tekijäksi Suomen uusimmassa historiassa.

Sota-akatemian kolmannella kurssilla, johon olin tullut hyvin arvosanoin, ei ollut enää lainkaan luentoja, vaan jokaisen upseerin tehtävänä oli kotona vuoden kuluessa

laatia kolme kirjallista työtä, jotka sitten esitettiin akatemiassa. Ensimmäinen sotahistoriallinen tehtäväni käsitteli Amerikan orjasotaa: kenraali Braggin marssi Chicamaugaa ja Chatanugaa kohti 1863 ja Morganin viimeinen ratsuretki. Tämän esitelmäni toisena arvostelijana (kaksi professoria oli aina arvostelemassa) oli strategian ja sotahistorian professori, kenraali Michnevitsh. Esitelmä oli sujunut hyvin, lukuunottamatta huonoa venäjänkieltäni. Toisena esitelmänäni oli: »Pinskin soitten merkitys Venäjälle sodan sattuessa», ja tällöin sain opponenteiksi everstit Solotarjeffin ja eversti Mishlajevskin. Molemmat olivat kiihkovenäläisiä ja edellinen Suomi-syöjä.

Tapasin Pietarissa yleisesikuntaeversti Stahovitshin, joka oli hyvä ystäväni Moskovan ajoilta. Hän kertoi, että Solotarjeff oli sanonut tullessaan opponentikseni, että nyt tshuhnalle käy hullusti.

En tahdo sanoa, että esitelmäni olisi ollut hyvä. Siihen vaikutti tietysti paljon tieto siitä, että missään tapauksessa en saisi kiitosta osakseni opponenteilta, en varsinkaan Solotarjeffilta. Läpäisin kuitenkin, vaikka arvosana ei ollut korkea.

Kolmas työ oli suurin. Se oli kokonaista parisataa sivua käsittävä kirja karttoineen ja liitteineen ja jakaantui kolmeen osaan: kuljettavan matkan tutkimiseen, taktilliseen liikkeeseen ja osaston muonitukseen. Olin aiheekseni saanut yhden armeijakunnan johdon Karpaattien yli määrättyjä teitä pitkin. Se onnistui jopa niin hyvin, että eräs kolmesta tarkastavasta professorista kirjoitti loppuun: »hyvä».

Sitten suoritin akatemian tosin ensimmäisessä sarjassa,

mutta kun minun ei toisen esitelmäni tähden onnistunut saada vakanssia yleisesikuntaan, palasin takaisin Suomen rakuunarykmenttiin, jonka kanssa otin osaa Krasnoje Selon leiriharjoituksiin ja Lugan suuriin manöövereihin. Täällä tuli jo näkyviin erinäisten piirien vihamielisyys suomalaisia kohtaan.

Näillä manöövereilla oli eversti Schaumanilla komennossaan paitsi Suomen rakuunarykmenttiä, kaartin ulaanirykmentti ja pari patteria kaartin ratsutykistöbrigadista, sillä ulaanirykmentin komentaja, prinssi Napoleon Bonaparte, ja kaartin tykistöbrigadin komentaja, suuriruhtinas Sergei Mihailovitsh, olivat kumpikin määrätyt sotatuomareiksi näille manöövereille. Molemmat olivat hyvin ystävällisiä suomalaisia kohtaan, ja suuriruhtinas Sergein oli tapana syödessämme päivällistä jossakin tuvassa osoittaa suomenkielentaitoaan — laskusanojen lisäksi vain jokin harva sana. Meidän osastomme kuului kenraali Maksimovitshin joukkoon. Vastapuolta komensi akatemian professori, kenraali Michnevitsh. Meidän tehtävänämme oli estää Michnevitshin osaston pääsy Luga-joen yli, ja sitä varten oli ratsuväki lähetetty erään kahlaamon kautta eteenpäin vihollista vastaan ja käsketty tämän edetessä pe-

Th. Schauman.

rääntymään kahlaamon kautta omalle rannalle ja siellä puolustamaan ylimenopaikkaa.

Minä olin esikuntapäällikkönä eversti Schaumanin osastossa, ja me lähetimme tarkat tiedot vastustajan liikkeestä, jolloin m. m. totesimme, että sen pääjoukko marssi kahlaamoa kohti. Tästä huolimatta emme saaneet ollenkaan apua, sillä kenraali Maksimovitsh odotti vihollisen päävoimaa aivan toisesta paikasta, ja siten meni manööveri myttyyn. Manööverin loputtua sotatuomarit totesivat kenraali Michnevitshin puolen voittaneen.

Manööverien arvostelutilaisuuteen ratsastin eversti Schaumanin keralla. Ylituomarina oli ratsuväen ylipäällikkö, kenraali Ostrogradski. Hän antoi kenraalien Maksimovitshin ja Michnevitshin kummankin selostaa oman osastonsa liikkeet ja syyt joukoille antamiinsa käskyihin. Kenraali Maksimovitsh tahtoi syyttää ratsuväkeä, varsinkin Suomen rakuunarykmenttiä siitä, että hänen puolustuksensa epäonnistui, rakuunaviestit toivat muka hyvin hataroita kirjallisia tietoja, ja kun he eivät osanneet venäjänkieltä, ei hän muka ollut voinut saada minkäänlaista vastausta heiltä. Tämä oli tavallinen ve-

W. Ostrogradski.

ruke, joku oli tehtävä syntipukiksi, ja semmoisiksi suomalaiset tietysti sopivat tänä aikana erinomaisesti.

Mutta kuultuaan molempien joukko-osastojen päällikköjen selitykset lausui kenraali Ostrogradski kenraali Maksimovitshille: »Se, mitä teidän ylhäisyytenne sanoo, ei ole totta. Olen lukenut Suomen rakuunarykmentin tiedonannot, ja ne olivat asialliset, oikeat ja selvät.» Ja kääntyen eversti Schaumanin puoleen hän sanoi: »Kiitän Suomen rakuunarykmenttiä sen erinomaisesta manööveristä ja annan sille arvosanan 12 +» (12 on korkein arvosana Venäjällä). Kenraali Maksimovitsh kalpeni, mutta eversti Schauman oli sen sijaan tyytyväinen rykmenttinsä osaksi tulleeseen arvosteluun.

Nämä olivat suurimmat manööverit joihin Suomen rakuunarykmentti otti osaa. Jo seuraavana vuonna Krasnoje Selon leiriharjoitusten aikana olivat olosuhteet maassamme paljon muuttuneet. Suurin osa senaattoreista (m.m. isäni) oli kieltäytynyt julkaisemasta venäjänkielen manifestia ja saanut eron virastaan.

Viha Venäjää vastaan alkoi jo tunkeutua kansan syviin kerroksiin. Muistan, kun kerran komensin jälkijoukkoa rykmentin perääntyessä ja rakuunat makasivat ketjussa, mistä heidän piti vielä ampua pari yhteislaukausta, ennenkuin nousisivat ratsujensa selkään, erään sotamiehen kuiskanneen kumppanilleen: »Perkele, ettei ole kovia patruunia!»

Venäjän sanomalehdistö oli ryhtynyt vakavaan kynäsotaan suomalaisten omaa sotaväkeä vastaan, ja yleisesikunnan everstiluutnantti Frans Albert Seyn aloitti Venäjän upseeriklubissa Helsingissä luentosarjan siitä

vaarasta, joka muka uhkasi Venäjää, kun sillä pääkaupunkina porttien edustalla oli epäluotettava vieraskansallinen armeija. Nämä luennot pidettiin Bobrikoffin käskystä, ja niillä oli myöskin välitön seuraus.

Kun kesällä v. 1901 toimeenpantiin suuret maihinnousumanööverit Koiviston luona, ottivat niihin osaa suomalaisesta sotaväestä Hämeenlinnan ja Viipurin tarkk'-ampujapataljoonat sekä Suomen rakuunarykmentti. Räävelistä piti sodanaikaisen venäläisen divisioonan tykistöineen (noin 17—18,000 miestä) saapua sotalaivojen saattamana Koiviston edustalle ja nousta täällä maihin. Osaston, johon yllämainitut suomalaiset joukko-osastot ottivat osaa, piti estää tätä maihinnousua.

Juuri manööverien aikana saapui odottamatta keisarillinen ukaasi Suomen sotaväen hävittämisestä. Vain kaksi joukko-osastoa, Suomen kaartinpataljoona ja Suomen rakuunarykmentti, saisi jäädä eloon, ensiksimainittu sen vuoksi, että se kuului vanhaan kaartiin, eikä Venäjällä oltu vielä koskaan mitään vanhan kaartin osastoa hävitetty, jälkimmäinen sen vuoksi, että sen oli perustanut keisarin isä, ja kunnioituksesta häntä kohtaan se pysytettäisiin.

Surusanoman saavuttua kutsui Suomen rakuunarykmentin upseeristo illaksi molempien tarkkampujapataljoonien upseerit luokseen. Tämä illanvietto ei ollut tarkoitettu santarmien tietoon tulevaksi, sillä suuttumus ja viha, jonka keisarin ukaasi oli saanut aikaan, oli kuohuttanut kaikkien mielet. Suomalainen kunnollisuus, rehellisyys ja velvollisuudentunto oli arvosteltu liian vähäpätöisiksi, kun Venäjän valtakunnan intressit muka vaativat Suomen sotaväen armotta hävitettäväksi.

Pidin rakuunarykmentin upseeriston puolesta puheen Suomen pataljoonain upseereille ja aloitin sen sanoin: »Ave Caesar, morituri te salutant» — samoin sanoin, joilla kuolevat gladiaattorit areenalla tervehtivät Rooman keisaria. Suomen kansa oli astunut areenalle taistelemaan elämästä tai kuolemasta — kuinka tulisi käymään, ei kukaan tietänyt, mutta vaihtoehtoa ei ollut.

Pari päivää tämän jälkeen sai Suomen rakuunarykmentti käskyn lähteä pikamarssissa Krasnoje Selohon ottamaan osaa suureen keisarimanööveriin, sillä ratsukaartissa oli hevosiin ilmestynyt pernaruttoa, ja Suomen rakuunarykmentin tuli tämän rykmentin sijaan Chevalierikaartin kanssa muodostaa brigadi.

Saavuimme illalla Pietariin ja asetuimme yöksi Nikolajevin ratsukoulun luo, pyytäen saada asettaa hevosemme tyhjiin talleihin. Se evättiin, ja rykmentti sai viettää yön kadulla. Huomattiin, että suomalaisia koetettiin kaikin tavoin ärsyttää. Otimme osaa viimeisiin manöövereihin, ja manööverien loputtua keisari ratsasti rintamaa pitkin tervehtien joukkoa. Suomen rakuunarykmenttiä hän tervehti sanoilla: »Päivää, rakuunat!» On näet huomattava, että keisari Nikolai II aina tahallaan jätti pois sanan »Suomen», jota kaikki hänen edeltäjänsä olivat käyttäneet tervehtiessään suomalaisia joukko-osastoja. Kun keisari oli sivuuttanut rykmentin rintaman, kutsui hoviministeri, paroni, sittemmin kreivi Freederickzs kaikki upseerit keisarilliselle aamiaiselle. Kaikki upseerit Chevalieri-kaartista ratsastivat keisarin teltan luo. Suomen rakuunarykmentin upseerit jäivät paikoilleen. Neljännestunnin kuluttua tuli Chevalieri-kaartin päällikkö, kenraali Besobrasoff,

täyttä laukkaa luoksemme ja kutsui keisarin käskystä ja nimessä Suomen rakuunarykmentin upseerit aamiaiselle. Kukaan ei välittänyt kutsusta, närkästys loukkauksesta, joka oli kohdannut suomalaista sotaväkeä, oli niin suuri, ettei hieno keisarillinen samppanja-aamiainen houkutellut ketään, vaikka jokainen oli sekä nälissään että janoissaan pitkän manööverin jälkeen.

Suomen rakuunarykmentin elämä ei tämän jälkeen tullut pitkäksi. Syksyllä 1901 antoi kenraalikuvernööri Bobrikoff käskyn, että rekryyttien tuli vannoa vala venäläisen kaavan mukaan Venäjän itsevaltiaalle. Rykmentin miehekäs ja isänmaallinen komentaja, eversti Schauman, ilmoitti kenraalikuvernöörille, että tämä käsky oli lainvastainen. Sellaista ei ollut Suomen asetuskokoelmassa, eikä se siis voinut korvata laillista valaa.

»Minä olen teidän lakinne», oli Bobrikoffin raaka vastaus.

Loukkaus Suomen sotajoukkoja kohtaan ja uudet, päivä päivältä tapahtuneet laittomuudet osoittivat selvästi, että myös Suomen rakuunarykmentin kohtalonpäivä oli lähestyvä. Mutta rykmentin upseeristo ei jäänyt tätä odottamaan. Koko upseeristo rykmentin komentajasta alkaen jätti erohakemuksensa. Bobrikoffiin tämä joukkoero vaikutti epämiellyttävästi, hänellähän oli paljon vihamiehiä Pietarissa, ja hän tiesi, että Suomen rakuunarykmentin upseeriston joukkoero voisi vahingoittaa häntä, sillä rykmentillä oli Venäjällä hyvä maine. Kun rykmentin rekryyteiltä otettiin uusi vala rykmentin maneesissa, oli Bobrikoff lähettänyt esikuntapäällikkönsä, kenraali Rodsjankon, Lappeenrantaan olemaan läsnä tässä tilaisuudessa.

Suomen rakuunarykmentin kasarmit.

Rykmentin pappi, pastori Collan, kieltäytyi lukemasta tätä valaa, samaten myös rykmentin audiittori, pormestari Schogster. Minä en ollut läsnä tässä tilaisuudessa, olin ilmoittanut eversti Schaumanille kieltäytyväni ottamasta osaa tähän valantekoon, ja hän suostui siihen, että sain olla poissa. Menin Kaukaan tehtaalle insinööri Bengt Björkenheimin luo, ja sinne saapui myös Helsingistä tuomari Jonas Castrén. Kenraali Rodsjanko koetti vaikuttaa upseereihin niin, että he olisivat peruuttaneet erohakemuksensa. Ja paluumatkalla Helsinkiin hän kääntyi takaisin Kaipiaisista, tuli Lappeenrantaan eversti Schaumanin luo ja koetti vielä kerran vaikuttaa tähän niin, että hän ja upseeristo jäisivät paikoilleen, koska hänen mielestänsä oli mitä suurin vahinko, jos tämä rykmentti hajoitettaisiin. Kun tämä ei onnistunut, kutsutti Bobrikoff luoksensa rykmentin vanhimman upseerin,

eversti Beckmanin, tarjosi hänelle komentajan paikan ja koetti liehakoida häntä sanomalla, että hehän oikeastaan olivat rykmenttikumppaneita, molemmat olivat aloittaneet upseeriuransa kaartin ulaaneissa Varsovassa, — tietysti onnistumatta.

Tieto Suomen rakuunarykmentin upseeriston joukkoerosta oli levinnyt ympäri maata. Osassa kansaa se oli herättänyt yleistä innostusta, että kerran yksimielinen vastustus venäläistä mielivaltaa vastaan oli saatu aikaan. Osa tyynempiä, harkitsevampia poliitikkoja piti vaarallisena, että upseeristo sekaantui politiikkaan, ja teki kaikkensa, että Suomen kaartin upseerit eivät seuraisi rakuunoitten esimerkkiä.[1]

Vanhemmissa johtavissa piireissä yritettiin saada rykmentin upseerit peruuttamaan erohakemuksensa. Kokous oli kutsuttu koolle salaneuvos F.W. Schaumanin luo. Sinne olivat kokoontuneet useimmat eronneista senaattoreista. He olivat pyytäneet rykmentin komentajaa saapumaan tähän kokoukseen. Eversti Schauman ilmoitti kuitenkin upseeristolle, että hän tahtoisi, että joku upseerikunnan valitsema upseeri seuraisi häntä Helsinkiin. Siten tulin minä matkustaneeksi eversti Schaumanin kanssa Helsinkiin ja otin osaa tähän kokoukseen, jossa koetettiin vaikuttaa siihen suuntaan, että upseerit peruuttaisivat erohakemuksensa. Kokouksessa läsnäolleiden mielipiteen mukaan olisi upseerien pysyttävä erossa politiikasta, vaikkakin läsnäolijat mielipiteiltään olivat upseeriston kannalla.

---

[1] Suurin osa Suomen kaartin upseereista jätti yksitellen erohakemuksensa; heidän tilalleen komennettiin halukkaita hajoitettaviksi määrätyistä Suomen tarkk'ampujapataljoonista.

Eversti Schauman, joka oli päättänyt kaikessa tapauksessa erota, ei tahtonut tässä tilaisuudessa esiintyä ja siten ikäänkuin painostaa upseereihin omaa kantaansa, vaan odotti, että minä esiintyisin upseeriston puolesta.

Sanoin mielipiteeni kokoukselle suoraan ja vakuutin, että upseerit olivat tyystin harkittuaan tulleet tähän päätökseen. He olivat valmiit kuulemaan kokouksen mielipiteen, mutta he seuraisivat ainoastaan omaa vakaumustaan. Yksi senaattoreista, vapaaherra Langenskjöld, lausui silloin, että hän oli täydellisesti samalla kannalla kuin minä. Hän oli kerran seurannut toisen mielipidettä ja oli sitä koko elinikänsä katunut.

Tällävälin oli kenraalikuvernööri Bobrikoff matkustanut Pietariin ja selittänyt rakuunarykmentin upseeriston erohakemuksen miltei kapinalliseksi sekä vaatinut heidät asetettaviksi venäläisen sotaoikeuden tuomittaviksi. Kenraalikuvernöörin apulainen, kenraaliluutnantti Schipoff, lähetettiin Lappeenrantaan, hänen sihteerinään seurasi eversti Lvoff, sittemmin Uudenmaan läänin kuvernööri. He aloittivat upseerien kuulustelut Lappeenrantaan sijoitetun venäläisen jalkaväkipataljoonan upseeriklubissa. Kuulusteluun kutsuttiin yksitellen jokainen upseeri. Ja se kesti pari päivää. Kuulustelussa ei säästetty uhkauksia, kuten esimerkiksi siirrosta tavallisena sotamiehenä venäläisiin joukko-osastoihin Siperiassa ja Kaukaasiassa y. m. Kun kuulustelupöytäkirjat olivat valmiit, lähetti kenraalikuvernööri Bobrikoff ne ylisotatuomarille, kenraali Masaloffille, Pietariin. Mutta tämä kieltäytyi asettamasta suomalaisia upseereja venäläisen sotaoikeuden tuomitta-

viksi huomauttaen, että suomalaisen sotaoikeuden tuli tuomita meidät.

Kysymys syytteeseen asettamisesta sai siten raueta, ja keisarillinen ukaasi ilmestyi Suomen rakuunarykmentin hajoittamisesta sekä uuden 55:nnen Suomenmaalaisen (venäläisen) rakuunarykmentin muodostamisesta Lappeenrantaan.

Eversti Schauman sai viipymättä eron, ja uuden muodostettavan rykmentin päälliköksi nimitettiin eversti Grigorkoff, joka samalla hajoituksen aikana olisi v. t. rakuunarykmentin komentajana. Eversti Grigorkoff, syntyjään suomalainen, oli ennen palvellut Suomen rakuunarykmentissä esiupseerina, mutta rykmentin upseeristo oli muutama vuosi tätä ennen pakottanut hänet eroamaan rykmentistä. Hän sai nyt tilaisuuden kostaa tämän, ja päivittäin rangaistiin upseereja, milloin mistäkin tekosyystä, m. m. siitä, että olivat saattaneet eversti Schaumania asemalle.

Päivää ennen jouluaattoa sai neljä ensimmäistä upseeria eronsa. Niihin kuuluin minäkin. Meitä ei asetettu kuten muita suomalaisia upseereja lakkautuspalkalle, vaan kaikki rakuunarykmentin upseerit jäivät puille paljaille. Nuorempien naimattomien upseerien kesken oli ollut kysymys koettaa päästä jonkin vieraan maan palvelukseen. Varsinkin teki mielemme päästä Englannin armeijaan, koska tähän aikaan luultiin sodan pian syttyvän Venäjän ja Englannin välillä.

Kaukaan tehtaitten johtaja (sittemmin kauppaneuvos) Gösta Björkenheim oli hyväntahtoisesti luvannut kirjoittaa tällöin Lontoossa oleskelevalle suomalaiselle, pro-

fessori J. N. Reuterille, että tämä ottaisi selvän, mitä mahdollisuuksia oli suomalaisten upseerien kiinnittämiseen Englannin armeijaan. Hän sai vastauksen, että tätä varten piti välttämättä jonkun rakuunarykmentin upseereista saapua Lontooseen neuvottelemaan englantilaisten viranomaisten kanssa.

II.

Matka Englantiin ja ensimmäiset vuodet liikealalla.

Jouluaattona olin tullut kotiin Helsinkiin, Mielialani oli painuksissa. En tahdo kieltää, että matkalla Lappeenrannasta Simolaan itkin — itkin vihasta ajatellessani, että meidän uljas rykmenttimme ilman miekan iskua luovuttaisi aseensa ja hevosensa venäläisille, ja silloin vannoin Hannibalin valan, että päämääräni tulisi olemaan tämän vieraan ikeen poistaminen. Sitä johtotähteä olen koko elämäni uskollisesti seurannut.

Joulun vietin kotonani, mutta jo ensimmäisinä päivänä tammikuuta 1902 matkustin Englantiin. Menin lääninhallitukseen saadakseni passin. Kun vein sen poliisikamariin viseerattavaksi, ilmoitettiin minulle, ettei minulle myönnetä lupaa matkustaa ulkomaille, kenraalikuvernöörin kansliasta oli näet tullut kielto. Seuraavana päivänä sain kuitenkin tiedon, että kielto oli peruutettu — mistä syystä, en ole koskaan saanut tietää, luultavasti kenraalikuvernööri ei viitsinyt tällaisen asian tähden herättää enää huomiota hänen ja rakuunarykmentin upseerien välisten kahnauksien suhteen, tai ehkä oli juuri saapunut Pietarista tieto, ettei siellä ryhdytä mihinkään erityisiin rangaistustoimenpiteisiin rakuunarykmentin upseereja vastaan . . .

J. N. Reuter.

Matkustin tammikuun alussa Tukholman —Kööpenhaminan kautta Hampuriin ja sieltä Vliessingenin —Queenboron kautta Lontooseen.

Lontoossa tapasin professori Reuterin Royal Societies Clubissa, St. James Streetillä. Hän oleskeli täällä Kagaalin asioissa kiinnittääkseen englantilaisten lakimiesten ja tiedemiesten huomion meidän oikeustaisteluumme. Tapasin senvuoksi kaksi kuukautta kestäneen silläoloni aikana tunnettuja Suomi-ystäviä, m. m. professori Westlaken, Kuninkaallisen maantieteellisen seuran sihteerin Scott Keltien, tunnetun maamme ystävän Gilmourin y. m., joiden vieraanvaraisissa kodeissa tutustuin moneen tunnettuun englantilaiseen valtiomieheen.

Professori Reuterin kanssa kävin tapaamassa aluksi Intian armeijan esikunnan päällikköä, kenraali Badcockia. Hänelle selitin, että useilla Suomen hajoitetun rakuunarykmentin upseereilla oli halu astua Englannin palvelukseen, koska se voisi antaa heille tulevaisuudessa mahdollisuuden taistella maamme sortajaa Venäjää vastaan.

Kenraali Badcock osoitti asiata kohtaan suurta mielenkiintoa, mutta sanoi, että Englannin lain mukaan ei kukaan, joka ei ollut syntyjään Englannin alamainen,

voinut palvella upseerina sen armeijassa; kaikessa tapauksessa hän pyysi meitä kääntymään yleisesikunnan päällikön Sir William Nicholsonin puoleen.

A. R. Badcock.

Sir William otti meidät ystävällisesti vastaan, mutta huomautti samoista vaikeuksista kuin kenraali Badcockkin, lisäten samalla, että useamman upseerin ottamista Englannin armeijaan pidettäisiin varmaan Venäjällä epäystävällisenä tekona Englannin taholta. Kuitenkin hän luuli voivansa järjestää muutamille meistä paikkoja Intiassa, jos niin tahdoimme, ei upseereina, vaan siviilivirkamiehinä, vaikka tosin sotaministeriön alaisina. Koska nämä paikat eivät ollenkaan vastanneet aikomuksiamme sotilasuramme jatkamisen suhteen, ilmoitin, ettemme niitä ollenkaan harkitse.

Onneksi siis tämä ensimmäinen päätöksemme astua ulkomaiseen palvelukseen ei onnistunut.

Kun matkani ei ollut johtanut mihinkään tuloksiin, palasin Suomeen, jossa minulle tarjottiin paikka Karhulan suuressa teollisuuslaitoksessa kapteeni Ruthilla. Minua tosin varoitettiin ottamasta tätä paikkaa. Ystäväni kapteeni A. L. Norrgren (nykyjään Suomen pääkonsulina Lontoossa) kertoi useita tapauksia Karhulassa sattu-

neista juonitteluista, hänen veljensä m. m. oli ollut siellä lyhyemmän ajan, mutta riitaantunut Ruthin kanssa. Kapteeni Ruth oli tunnettu riitajutuistaan ja siitä, että hän vaihtoi usein virkailijoitaan. En kuitenkaan kiinnittänyt huomiota varoituksiin, sillä kapteeni Ruth oli käynyt isäni luona Helsingissä ja tarjonnut minulle edullisen paikan, olihan hän vanha sotilas, miksi siis en tulisi toimeen hänen kanssaan. Ensimmäiset päivät sujuivat hyvin. Kapteeni Ruth oli etevä liikemies ja järjestelijä, mutta ei kulunut pitkää aikaa, ennenkuin eripuraisuuksia ilmaantui. Minä olin Karhulan korkeimpien viranomaisten silmätikkuna, jotka minussa näkivät tulevan kilpailijan. Kahden kuukauden kuluttua sattui sitten se suuri katastrofi, jolloin kapteeni Ruth ja minä jotenkin suoraan lausuimme toisillemme sanottavamme.

Olin taas ilman paikkaa. Päätin perustaa oman liikkeen Viipuriin, ja yhdessä rykmenttikumppanini ratsumestari S. Hjelmmanin kanssa avasimme Ignatius & Hjelmmanin asioimisliikkeen Viipurissa. Me vuokrasimme kalliin huoneiston, meillä kävi paljon vieraita, mutta vähän asiakkaita. Sain samalla johtajan paikan Viipurin tupakkatehtaalla.

Viipurissa ollessani otin mielenkiinnolla osaa Kagaalin toimintaan, olin yksi suuren Saarelan-kokouksen järjestäjistä, tulin kerran valituksi Karjalan nuorsuomalaisen puoluejohtokunnan puheenjohtajaksi ja otin osaa kaikkiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena oli estää ja vaikeuttaa Venäjän hallituksen aloittamaa venäläistyttämispolitiikkaa Suomessa. Kävin usein Helsingissä ja otin osaa kokouksiin, joissa käsiteltiin ja päätettiin taktiikasta, jota

oli noudatettava venäläistyttämispolitiikan suhteen. Muistan elävästi erään sellaisen kokouksen M. M:n huoneistossa, joka silloin oli Nybergin kahvilassa Senaatintorin lähellä ja jossa kokouksessa isäni, senaattori K. F. Ignatius, toimi puheenjohtajana. Minä pyysin puheenvuoroa ja lausuin mielipiteenäni, ettei passiivinen vastarinta voi olla mikään päämäärä, vaan sillä voi olla vain kasvattava merkitys pitämällä linjat selvinä, kunnes tilaisuus koituisi aktiiviselle toiminnalle Suomen itsenäisyyden hyväksi.

Tätä minun ei olisi pitänyt lausua, sillä silloinen protokollasihteeri (sittemmin itsenäisen Suomen ensimmäinen presidentti) K. J. Ståhlberg vastasi tähän ja sanoi mielipiteitäni kerrassaan vaarallisiksi haaveiluiksi, joita ei voinut ottaa vakavalta kannalta.

Eräänä päivänä sain kutsun saapua salaneuvos Schaumanin luo. Siellä oli läsnä myös vapaaherra M. V. v. Born. Salaneuvos Schauman esitti ehdotuksen ampumaseurojen muodostamisesta Suomeen, niin ettei Suomen sotaväen hajoituksen jälkeen tärkeä ampumataito kansasta katoaisi. Tämä oli tietenkin aktivistinen ajatus valmistaa kansaa tulevia päiviä varten.

Huhtikuun keskipaikkeilla julkaistiin n. s. diktatuurimanifesti, jossa keisari »suojellakseen lainkuuliaista Suomen kansaansa kapinallisten vaikutukselta» antoi kenraalikuvernöörille ja Suomessa olevalle Venäjän santarmistolle erinäisiä oikeuksia »valtiollisen järjestyksen ja yleisen rauhan turvaamiseksi». Siten kenraalikuvernööri sai oikeuden karkoittaa epämieluisia henkilöitä ulkomaille tahi lähettää Venäjälle sisäministerin käsiteltäviksi, ja

santarmit saivat oikeuden tehdä kotitarkastuksia ja vangituttaa Suomen kansalaisia maan oikeuden tuomiosta riippumatta. Kenraalikuvernööri Bobrikoff ei tarvinnut monta päivää käyttääkseen tätä uutta satraappioikeuttansa, sillä jo saman kuun lopussa karkotettiin ensimmäiset maanmiehemme ulkomaille; näistä mainittakoon tuomari Jonas Castren, kreivi Carl Mannerheim, vapaaherra Magnus Victor von Born ja konsuli Eugen Wolff. Viimeksimainittu oli ensimmäinen karkoitettu viipurilainen. Sen jälkeen kasvoi karkoitettujen luku päivä päivältä. Niiden joukossa oli tunnetuimpia kansalaisiamme, kuten Leo Mechelin, Lennart Gripenberg, sanomalehtimiehet Eero Erkko, Axel Lille, Arvid Neovius ja Almar Fabritius, samoin myös Viipurista Viipurin Sanomain päätoimittaja J. A. Lyly, joka tulisesti oli ottanut osaa passiiviseen vastarintaan Itä-Suomessa, ja hovioikeuden asessori V. Furuhjelm. Maistraatin kieltäydyttyä kuuluttamasta raastuvan kokousta lisäjäsenten valitsemista varten piiritoimistoon tuli myös Viipurin maistraatin vuoro. Sen jäsenet, pormestari Otto Åkesson, raatimiehet, varatuomari K. Söderhjelm ja everstiluutnantti Adolf Aminoff erotettiin ja karkoitettiin maasta, ja heitä seurasi muita.

He asettuivat asumaan pääasiallisesti Tukholmaan ja jatkoivat sieltä käsin taisteluaan Suomen oikeuden puolesta. Kun useat sanomalehdet olivat tulleet lakkautetuiksi, julkaistiin Tukholmassa sekä suomen- että ruotsinkielellä »Vapaita lehtiä», pääasiallisesti tohtori Arvid Neoviuksen toimesta. Tätä lehteä levittivät Kagaalin agentit ympäri maata Bobrikoffin suureksi harmiksi.

Haminan kadettikoulu.

Kun kuitenkin nämä lehdet saivat vain rajoitetun lukijakunnan, päätettiin Viipurin Sanomain tultua lakkautetuksi koettaa saada aikaan lehti, joka jatkaisi Viipurin Sanomain vastustuspolitiikkaa, ja niin saatiinkin suurin vaivoin »Karjala»-lehti perustetuksi.

Kesällä 1903 saapui Viipuriin surusanoma, että tohtori Lyly oli maanpakolaisuuden murtamana lopettanut päivänsä Berliinissä. Olin ollut mukana Karjala-lehteä perustettaessa, ja kun tohtori Lylyn kuoltua hänen osakkeensa myytiin, olin niitten joukossa, jotka ostivat lehden osake-enemmistön. Nyt omistin osan ajastani sanomalehtityöhön. Heinäkuussa saapui ilmoitus, että Suomen kadettikoulu oli lakkautettava. Täten oli tämä laitos, jonka oppilaat niin tuntuvasti ja etevästi olivat ottaneet osaa maamme valtiolliseen kehitykseen, lopettanut toimintansa. Jokseenkin samoihin aikoihin muistutti seuraava uutinen minua rakkaasta rykmentistäni, jonka venäläiset olivat ryöstäneet, ja aukaisi siten vanhat haavat. Lehdissä oli seuraava uutinen:

Hänen Ylhäisyytensä kenraalikuvernööri lähetti 55. Suomenmaalaisen rakuunarykmentin lippua vihittäessä H. M. Keisarille näin kuuluvan sähkösanoman: Tänään olen juhlallisesti jättänyt uudestimuodostetulle Suomenmaalaiselle rakuunarykmentille kaikkein korkeimmasti annetun lipun. Nöyrästi vastaanottaen tämän kallisarvoisen pyhyyden ja lämpimästi rukoillen Valtakunnanpäämiehen ja hänen Keisarillisen perheensä puolesta, Suomenmaalaiset rakuunat pyytävät minua esilletuomaan Teille, kaikkein armollisin Hallitsija, heidän horjumattoman ja yksimielisen lupauksensa palvella jumaloitua Tsaaria ja Venäjää uskollisesti ja totisesti, pyhästi säilyttäen venäläisen sotamiehen korkean ja kunniakkaan nimen.

Kenraali-adjutantti Bobrikoff.

Tämän johdosta lähetti H. M. Keisari kenraalikuvernööri Bobrikoffille seuraa van sähkösanoman:

Kiitän Suomenmaalaisia rakuunoita julkilausutuista tunteista, vakuutettuna siitä, että nuoresta rykmentistä tulee meidän lukuisan ratsuväkemme ansiokas edustaja Venäjän rajamaassa.

Nikolai.

Voisiko, arvoisa lukija, entinen Suomen kadetti ja Suomen rakuunaupseeri tämän jälkeen olla *vain passiivisen vastarinnan* puolella?

Kun erinäisten suomalaisten merkkimiesten karkoittaminen ei ollut lannistanut mieliä Suomessa, vaan vastustus venäläistyttämistoimenpiteitä vastaan yhä jatkui, päätti kenraalikuvernööri Bobrikoff koventaa rankaisutoimenpiteitään siten, että »valtiollisesti vaaralliset» henkilöt karkoitettaisiin Venäjälle.

Ensimmäisten Venäjälle karkoitettujen joukossa oli pormestari Hallonblad.

S. Hallonblad.

Hän oli päässyt Vjatkasta santarmien saattamana Sortavalaan lapsensa kuolinvuoteen ääreen ja päätti paluumatkalla Vjatkaan koettaa paeta. Viipurista saapui varatuomari Jeppe Grönberg Pietariin avustamaan häntä tässä paossa.

Kun Hallonblad saapui Suomesta Pietarin asemalle, onnistui hänen

A. Selin.

väentungoksessa livistää tiehensä. Hän otti ajurin ja ajoi pitkin yötä Pietarin katuja, kunnes aamuyöstä saapui luutnantti Selinin luo, joka asui Simbirskaja-kadulla.

Tähän aikaan olin muuttanut Pietariin. Konttorimme Viipurissa ei kannattanut, ja kun ratsumestari Hjelmman muutti Pietariin, päätin ottaa vastaan tirehtööri Paerschin tarjouksen tulla johtajaksi hänen juuri perustamaansa suomalaiseen teollisuuskonttoriin Pietarissa. Oli aikomus koota suomalaisten tuotteiden myynti suomalaisiin käsiin ja siten päästä vapaaksi tällöin vielä suureksi osaksi juutalaisten käsissä olevista agentuureista. Mutta tirehtööri Paerschillä ei ollut kylliksi liikepääomaa eikä kylliksi kannatusta suomalaisissa teollisuuspiireissä voidakseen toteuttaa tämän kauniin aatteensa.

Olin Suomen teollisuuskonttorissa, kun Selin soitti minulle ja pyysi minua heti saapumaan luokseen. Kun saavuin sinne, näin Hallonbladin istuvan tuolilla, luutnantti Selin ajoi parastaikaa hänen partaansa. Pian olivat Hallonbladin parta ja viikset kadonneet — ja edessämme oli henkilö, joka muistutti roomalaiskatolista pappia. Hän pukeutui Selinin vaatteisiin, ja pakomatkaa varten oli Jeppe Grönberg hankkinut hänelle Viipurista

ulkomaanpassin toista henkilöä varten.

Tietysti hänen pakonsa oli aiheuttanut sen, että santarmeja ja poliiseja oli komennettu lukuisammin ei vain kaikille Pietarin asemille, vaan lähiasemillekin estämään Hallonbladin pakoa. Kauan tuumittuamme sinne tänne katsoimme viisaimmaksi, että hän koettaisi lähteä Pietarista, jossa matkustajain tulva oli suurin. Herättäisi vähemmän huomiota nousta junaan siellä kuin jollakin pienemmällä asemalla. Kuitenkin oli varminta, että hän niin vähän aikaa kuin mahdollista olisi asemalla santarmien tarkastettavana.

J. Grönberg.

Päätimme sentähden, että Jeppe Grönberg ja minä lähtisimme pari liina- ja muilla vaatteilla täytettyä matkalaukkua mukanamme (ilman tavaroita herättäisi ulkomaille matkustaja Werschbolowon asemalla heti epäilyksiä) asemalle, ostaisimme piletin Berliiniin ja varaisimme hänelle paikan; viime tingassa saapuisivat Hallonblad ja Selin asemalle.

Niin tapahtuikin. Me saatoimme Hallonbladin vaunuun, eikä kukaan olisi voinut tuntea häntä uudessa asussaan entiseksi Sortavalan pormestariksi. Santarmit tuijottivat tarkkaan jokaiseen matkustajaan, mutta eivät

ollenkaan epäilleet hymyilevää Hallonbladia, jota useat tuttavat avoimesti saattoivat, valtakunnalle vaaralliseksi henkilöksi.

Kun Suomen teollisuuskonttori ei kannattanut, palasin jo keväällä 1904 takaisin Viipuriin. Toimin täällä liike-alalla ja kirjoitin tähän aikaan useita pääkirjoituksia Karjala-lehteen. Useimmat niistä tulivat hyvin supistetussa muodossa lehteen, sillä suurimman osan vei sensori. Kaikissa tapauksissa oli Karjala yksi niitä lehtiä, jotka uskaliaimmin kirjoittivat venäläistyttämispolitiikkaa vastaan, ja se tuli pian Itä-Suomen eniten luetuksi lehdeksi.

III.

Japanin sota ja sen seuraukset.

Passiivinen vastarinta nojautui lakiin ja oli täysin lojaalinen. Useita vuosia se oli jatkunut entisissä merkeissä ja vaatinut vuosittain uusia uhreja. Mutta kun se ei tuonut mitään toivottua tulosta, vaan vei pettymyksestä toiseen, rupesi myöskin aktivistinen suunta nostamaan päätänsä.

Tähän antoi aiheen varsinkin Japanin sota. Venäjä oli ottamalla osaa boksarikapinan kukistamiseen laajentanut valtansa melkein yli koko Mandshurian ja Korean pohjoisosan. Se oli rakentanut Port Arthuriin merilinnoituksen ja siten saanut vahvan, jäätymättömän tukikohdan Tyynellä valtamerellä.

Nämä Venäjän etenemiset ja valtaukset varsinkin Koreassa olivat herättäneet suuttumusta Japanissa, mikä lopulta johti siihen, että Japani katkaisi helmikuun 6 p:nä 1904 diplomaattiset suhteensa Venäjään ja kutsui lähettiläänsä kotiin.

Jo ennenkuin sodanjulistus oli annettu, teki japanilainen torpeedoeskaaderi kuuluisan hyökkäyksen helmikuun 9 p:nä Port Arthurin redillä olevaa venäläistä laivastoa vastaan. Tällä onnistuneella hyökkäyksellä, jossa Venäjä menetti kolme laivaa, näitten joukossa kaksi uuden-

A. Aminoff.

aikaisinta linjalaivaansa, Japani saavutti merenvaltiuden Idässä. On selvää, että Japanin voittoja seurattiin mielenkiinnolla maassamme hyvin ymmärtäen, että Venäjälle onneton sota vaikuttaisi lamauttavasti Venäjän sortopolitiikkaan Suomessa.

Kevättalvella 1904, juuri sodan puhjettua, kävin Tukholmassa tervehtimässä suomalaisia maanpakolaisia. Kävelin kadulla entisen rykmenttikumppanini everstiluutnantti A. Aminoffin kanssa, joka maanpakolaisena oli ostanut itselleen Tukholmassa tupakkakaupan Kungsträdgårdin luona, kun tapasimme senaattori Leo Mechelinin. Hän lausui tyytyväisyytensä siitä, että tapasi suomalaisia upseereita, ja pyysi meitä tulemaan kanssaan keskustelemaan juuri alkaneesta sodasta. Menimme kolmisin hotelli Rydbergiin, joka sijaitsi Kustaa Aadolfin torin varrella ja joka nyt jo aikoja sitten on purettu. Siellä hän tahtoi kuulla mielipiteemme Venäjän ja Japanin sodasta.

Minä en vielä silloin voinut olla optimistinen. Eihän siihen saakka oltu käyty ainoatakaan sotaa valkoisen ja keltaisen rodun välillä, jossa jälkimmäistä ei olisi voitettu. Everstiluutnantti Aminoff, lämminsydäminen isänmaanystävä ja huolimatta maanpakolaisuudestaan suuri opti-

misti, oli sitävastoin varma Venäjän tappiosta. Senaattori Leo Mechelin oli täysin selvillä siitä, mikä ääretön merkitys tällä sodalla oli koko meidän maallemme, sillä jos Venäjä suoriutuisi voittajana, tulisi perustuslakitaistelumme täysin toivottomaksi.

Mutta olosuhteet osoittivat, ettei Venäjän ollut helppo ylläpitää hegemoniaansa Itä-Aasiassa. Tosin ensimmäiset vastoinkäymiset eivät vielä järkyttäneet venäläisten viranomaisten uskoa lopulliseen voittoon, sillä olivathan ensimmäiset japanilaiset saavutukset saadut siten, että japanilaiset olivat, kuten Novoje Vremja kirjoitti, »käyttäneet mekaniikan kavalia ja juonikkaita keinoja». Mutta kaikki kiihkovenäläismielisten lehtien kokeet saada kansallinen viha nousemaan näitä »keltaisia apinoita» vastaan eivät onnistuneet. Sota, jota käytiin kaukana idässä, ei koskaan tullut populääriksi Venäjällä, päinvastoin tyytymättömyys kasvoi sitä myöten kuin uusia satojatuhansia miehiä lähetettiin sotaan, sitä myöten kuin uusia satojamilj oonia ruplia kulutettiin tätä varten ja varsinkin sitä myöten kuin uudet Venäjän armeijan aseiden vastoinkäymiset osoittivat hallituksen ja armeijan johdon täydellisen kykenemättömyyden viedä sota voittoisaan loppuun.

Jalun, Vafangun ja Liaujangin tappioiden jälkeen alkoi suuttumus Venäjällä hallitusta vastaan saada vaarallisen muodon. Vallankumoukselliset puolueet olivat ryhtyneet yhteistoimintaan, ja Pariisin kongressissa lokakuussa 1904, johon kadetit, sosiaalivallankumoukselliset sekä puolalaiset, suomalaiset (K. Zilliacus ja Arvid Neovius), georgialaiset ja armenialaiset ottivat osaa, päätettiin itsevaltiuden poistamisesta Venäjällä ja sen korvaamisesta

Jonas Castrén.

kansanvaltaisella hallitusmuodolla. Vieraille kansakunnille luvattiin mitä laajin autonomia, niin että Venäjä muuttuisi liittovaltioksi. Tukholmassa Konni Zilliacus muodosti suomalaisten maanpakolaisten keskuuteen aktivistisen puolueen, joka sai koko joukon kannattajia Suomessa ja jonka ohjelmaan kuuluivat myös poliittiset murhat. Näin oli siis osa Suomen kansaa luopunut laillisuuden pohjalta ja avoimesti liittynyt yhteistoimintaan venäläisten vallankumouksellisten kanssa.

Vapaaehtoisesti uhrautuen oli nuori virkamies Eugen Schauman vapauttanut isänmaansa Bobrikoffin rautaisesta kourasta, ja kun kuusi viikkoa tämän jälkeen vihattu sisäministeri Plehwe seurasi häntä salaliittolaisten pommin repimänä, oli se kuin merkinanto nousevalle vallankumoukselliselle toiminnalle. Ja kun olosuhteet Kaukaisessa Idässä vain huononivat ja tammikuun alussa 1905 Venäjän vahvin tuki Idässä, Port Arthur, antautui ja sekä maa-armeija että laivasto kärsivät jatkuvia tappioita, kas voi tyytymättömyys kasvamistaan. Suuri kansalaisjoukko, joka pappi Gaponin johdolla kulki Talvipalatsiin jättääkseen keisarille anomuskirjan, hajoitettiin verisesti. Tieto »verisestä sunnuntaista» levisi kulovalkean tavoin ympäri valta-

kuntaa. Vallankumous oli ovella. Tulisiko hellittää vai kiristää ohjaksia, sitä yhtä vähän heikko keisari kuin huono hallitus ymmärsivät. Lupauksia annettiin ja peruutettiin ilman minkäänlaista suunnitelmaa. Kaiken varalta oli keisari Nikolai II saanut keisari Wilhelmin lähettämään Pietarhovin edustalle saksalaisen torpedolaivan, johon tsaari perheineen voisi paeta.

Th. Homén.

Mitä vallankumous toisi meille mukanaan ja kuinka voisi Suomi, jolta oh riistetty sen oma sotaväki, saada äänensä kuuluviin? Täytyisikö meidän seurata kaikkia vallankumouksen turmiollisiakin askelia? Se oli estettävä!

Olin kyllin kauan oleskellut Venäjällä enkä luottanut sikäläisiin vallankumouksellisiin ja katsoin onnettomuudeksi maallemme, että heidän kanssaan ryhdyttiin yhteistyöhön. Sentähden en ollutkaan liittynyt Suomen aktivistiseen puolueeseen, vaikka olin aktivisti. Samaa mielipidettä oli usea Kagaalin jäsen. Pidimme neuvottelun Helsingissä ja pohdittuamme tilannetta päätimme lähteä Tukholmaan koettamaan saada selville, minkä verran voisimme vallankumouksen puhjettua saada kannatusta Ruotsin viranomaisilta sekä pääasiassa neuvotellaksemme Japanin siellä olevan lähetystön kanssa, olisiko Japani suostu-

vainen erinäisin ehdoin luovuttamaan meille aseita. Tällä matkalla olivat mukana professorit Th. Homén ja J. N. Reuter, metsäneuvos (sittemmin maaherra) T. A. Heikel, kapteeni Gösta Theslöf ja minä. Me lähdimme keväällä 1905 Tukholmaan Bore-laivassa. Tukholmassa tapasimme tuomari Jonas Castrénin, joka järjesti meille kokouksen Japanin Pietarissa olleen sotilasasiamiehen eversti Akashin ja majuri Nagaon kanssa.

Japanilaiset upseerit stereotyyppisine hymyineen olivat tietysti hyvin innokkaat kuulemaan mielialasta Suomessa ja tahtoivat tietää, oliko jonkinlaisia takeita siitä, että Suomessa tosiaankin noustaisiin kapinaan siinä tapauksessa, että aseita luovutettaisiin. Me puolestamme emme voineet antaa minkäänlaisia lupauksia, sillä minkäänlainen kapinanhanke ei ollut mahdollinen muussa tapauksessa kuin että vallankumous Venäjällä puhkeaa ja yleinen sekasorto saa valtakunnassa vallan. Silloin oli tietysti meidänkin mahdollista irtaantua Venäjästä, jos Japani rauhanneuvotteluissa takaisi meille itsenäisyyden. Mitään sellaista eivät japanilaiset upseerit tietenkään olleet valtuutetut lupaamaan. Mitä itse asekysymykseen tulee, tahtoivat japanilaiset tarjota meille vanhoja »Wekerle»-mal-

T. A. Heikel.

lisiä kiväärejä, joita oli halvalla saatavissa ja joitten lähettäminen ei herättäisi kaikkialla ulkomaan satamissa piileskelevien venäläisten vakoojien huomiota. Me puolestamme ilmoitimme, ettemme tee mitään vanhentuneilla kivääreillä, vaan pyysimme saada »Mauser»-kiväärejä — sillä jos kerran kansa ryhtyy taistelemaan olemassaolostaan, täytyy sen toki varustautua niin hyvin kuin mahdollista.

Mitään suoranaista tulosta eivät nämä neuvottelut tuottaneet. Vallankumous ei tällä kertaa puhjennut Venäjällä, ja sentähden olisivatkin kaikki suomalaisten tekemät kokeet epäonnistuneet ja vieneet maan turmioon.

Kun nyt luulimme, että Venäjällä puhkeaisi vallankumous, oli meille mielenkiintoista tietää, miten Ruotsissa siinä tapauksessa suhtauduttaisiin Suomen vapauttamistuumiin. Neuvotteluun otti osaa useita ruotsalaisia upseereja, m. m. eversti, kreivi Oxenstjerna yleisesikunnasta ja kreivi Wachtmeister laivastosta, kapteenit Aminoff ja Edlund y. m. He lausuivat meille ruotsalaisten upseerien myötätunnon toimintaamme kohtaan ja että he, mikäli voisivat vaikuttaa hallitukseen, koettaisivat saada sen meille suosiolliseksi. Kun itse olojen kehitys vielä oli

Erik Oxenstjerna.

niin epäselvä, emme tietenkään voineetkaan odottaa enempää.

Kun venäläisiä vakoojia oli Japanin sodan aikana runsaasti Tukholmassa, katsoimme parhaaksi palata Suomeen eri teitä. Minä palasin Rauman kautta Viipuriin.

Tukholmassa oli samoihin aikoihin tunnettu itsenäisyys- ja vallankumousmies Konni Zilliacus yhdessä venäläisten vallankumouksellisten, pääasiassa sittemmin paljastetun ohranan agentin Asevin kanssa saanut aikaan sopimuksen eversti Akashin kanssa, että yllämainittuja vanhoja sveitsiläisiä »Wekerle»-kiväärejä lähetettäisiin sekä Venäjän vallankumouksellisille että suomalaisille, jotka nousisivat kapinaan samaan aikaan kuin levottomuudet alkaisivat Pietarissa.

Syksyllä 1905 saapuisi tämä aselaiva, jonka nimeksi mainittiin »Luna» ja jonka tuntomerkkinä olisi puolittain mastoon nostettu hiilikori. Mutta venäläisiä viranomaisia oli tiedoitettu sen tulosta, eivätkä venäläiset vallankumoukselliset olleet panneet kortta ristiin aseiden vastaanottamiseksi. Luultavasti oli Asev, joka tällöin oli vangittuna Pietarissa, ilmoittanut aselaivan saapumisesta. Kaikissa tapauksissa hälytettiin kaikkialla venäläisiä ja suomalaisia viranomaisia valppauteen, m. m. sai Uuraan torpedoeskaaderi käskyn lähteä ulos Suomenlahdelle aselaivaa etsimään.

Kuten sanottu en kuulunut aktivistipuolueeseen enkä mitenkään ollut tietoinenkaan aselaivan saapumisesta, ennenkuin aktivistipuolueen huomattu jäsen Viipurissa, hovioikeuden asessori V. Furuhjelm, tuli minulle kertomaan vaarasta, joka uhkasi kallista lastia, ja pyysi minua

Aimo Hallberg.

lähtemään Kotkaan ja siellä varustamaan retkikunnan varoittamaan »Luna»-laivaa. Mukanani seurasi tuomari Jeppe Grönberg. Me lähdimme Kotkaan, jossa käännyimme entisen kadettitoverini, Yhdyspankin johtajan Aimo Hallbergin puoleen ja pyysimme häntä ottamaan osaa tähän retkeen.

Pankinjohtaja Hallberg suostui heti. Hänellä ja liikemies Hugo Zilliacuksella oli yhteinen jahti, ja kun viimeksimainittu myöskin oli halukas ottamaan osaa tähän matkaan, niin lähdimme neljään mieheen Kotkan purjehduspaviljongille jahtia tarkastamaan. Mutta se sattuikin olemaan epäkunnossa, eikä Kotkassa ollut toista saatavissa, jonka tähden matkustimme kaikki Haminaan, missä saimme apteekkari Nymalmin jahdin »Mirandan» käytettäväksemme sekä viidenneksi osanottajaksi retkeemme kaupunginlääkäri Hornborgin, joka tunsi hyvin saariston.

Ensin oli tuuli jokseenkin laimea, mutta illemmällä se muuttui myrskyksi, ja kauan risteiltyämme Suursaaren ja Tytärsaaren välillä meidän oli pakko illalla ankkuroida Suursaaren ainoassa satamassa, Suurkylässä. Sinne oli tullut hakemaan suojaa myös tullikutteri, niin että Miranda ja tullilaiva keinuivat vierekkäin satamassa kaikessa ystä-

vyydessä. Muutamia vuorokausia oleskelimme täällä pääasiallisesti ankkurissa Suursaaren majakan luona ja kiikaroiden ulapalle, mutta turhaan. Ruokavarasto loppui, eikä kenelläkään sitäpaitsi ollut aikaa viipyä kauemmin, minkä vuoksi palasimme Kotkaan, mistä matkustin Viipuriin. Ainoastaan tuomari Jeppe Grönberg jäi Kotkaan varustamaan uutta matkaa Tytärsaarelle. Näitten retkien väliaikana oli »Luna» saapunut Suomenlahdelle, mutta kun se ei tavannut ketään vastaanottajaa, muutti se kulkunsa Pohjanlahdelle, jossa se ehti luovuttaa osan lastiaan, ennenkuin viranomaiset saivat tietoonsa sen saapumisen, jolloin se räjähdytettiin. Sen alkuperäinen nimi oli ollut »John Grafton». Kaksitoista vuotta myöhemmin saapui saksalainen vedenalainen Suomenlahdelle tuoden aseita maallemme, paluumatkalla se sai hautansa venäläisessä miinavyöhykkeessä.

Mitään mainittavaa tulosta ei siis itsenäisyyspyrinnöillämme Japanin sodan aikana ollut, mutta historiallisessa suhteessa on mielenkiintoista havaita, kuinka Venäjän sotien aikana itsenäisyysharrastukset saavat yhä enemmän herätystä ja kannatusta. Krimin sodan aikana huomaa sen vain pienessä ylioppilaspiirissä, joka pääasiallisesti maljapuheissa ilmaisi mielipiteensä Suomen suhteesta Venäjään. Japanin sodan aikana nuo harrastukset saavat jo kiinteämmän muodon — suoranaisissa neuvotteluissa Venäjän vihollisen kanssa, kasvaakseen vihdoin maailmansodan aikana siksi valtavaksi liikkeeksi, joka asevoimalla karkoitti vihollisen maasta.

IV.

Suurlakko.

Bobrikoffin kuoleman jälkeen ja Venäjälle onnettoman Japanin sodan aikana eivät Venäjän viranomaiset uskaltaneet ylläpitää yhtä ankaraa sortomenetelmää Suomessa.

Tosin heti hänen murhansa jälkeen vangittiin ja kuljetettiin Venäjälle useita tunnettuja henkilöitä, mutta kun ministeri Plehwekin sai surmansa, ei hallitus enää uskaltanut jatkaa samaa ohjelmaa. Kun ruhtinas Obolenski oli tullut Suomen kenraalikuvernööriksi kenraali Bobrikoffin jälkeen, koetti hän erinäisillä toimenpiteillä laimentaa sitä vihaa, jonka Bobrikoffin hallituskausi oli sytyttänyt.

Niinpä kutsuttiin säädyt valtiopäiville, ja maanpakoon karkoitetut pääsivät kotiin.

Kun Viipurista karkoitetut palasivat kotiinsa, pidettiin heille Seurahuoneessa suuret päivälliset, jolloin minulle annettiin toimeksi tervehtiä heidän kotiutumistaan. Muistan erityisesti konsuli E. Wolffin vastauksen, joka kuvaili herkästi maanpakolaisten tunteita heidän päästessään takaisin kotimaahan. »Maa, joka olet minut kasvattanut ja johon isieni tuhka on kätketty» -— oli kuin johtava lanka tässä isänmaalle pidetyssä puheessa.

Oli kuin jonkinlainen pelko olisi vallannut Venäjän viranomaiset, sillä vaikka Viipurin kuvernööriä Mjasoje-

doffia ammuttiin paikkaan, jossa selkä loppuu ja muuttaa nimeä, vaikka santarmieverstiluutnantti Kromarenko surmattiin Viipurin Esplanaadissa ja vaikka Helsingissä »Karjalan» entinen aputoimittaja Salovaara heitti pommin kenraalikuvernöörin apulaista salaneuvos Deutrichiä vastaan, ei kuitenkaan ryhdytty minkäänlaisiin kostotoimenpiteisiin.

Syy oli siinä kuohunnassa, joka oli vallalla Venäjällä ja joka piankin sai hallitukselle arveluttavan käänteen, puhkesi suurlakoksi ja sen yhteydessä erinäisissä paikoissa avoimiksi kapinayrityksiksi.

Siperiassa muodostettiin sotilastasavaltoja, ja Moskovan kapina sai erikoisen vaarallisen luonteen. Turhaan oli kenraali Trepoff antanut käskyn sotamiehille: »Älkää säästäkö patruunia!» Kiehunta vain kasvoi.

Suomessa päätettiin käyttää hyväksi näitä suotuisia asianhaaroja, joita tilanne Venäjällä tarjosi, sitäkin enemmän kun Kagaali voi vedota sosiaalidemokraattisen puolueen yksimieliseen kannatukseen, se kun seurasi tarkasti tapahtumia Venäjällä.

Siten puhkesi Suomessakin suurlakko, johon kaikki kansanluokat ottivat osaa. Venäjällä vallitsevien olosuhteiden johdosta eivät venäläiset viranomaiset uskaltaneet käyttää maahamme sijoitettua venäläistä sotaväkeä apunaan lakon tukahduttamiseksi; osaksi upseerit eivät olleet varmoja siitä, seuraisivatko sotamiehet heitä, osaksi oli Obolenskin hallitus kovin heikoissa käsissä.

Otin tietenkin suurella innolla osaa siihen poliittiseen taisteluun, jonka suurlakko tarjosi. Suurlakko

puhkesi ensin Viipurissa työväestön keskuudessa. Samana päivänä kutsuivat muutamat meistä (tuomarit Avellan, Gråsten, Cederholm, Rothe, tehtailija Pietinen, toimittaja Mikko Puhakka y. m.) kokoon kansalaiskokouksen raatihuoneen saliin, jossa päätettiin porvarillisten yhtymisestä suurlakkoon, huolimatta muutamien vanhojen kaupungin merkkimiesten vastalauseesta.

Täällä määriteltiin myös päämäärämme, joka oli hallitsijain vahvistamien perustuslakien palauttaminen voimaan maassamme. Epäilemättä oli työväellä suurin merkitys suurlakon aikana, ja tämän johdosta kasvoi heidän uskonsa omaan valtaansa tuntuvasti, senpätähden he ottivatkin vähitellen käsiinsä koko vallan suureksi vahingoksi koko liikkeelle. He kielsivät muun muassa kaiken kaupunkienvälisen puhelun, joten syvä tietämättömyys vallitsi tapahtumista muilla paikkakunnilla, — kun lennätin ja posti olivat lakossa. Varsinkin Pietarista saapui mitä uskomattomimpia huhuja, että keisari oli syösty valtaistuimelta, että Venäjä oli nyt julistautunut tasavallaksi j. n. e.

Näitä huhuja uskottiin halukkaasti varsinkin työväen keskuudessa, joka toivoi voivansa perustaa sosialistisen valtion. Tämä harhaluulo oli vahingoksi yhteiselle ensimmäiselle päämäärällemme, joka alussa oli ollut laillisuuden palauttaminen.

Pietarista saapui heidän kokoukseensa maisteri Nuorteva (sittemmin tunnettu vuoden 1918 kommunisti, joka pakeni Venäjälle). Hän kertoi, että Pietari oli vallankumouksellisten hallussa ja julistettu tasavallaksi. Samana päivänä saapuivat porvarillisten komiteaan niinikään

Pietarista asessori P. E. Svinhufvud ja tohtori Heikki Renvall, jotka kertoivat aivan päinvastaista, nimittäin että vallankumous oli lopussa ja hallitus taas saanut täyden vallan siellä. Näitten viimeksimainittujen selostusta eivät työväen lakkokomitean henkilöt ottaneet ollenkaan uskoakseen.

Kaikki kokeet selvittää käsitteitä työväestölle olivat turhia. Osa kiihkeimmistä intoilijoista oli jo lähettänyt osastoja räjähdyttämään siltoja Pietarin ja Viipurin välillä. Saimme sen estetyksi ehdottamalla, että lähetettäisiin höyrylaiva Pietariin, jossa eri lakkokomiteain jäsenillä olisi itse mahdollisuus tutkia tilannetta. Tämän ehdotuksen sosialistit hyväksyivät. Minut valittiin m.m. edustamaan porvarillisia puolueita.

Mutta ei vain sosialistien kesken aiottu käyttää luultua tilannetta hyväksi. Porvarillisten lakkokomiteaan saapui tieto, että Räisälästä oli Matti Läheniemi saapunut 500 miehen kanssa Juustilaan valmiina marssimaan kaupunkiin, samaten oli Muolaasta K. Pykälä saapunut, kuten luultavasti liioiteltiin, 1,500 miehen kanssa Viipurin edustalle. Edellinen (Läheniemi) oli sitäpaitsi lähettänyt osaston Valamon luostaria ryöstämään, hyvin ymmärtäen, että sotaa varten tarvittiin rahaa. Tämän retken osanottajat meidän oli kaikin mokomin estettävä pääsemästä perille Valamoon. Kun kaikki tämä oli saatu järjestetyksi, oli laiva jo valmiina lähtöön.

Astuin laivaan, jonka lipputangossa liehui punainen lippu. Muut mukanaolijat olivat työväen edustajia — paitsi kauppias W. Lindelliä (Otsakorpea), joka tähän aikaan oli hyvin lähellä sosialisteja, mutta joka luultavasti

käytti vain tilaisuutta hyväkseen päästäkseen Pietariin kauppoja tekemään.

Sosialistit pöyhkeilivät laivalla, kävelivät edestakaisin brovningit kädessä. Annoin heidän ylvästellä, sillä tunsin heidät hyvin. Kun lähestyimme Kronstadtia, sanoin heille levollisesti: »Jos teillä on jotakin sanottavaa omaisillenne, kun tulette vangituiksi, niin vien sen perille. Minä en ole sosialisti enkä hyväksy punaista lippua tangossa, niin että minä pääsen kyllä vapaaksi, sitäpaitsi on teillä revolverit, vaikka tiedätte varmaan, että Pietarissa vangitaan jokainen, joka ilman asianomaista lupaa kantaa aseita.»

Ennenkuin tulimme Kronstadtin kohdalle, oli punainen lippu vedetty alas tangosta ja Venäjän lippu nostettu sijaan, ja revolverit oli piilotettu hiiliruumaan. Kaikki edustajat olivat erinomaisen hiljaisia ja nöyriä sekä kysyivät minulta neuvoja yhdessä ja toisessa asiassa.

Kummallista kyllä ei höyrylaivaa tarkastettu, kun se laski laituriin, luultavasti sen vuoksi, että se oli niin pieni, joten sen otaksuttiin kuuluvan niihin lukuisiin höyrylaivoihin, jotka välittivät liikettä Pietarin ja Kronstadtin välillä.

Kiiruhdin Hotel d'Europeen, jossa tiesin tavallisesti suomalaisia oleskelevan. Siellä tapasin tohtori Adolf Törngrenin ja senaattori August Nyberghin, jotka kertoivat minulle sen ilahduttavan tiedon, että keisari oli allekirjoittanut manifestin laillisuuden palauttamisesta sekä että höyrylaiva Eläköön, luotsipäällikkö Sjöman mukanaan, eli paluumatkalla Helsinkiin. Nämä herrat olivat yhteydessä erinäisten toimihenkilöiden kanssa Pietarissa, ja kun he

A. von Roediger.

kuulivat, että tunsin sotaministeri von Roedigerin, kehoittivat he minua käymään hänen puheillaan. Lähetin ensin heti Viipuriin kaupunginvaltuuston puheenjohtajalle, konsuli Dippelille, kiireellisen sähkösanoman, jossa mainitsin manifestin sisällyksestä (tämä sähkösanoma saapui lakon tähden vasta viikon kuluttua Viipuriin).

Menin sotaministeri von Roedigerin luo. Siellä odotti joukko kenraaleja ja ylempiä upseereja vuoroaan päästäkseen sotaministerin puheille. Adjutantti kääntyi kummastellen puoleeni, minä kun olin arkipuvussa, ja kysyi asiaani. Vastasin, että minulla oli henkilökohtaisia terveisiä muutamilta hänen sukulaisiltaan Viipurista sekä tärkeitä tietoja Suomesta. Adjutantti tuli takaisin ja päästi minut heti kaikkien odottajien edellä sotaministerin puheille.

Sotaministeri otti minut ystävällisesti vastaan, pyysi istumaan ja tarjosi tupakkaa. Keskustelu tapahtui ruotsinkielellä (Roediger oli aikoinaan käynyt Suomen kadettikoulussa, josta oli muuttanut paashikouluun Pietariin) .

Kerroin Viipurin tapahtumista ja suurlakon eri vaiheista ja ilmoitin samalla, että kun tieto manifestista

tulee tunnetuksi, loppuu suurlakko ja kaikki varmasti rauhoittuu maassa.

Roediger kuunteli mielenkiinnolla kertomustani ja sanoi juuri tulleensa esittelystä Tsarskoje Selosta ja että oli saanut käskyn Hänen Majesteetiltaan julistaa Viaporin (Suomenlinnan) ja Viipurin sotatilaan sekä että toinen kaartin ratsuväkidivisioona oli saanut käskyn marssia maantietä myöten Suomeen, sillä hänelle oli ilmoitettu, että Suomi oli noussut kapinaan. Kun hän nyt oli saanut kuulla, kuinka asianlaita oli, lupasi hän heti matkustaa Tsarskoje Selohon saadakseen keisarilta luvan peruuttaa sotatilan Viaporissa ja Viipurissa. Mitä toiseen kaartin ratsuväkidivisioonaan tulee, sanoi hän itse antavansa sille käskyn toistaiseksi jäädä paikoilleen odottamaan tarkempia määräyksiä

Kenraali v. Roediger näytti olevan erittäin hyvillään näistä Suomea koskevista tiedoista. Hän tahtoi, että kenraali Trepoff ja kreivi Witte saisivat näistä asioista tiedon, ja kysyi minulta, tahdoinko tavata nämä herrat. Hän halusi heti soittaa kenraali Trepoffille, mutta minä, tyhmästi kyllä, kieltäydyin häntä tapaamasta. Silloin oli minulla vielä se käsitys, että Venäjän vallankumoukselliset olivat jaloja, oikeuden ja ihmisyyden puolesta taistelevia fanaatikkoja ja että kenraali Trepoff oli mitä julmin itsevaltiuden puolustaja.

Kun palasin Hotel d’Europeen, kerroin käynnistäni senaattori Nyberghille ja tohtori Törngrenille. Seuraavana päivänä oli sotaministeri luvannut antaa minulle tiedon, kuinka hänen käyntinsä Tsarskoje Selossa oli onnistunut, ja senaattori Nybergh, kuultuaan että sotaministeri oli

puhunut kanssani ruotsia, päätti tulla mukaan hänen luokseen.

Seuraavana aamuna läksimme sotaministerin luo, mutta saimme tietää, että hän juuri oli Tsarskoje Selossa, josta palaisi vasta iltapäivällä. Iltapäivällä uudistimme käyntimme, ja meidät vastaanotettiin heti.

Kenraali v. Roediger ilmoitti vasta palanneensa esittelyltä Hänen Majesteettinsa luota ja että hänen oli onnistunut saada peruutetuksi sotatilanne sekä Viaporissa että Viipurissa sekä siten kaikki ne tuhoisat seuraukset, jotka siitä olisivat maallemme koituneet. Syynä sotatilan julistamiseen Viaporissa ja Viipurissa olivat arvatenkin olleet venäläisten sanomalehtien, pääasiassa Novoje Vremjan, kirjoitukset Suomesta. Sain näinä päivinä lukea m. m. Novoje Vremjasta, että 30,000 miehen kapinallinen suomalainen armeija lähestyi Helsinkiä. Voitaneen kysyä, kuinka tällaisia tietoja voitiin uskoa Venäjällä? Mutta sen jälkeen kuin aselaiva John Grafton oli joutunut karille Pohjanlahdella, oltiin Venäjällä vakuutettuja siitä, että useita aselaivoja oli saapunut Suomeen ja että Suomen kansalla oli suuri määrä aseita käytettävänään.

Niin pian kuin junayhteys saatiin taas kuntoon Pietarin ja Viipurin välillä, kiiruhdin ensimmäisessä junassa takaisin. Kun saavuin Viipuriin, oli se juuri julistettu sotatilaan. Tiesin, että tämä käsky oli jo useita päiviä sitten peruutettu, ja nyt, kun sähkölennätinyhteys Pietarin ja Viipurin välillä taas toimi, tulikin parin tunnin kuluttua virallinen peruutus.

Viipurissa ei ollut syntynyt mitään mainittavia kahnauksia porvarillisen ja sosialistisen lakkokomitean välillä

suurlakon aikana. Ei siltä, ettei sosialistien lakkokomiteassa olisi ollut myöskin äärimmäisyysaineksia, mutta siellä oli myöskin maltillisia, harkitsevia henkilöitä, jotka tekivät hyvän vaikutuksen. Sellainen oli ennen kaikkea rouva Hilja Pärssinen, joka, kumma kyllä, vuonna 1918 oli kapinoitsijain joukossa ja heidän kanssaan pakeni Venäjälle.

Porvarillinen lakkokomitea piti suurlakon loputtua päivälliset sosialistien lakkokomitealle Seurahuoneella. Täällä tuli kuitenkin kuuluviin niin paljon soraääniä, että jolla oli korvat kuulla huomasi, että lakon loppuminen oli erinomaisen katkera pilleri sosialistien nieltäväksi, sillä he olivat toivoneet, että suurlakko Venäjällä ja Suomessa johtaisi sosialistiseen vallankumoukseen. Oli mielenkiintoista kuulla heidän johtajiensa puhuvan ja siteeraavan John Stuart Milliä, Carlyleä y. m. suuria ajattelijoita. Sen jälkeen olen huomannut, kuinka vähän yleensä pinnan alla löytyi tietoja, mutta se täytyi tunnustaa, että sillä taholla erinomaisen ovelasti osataan huitoa ylt'ympäri lasketellen sitaatteja, jotka tekevät syvän vaikutuksen arvostelukyvyttömään kuulijakuntaan.

Gösta Theslöf.

Helsingissä ei lakko loppunut yhtä sovinnol-

lisesti kuin Viipurissa. Vain kapteeni Gösta Theslöfin pontevan esiintymisen takia voitiin Helsingissä estää verenvuodatus omien kansalaisten kesken. Suurlakosta mainitessani en voi sivuuttaa pientä, mutta kuvaavaa seikkaa. Useat työväen luottamusmiehistä olivat oman kertomuksensa mukaan pantanneet lakon takia työkalunsa ja tulivat nyt lakon jälkeen pyytämään pieniä käsilainoja voidakseen lunastaa ne. Lainat eivät olleet suuria, sillä ei minullakaan ollut minkäänlaista omaisuutta, mutta kuvaavaa on, ettei ainoakaan heistä maksanut takaisin lainaansa. Ja kun Venäjän reaktsioni muutama vuosi tämän jälkeen taas teki rintamalle marssin Suomeen, niin usea näistä suurlakon ajan luottamusmiehistä esiintyi ilmiantajana (m. m. dynamiittijutussa Viipurissa).

V.

Suurlakon jälkeen.

Suurlakko oli tosin tuonut laillisuuden palauttamisen maahan — paperilla, sillä yhtä vähän sosialistit kuin Venäjän vanhoilliset pitivät ratkaisua tässä suhteessa lopullisena!

Suurlakon jälkeen jatkuivat äärimmäisten sosialistien vallattomuudet, muutamissa tehtaissa murhattiin johtajat, ja punakaarti jatkoi avoimesti toimintaansa lakon jälkeen. Muun muassa murhattiin Kaukaan tehtaalla ystäväni, insinööri Bengt Björkenheim. Porvarilliset puolueet kosivat kilvan sosialisteja eivätkä senvuoksi ottaneet kirjoittaaksensa edes heidän aseellisia järjestöjään vastaan.

Venäjällä reaktsioni voitti suurlakon verisen kukistamisen jälkeen taas jalansijaa, ja venäläisissä lehdissä alettiin taas yhä enemmän kiinnittää huomiota Suomen tapahtumiin. Näitä kirjoituksia ei saatu kumotuiksi, sillä venäläiset lehdet eivät kääntäneet suomalaisten lehtien lausuntoja ja selvityksiä. Kävin Pietarissa ja keskustelin asiasta Rusj-lehden toimittajan kanssa, joka myös oli samaa mieltä, että Suomella pitäisi välttämättä olla Pietarissa jonkinlainen tietotoimisto, missä olisi kykeneviä

henkilöitä, jotka heti jokaisen aitovenäläisen hyökkäyksen johdosta voisivat antaa selityksiä vapaamielisille lehdille. Tämä vastaus olisi annettava viipymättä, sillä muutaman päivän jälkeen se ei enää kiinnittäisi lehtien ja sen lukijain huomiota.

Nämä molemmat ilmiöt herättivät mielenkiintoani, koska tajusin, että jos ei ajoissa ruveta toimimaan, voi vaara kasvaa päivä päivältä. Kirjoitin tämän johdosta Karjala-lehteen seuraavan kirjoituksen 5 p:nä tammikuuta 1906:

L i i a n v ä h ä n h u o m i o t a !

Ei kulu päivääkään, etteivät venäläiset vanhoilliset sanomalehdet, varsinkin Novoje Vremja, jatkaisi hyökkäyksiä maatamme vastaan.

Näitten sanomalehtien arvon tuntee jokainen, ja sentähden voisi jättää niiden sepustukset huomioonottamatta, ellei asialla olisi toinen ja vakavampi puolensa.

Nämä jatkuvat hyökkäykset saavat välttämättömästi näitten lehtien lukijat siihen käsitykseen, että laillisten olojen palauttaminen ja venäläisten virkamiesten erottaminen on suuri vaara Venäjän valtakunnalle. Näitten vanhoillisten lehtien lukijoina on myöskin suurimmaksi osaksi henkilöitä, jotka ympäröivät Hänen Majesteettiaan ja voivat siten suuresti vahingoittaa maamme asiaa. Ja kirjoitukset ilmaantuvat Novoje Vremjaan juuri silloin, kun jokin tärkeä asia on ratkaistavana. Niinpä nyt eilisessä Novoje Vremjassa on Suomen valtiosihteeristön uudistaminen kaksi palstaa pitkän kirjoituksen aiheena. Jos lisäämme vielä tähän, että Venäjän vapaamielisiin lehtiin vain aniharvoin ilmestyy jokin pitempi kirjoitus Suomen oloista, niin käy yhä enemmän selväksi, että sanasota, jonka venäläiset lehdet jo viisitoista vuotta sitten aloittivat, nyt taas uudistuu kahta kiivaammin. Me olemme olleet liian leväperäisiä ja olemme uskoneet liian paljon asiamme oikeuteen, niin ettemme ole ajoissa ryhtyneet vastustukseen, joka

olisi ollut tarpeen. Pidämme sentähden välttämättömänä, että nyt maamme valtiomiehet tarkkaan seuraavat näitä hyökkäyksiä maatamme vastaan ja ajoissa vastaavat niihin Venäjän vapaamielisissä lehdissä sekä sitäpaitsi erikoisissa aivan lyhyissä kirjoituksissa selvittävät asiat niin, että Venäjän valtiomiehet voisivat seurata olojamme. Silloin varmaan moni ikävä kahnaus voisi tulla vältetyksi. Tämä tulee varsinkin olemaan Suomen valtiosihteeristön tehtävällä, jahka se vain saadaan uudistetuksi. Siihen tarvitaan henkilöitä, jotka tarkkaan seuraavat sekä Venäjän sanomalehdistöä että virtauksia Venäjän hallitsevissa piireissä. Nyt alkava reaktsioni Venäjällä tulee olemaan varsin vaarallinen myöskin Suomelle, sentähden kysytään nyt suurta valtiomiestaitoa niiltä henkilöiltä, joiden on luovaillen vietävä valtiolaivamme levolliseen ja onnelliseen satamaan.

Saadakseni enemmän kantavuutta tälle ajatukselle matkustin Helsinkiin Rusj-lehden toimittajan kanssa kiinnittääkseni helsinkiläisten viranomaisten huomiota tähän asiaan. Senaattori Mechelin oli sitä mieltä, että olisi perustettava erityinen venäjänkielinen aikakauslehti, jossa Suomen kysymyksiä pohdittaisiin. Se tulikin valitettavasti päätökseksi, ja niin julkaistiin aikakauslehti »Finljandia», jossa oli arvokkaita kirjoituksia Suomen kysymyksestä ja jota, paitsi muutamaa suomalaista, ei kukaan lukenut!

Punakaartien jatkuvien vallattomuuksien johdosta kirjoitin Karjala-lehteen 13 p:nä helmikuuta 1906 seuraavan kirjoituksen:

Ei ole oikeutta meillä kauemmin vaieta nähdessämme minkä vaaran maallemme tuottaa »punainen kaarti».

On lapsellista viitata sen sääntöihin ja niitten nojalla vakuuttaa, että sen tarkoituksena on yksinomaan järjestyksen ylläpitäminen suurlakon sattuessa.

Kaikki maassamme ymmärtävät, että punaisella kaartilla on myös salaiset tarkoituksensa. Sen tarkoituksena on valmistaa työväkeä aseelliseen luokkataisteluun, jos olot suinkin tulevat siihen otollisiksi, sillä yksinomaan järjestyksen ylläpitämiseksi ei tarvittaisi kivääreitä ja revolvereja. Jo punaisen kaartin olemassaolo on epäkohta; sen säännöille ei ole hankittu eikä saatu vahvistusta. Sen kokoonpano ei myöskään lupaa mitään hyvää; dynamiittivarkaudet ja murhat todistavat, että sen joukossa on suuri joukko suoraan sanoen roistoja. Se, että sellainen mies kuin Majanmäki, jonka entisyys on hyvin huono, on ollut rykmentin päällikkönä, vielä selvemmin todistaa, ettei edes korkeimpia päällikköjä valitessa ole haettu vakavia ja kansalaisten luottamusta nauttivia henkilöitä, vaan kiivaita yllyttäjiä, olkoon heidän maineensa sitten kuinka huono tahansa. Me emme puhu punaisesta kaartista sentähden, että luulisimme, että se saisi mitään mullistuksia aikaan. Mutta punaisella kaartilla on toiset puolet, jotka varmaankin tulevat vahingoittamaan sekä maatamme että varsinkin työväkeä itseään.

Maatamme sen johdosta, että punaisten kaartien olemassaolo on antanut vallan väärän käsityksen Venäjän hallitukselle maamme tarkoituksista. Joka päivä laulavat Venäjän vanhoilliset lehdet kapinasta Suomessa ja välttämättömyydestä lähettää tänne enemmän ja enemmän sotaväkeä; pieninkin yhteensattumus venäläisen sotaväen kanssa voisi antaa hallitukselle halutun aiheen maamme oikeuksien polkemiseen.

Työväelle sen tähden, että punainen kaarti terrorisoi kelvollisinta ja suurinta osaa maamme työväestöstä. Aseellinen, kiihtynyt ja hillitsemätön joukko vaatii kaikkia tekemään tahtonsa mukaisia päätöksiä, olkoot nämä päätökset sitten kuinka hulluja tahansa. Punaisen kaartin olemassaolo vaikuttaa lamaannuttavasti maamme teollisuuteen; kukaan ei tahdo sijoittaa rahaansa uusiin teollisuuslaitoksiin maassamme, kun hän jonkinlaisena Damokleen-miekkana voi odottaa suurlakkoa. Vallattomuudet tehdasmaissa tulevat yhä jokapäiväisemmiksi, ja senvuoksi ei tuhansilta kansalaisilta, jotka voisivat saada hyvän työansion,

riistetä vain mahdollisuutta työhön, vaan useat tehtaat eivät uskalla ottaa vastaan uusia tilauksia lakon uhatessa, joten piankin sadoittain työläisperheitä tulee leivättömiksi. Koko punaisen kaartin vaikutus tulee siten vain vahingolliseksi kaikille työväen sosiaalisille pyrinnöille.

Olisi sentähden jo aika kaikilta vakavilta työmiehiltä vaatia, että he pontevasti esiintyisivät sitä villitystä vastaan, jonka punainen kaarti ja useinkin vastuunalaisuustunnetta vailla olevat työväen kiihoittajat saavat aikaan.

Tahdomme vielä muutamin sanoin mainita luokkataistelusta, vaikka hyvin tiedämmekin, että kaikki vähänkin lukeneet sosialistit ovat siitä selvillä.

Mitään aineellista voittoa ei köyhälistö saavuttaisi, vaikka sen aseellisella kapinalla onnistuisi mullistaa koko nykyinen yhteiskunta. Ensinnäkin kaikki pääomat ovat kiinni jossakin yrityksessä, eivätkä pankitkaan pidä suuria summia talletuksistaan vapaina, vaan lainaavat ne teollisuus- tai liikeyrityksiin. Jos tehtaat antavatkin jonkin voiton omistajalleen, niin on voitto tavallisesti niin pieni, että se jaettuna kaikkien työmiesten kesken ei paljoakaan koroittaisi palkkoja, puhumattakaan siitä, että jos tulot maassamme jaettaisiin tasan kaikkien kansalaisten kesken, niin useimpien työmiesten palkat alenisivat. Sitä paitsi olisi mahdotonta saada myydyksi ulkomaille väkivallalla anastettujen tehtaitten tuotteita. Mitään kultaista aikaa ei aseellisella luokkataistelulla saada aikaan. Sosiaaliset reformit lainsäädännössä, uusien tehtaitten perustaminen, uusien tulolähteiden hankkiminen on varmin keino kansallisen hyvinvoinnin kohottamiseksi. Siihen tarvitaan luottamusta eri kansankerroksien kesken, eikä suinkaan sitä, että eri kansanluokat katsovat toisiinsa kuin koirat ja kissat.

Kesällä 1906, kun Venäjän reaktsioni taas tunsi voimansa kasvaneen, hajoitettiin valtakunnan duuma ja järjestettiin uudet vaalit. Tästä oli seurauksena kuohuntaa Venäjällä ja Suomessa, ja Viaporin venäläinen linnaväki

ryhtyi avoimeen kapinaan Näihin kapinallisiin yrityksiin otti osaa Helsingin punakaarti.

Hakaniemen torin luona tapahtui yhteentörmäys punakaartin ja suojeluskunnan välillä, jossa useat suojeluskuntalaiset menettivät henkensä.

Nyt ei enää mikään porvarillinen puolue tahtonut puolustaa sosialistien menettelyä, ja senaatti ryhtyi nyt vihdoinkin järjestämään poliisilaitosta eversti K. E. Bergin tarmokkaalla johdolla, samalla kuin se hajoitti punakaartin.

Suomen pääkaupungissa tapahtuneet mellakat ja ensimmäisen duuman kokoontuminen Viipuriin olivat nostattaneet Venäjän hallituksen vihan Suomea kohtaan. Kenraalikuvernööri Gerard sai eron, ja kenraali Böckmann nimitettiin hänen seuraajakseen.

Sortovuosina, Bobrikoffin hallituksen aikana, oli nuorsuomalainen puolue yhdessä ruotsalaisen puolueen kanssa asettunut passiivisen vastarinnan kannalle, ja senvuoksi olikin venäläisten hallitusmiesten vaino kohdistunut pääasiassa näitten puolueitten jäseniin.

K. V. Berg.

Kun suurlakon jälkeen oli uuden vaalilain mukaan valittava edustajia eduskuntaan, niin osoittautui, että puolueet olivat taas erimielisiä, jopa niin paljon, että nuorsuomalainen puolue

kieltäytyi hyväksymästä vaaliliittoonsa listaa, jossa konsuli Eugen Wolffin nimi oli ensimmäisenä, sen johdosta, että konsuli Wolff, vaikkakin suomenmielinen, ei ollut kyllin vankka. Puoluekokouksissa kiisteltiin asiasta tiukasti, ja kun emme saaneet tätä listaa hyväksytyksi, erosivat useimmat sivistyneet puolueesta ja koettivat puolueen sivuitse saada sen läpäisemään, mikä ei kuitenkaan onnistunut. Lapsuudestani asti suomenmielisenä olen voinut seurata tuota suurenmoista uhrautuvaa työtä suomalaisen kulttuurin hyväksi ja saanut nähdä suomenkielen saavuttavan sille kuuluvan valta-aseman maassa. Vapaassa maassa sitä ei enää mikään uhkaa. Olisin toivonut, että sortovuosien yhteisesti kestämämme kärsimykset ja vapaussodassa vuodatettu veri olisivat tehneet lopun kielikiistasta ja että kaikki isänmaata rakastavat kansalaiset olisivat voineet ilolla ja luottamuksella toimia vapautetun maansa ja kansansa hyväksi. Valitettavasti on kielitaistelua vapaussodan jälkeen molemmin puolin käyty kiivaudella, joka varmaan on herättänyt huolestumista useitten kansalaisten kesken kummassakin leirissä.

Vaalit ensimmäiseen yksikamariseen eduskuntaan osoittivat selvästi, ettei yhteiskuntamme ollut kypsynyt niin syvään reformiin. Sitäpaitsi tehtiin se suuri virhe vaalijärjestyksessä, ettei muodostettu yhden miehen vaalipiirejä, uudistusvaaleineen niissä piireissä, joissa kukaan äänestettävistä ei saanut ehdotonta enemmistöä, vaan laadittiin suuret vaalipiirit, joissa tosiasiallisesti ei valittu henkilöitä, vaan määrättyä puoluetta. Tämä on kaikilla valtiopäivillä osoittautunut kohtalokkaaksi ja tuntuvasti alentanut eduskunnan työkykyä.

VI.

Sanomalehtisota venäläistyttäjiä vastaan.

Minkälaisiksi olosuhteet ja mieliala maassamme olivat jo laillisuuden palauttamisen ja manifestin vuosipäivänä muuttuneet, osoittaa m. m. seuraava kirjoitus, jonka perjantaina mairaskuun 6 p:nä 1905 kirjoitin »Suomalaiseen Kansaan» ja jonka johdosta minut asetettiin Turun hovioikeudessa syytteeseen majesteettirikoksesta. Kirjoitukseni oli seuraava:

Laillisen järjestyksen palauttamisen vuosipäivä.

Samaten kuin Venäjällä lokakuun 17 p:n manifestin vuosipäivänä venäläiset lehdet ilmitoivat, kuinka paljon senjälkeen on muuttunut ja kuinka vähän niistä kauniista ja valoisista toiveista, joita manifesti jokaisessa herätti, on toteutunut, samaten emme mekään voi muuta kuin pettynein toivein viettää marraskuun julistuksen vuosipäivää.

Uskoimmehan me, että sortovuosien kamala aika olisi ainaiseksi ohi, että luottamus kansan ja hallitsijan välillä yhä vahvistuisi, että Suomen kansa nyt astuisi suurin askelin sekä henkistä että aineellista vaurastumista kohti.

Meidän aikakautemme on mädännyt, lupaukset ja sitoumukset, joita tehdään, eivät pidä, sen olemme viimeiseksi huomanneet siitä, miten Berliinin sopimusta on röyhkeästi rikottu. Sellaiset jalot sanat kuin Kaarle V:n, kun oli kysymys Lutherin vangitse-

misesta ja syytteeseen asettamisesta vastoin annettua lupausta: »jos jonkun, niin täytyy ainakin Rooman keisarin pitää sanansa», kuuluvat historiaan.

Nykyaika ei tunnusta muuta oikeutta kuin nyrkkioikeuden eikä muuta valtaa kuin väkivallan.

Tämä kirjoitus havaittiin, kuten sanottu, rikolliseksi, ja saman kuun n p:nä esitti painoylihallitus senaatille, että kanne majesteettirikoksesta nostettaisiin »Suomalaista Kansaa» vastaan tämän kirjoituksen johdosta. Senaatin esityksestä antoi H. M. keisari käskyn kanteen nostamisesta majesteettirikoksesta.

Asia oli esillä Turun hovioikeudessa, jossa minun henkilökohtaisesti tuli olla läsnä. Hovioikeuden päätöksen mukaan minut vapautettiin syytöksestä, ja kun yleinen syyttäjä vetosi senaatin oikeusosastoon, langetti sekin vapauttavan tuomion.

Senaatin oikeusosasto ei tällöin vielä ollut saanut sitä onnetonta kokoonpanoa, jonka se sai sen pyydettyä kokonaisuudessaan eron ja sen tilalle tultua sellaisia miehiä kuin Ruusuvaara, Auer, Koski, Semenoff, Gantzgau y. m. Sen jälkeen ei majesteettirikoksista enää annettu vapauttavia tuomioita.

Samaan aikaan kuin tämä syytös majesteettirikoksesta minua kohtasi, tuli toinenkin kirjoitus »Suomalaisessa Kansassa» syytteen alaiseksi, nimittäin »Myyrän työtä» niminen kirjoitus, jossa arvostelin kenraali Seynin nimittämistä kenraalikuvernöörin apulaiseksi. Seyn vaati edesvastuuta herjauksesta. Kun joulukuun 14 p:nä asia oli esillä raastuvanoikeudessa, luopui Seyn edesvastuuvaatimuksestaan, mikäli se koski hänen poliittisen toi-

mintansa arvostelemista, vaatien edesvastuuta vain persoonallisesta herjauksesta.

Kun asia toistamiseen oli esillä helmikuun ensimmäisenä päivänä, olin oikeudessa itse saapuvilla varatuomari S. Avellanin avustamana. »Suomalaisen Kansan» vastaavaa toimittajaa, tohtori A. Kaasalaista edusti tohtori Heikki Renvall. Kantajan, kenraalimajuri Seynin, valtuuttamana asiamiehenä ja virkansa puolesta esiintyi kaupunginviskaali A. Mesterton.

Luin raastuvanoikeudelle seuraavan kirjoittamani vastineen:

Kenraalimajuri Seynin »Suomalaista Kansaa» ja minua vastaan nostaman kunnianloukkausjutun johdosta pyydän puolestani lausua muutaman sanan, joskin jätän juridisen puolen valaisemisen asianajajan toimeksi.

Herra Seyn kuuluu niihin henkilöihin, jotka ovat tunnetut rajamaahallitusmiesten eli, kuten heitä Venäjällä nimitetään, tashkentilaisten nimellä. Suuri osa heistä, kuten herra Seynkään, ei kansallisuudeltaan eikä uskonnoltaan ole venäläisiä. Heidän koko päämääränsä on yleneminen virkauralla, ja tämän päämäärän saavuttamiseksi he osoittautuvat venäläisemmiksi kuin itse venäläiset, polkien ja pilkaten kansallisuuksia, joitten keskuuteen ovat tulleet. Heidän häikäilemättömyytensä on surullisen kuuluisa koko sivistyneessä maailmassa. Tätä asemaansa ja mainettaan ylläpitävät he n. s. mustasotnialaisten lehtien avulla. Tarkastakaamme lyhyesti herra Seynin toimintaa maassamme.

Hänen ensimmäinen toimintansa maassamme esikuntaupseerina täkäläisessä venäläisessä sotaväessä oli kohdistettu Suomen sotaväkeä vastaan. Se oli ensimmäinen kylvö epäluottamuksen synnyttämiseksi hallitsijan ja kansan välillä. Herra Seynin palvelus kenraalikuvernöörin kansliassa on siksi surullisena kaikkien muistossa, että mieluimmin kieltäytyy loihtimasta esiin niitä laittomuuksia, jotka silloin kuuluivat päiväjärjestykseen. Kaik-

kia laittomia asetuksia, vangitsemisia, väkivaltaisuuksia y. m., samalla kuin vakoilemis- ja ilmiantojärjestelmät saavuttivat kukoistuksen, mille Pohjoismaiden historiassa ei ole vertoja ja joka paljon muistuttaa synkimpiä sivuja Venetsian ja Genuan historiassa keskiaikana. Tämä toiminta, jossa Bobrikoff oli sieluna ja Seyn hänen oikeana kätenään, sai lopullisen tuomionsa suurlakon kautta, jolloin koko kansa väsyneenä ja kiusaantuneena nousi tätä sortovaltaa vastaan. Mutta ei ainoastaan koko Suomen kansa antanut tuomiotaan bobrikoffilaiselle aikakaudelle; myöskin Suonien hallitsija armollisen marraskuun julistuksen nojalla vuodelta 1905 peruutti kaikki ne toimenpiteet, jotka routavuosina oli pantu käytäntöön, ja veti siten ristin herra Seynin toiminnalle maassamme. Olisi luullut, että tämän jälkeen sellaisen henkilön toiminnasta tulisi loppu, mutta Venäjällä, joka hämmästyttää sivistynyttä maailmaa toisella yllätyksellä toisensa jälkeen, tapahtuu se kumma, että herra Seyn astuu taas sen maan palvelukseen, josta kokonaisen kansan viha on hänet karkoittanut.

Tuleeko hän ehkä katuvaisena, koettaen uudella elämällä sovittaa entisen toimintansa? Ei suinkaan — hän tulee samana maamme ja sen lakien vannoutuneena vihollisena, hän tulee samana rauhan häiritsijänä, hänen vehkeilynsä laajenevat enemmän, ja hänen uudestaan astuessaan näyttämölle alkaa jälleen hävityssota maatamme vastaan, ja veripunaisina häämöttävät edessämme kaikki routavuosien kauhut.

Eikö silloin yhteiskunnan tule reageerata, eikö silloin sanomalehdistön asia ole avonaisesti lausua mielipiteensä tästä miehestä! Voiko silloin jokin lause näyttää liian ankaralta henkilöä kohtaan, joka pilkaten, häikäilemättä vastustaa kokonaisen kansan mielipidettä! Eikö ennemminkin ole surkuteltavaa, että aikana, jolloin hävitystyö maatamme kohtaan jatkuu, jolloin hallitus osoittaa hämmästyttävää toimettomuutta, lain korkein valvoja katsoo itsensä velkapääksi puolustamaan jonkun herra Seynin kunniaa ja nostamaan kanteen niitä vastaan, jotka paljastavat tämän maatamme kohtaan tähdätyt vehkeilyt.

Vapauttahan Venäjälläkin samankaltaisessa oikeusjutussa, jonka entinen sisäasiainministerin apulainen Gurko oli nostanut A. Stahovitshia vastaan, oikeus jälkimmäisen. Tämän johdosta lausuivat venäläiset lehdet, että oikeus ei voi rangaista herra Stahovitshia sen tähden, että hän on käyttänyt Gurkon toiminnasta oikeata nimitystä. Minä olen antanut Seynin toiminnalle nimen, joka sille yleisesti annetaan. Mitä muihin nimityksiin tulee, niin ovat ne mietoja niihin sanoihin verrattuina, joita käytetään niissä henkisissä piireissä, joihin herra Seyn kuuluu. Mainitkaamme vain kiistely Novoje Vremjan toimittajan Menshikovin ja sen entisen toimittajan Taburinon välillä, tai kiista niinikään Novoje Vremjan toimittajan A. Stolypinin ja mustasotnialaisen asianajajan Bulatzelin välillä, jossa edellinen nimitti jälkimmäistä »eksoottiseksi portugalilaiseksi, hyönteiseksi ja epäsiistiksi elukaksi», puhumattakaan kielestä, jota nämä sanomalehdet käyttävät valtiollisista vihollisistaan, jolloin jopa mennään niin pitkälle, että syytetään maanpetoksesta valtakunnan palveluksessa harmaantuneita, hallitsijan korkeata suosiota nauttivia henkilöitä, kuten kreivi Witteä, kreivi Vorontsov-Dashkovia tai Suomen entistä kenraalikuvernööriä Gerardia yleisen syyttäjistön katsomatta velvollisuudekseen puuttua asiaan.

Juttu lykättiin maaliskuun ensimmäiseen päivään, jolloin minut ja »Suomalainen Kansa» tuomittiin kumpainenkin sadanviidenkymmenen markan sakkoihin.

Minulle seuraukset siis eivät olleet erittäin tuntuvat, mutta ystävälleni tohtori Heikki Renvallille ne olivat kohtalokkaammat. Hänet oli asetettu Teknillisen korkeakoulun kansantalouden professorin viran ensimmäiselle ehdokassijalle, mutta tämä hänen esiintymisensä lisäsi varmaan hänen jo entisestään painavata ansioluetteloaan ja vaikutti sen, ettei hän tullut nimitetyksi virkaan.

Nämä syytökset eivät suinkaan lannistaneet mieltäni. Jatkoin tiheään kirjoituksiani venäläistyttämistoimenpiteitä vastaan, ja Novoje Vremjassa käytiin ankaraa kynäsotaa näitä kirjoituksia vastaan.

Useat näistä kirjoituksista saivat aikaan ankaran vihanpurkauksen Novoje Vremjan puolelta. Siten kirjoitukseni »Entä meidän veremme», kirjoitettu sen johdosta, että Novoje Vremja oli sanonut, että Suomi oli valloitettu venäläisten verellä, osoitti, miten esi-isämme olivat saaneet raataa ja vuodattaa vertansa puolustaessaan maatamme ulkoapäin tulevia ryöstäjiä vastaan. Toinen kirjoitus, joka kirjoitettiin sen johdosta, että Venäjä suorituksena asevelvollisuuden poistamisesta vaati määrätyn summan valtionrahastoon ja uhkasi, jos eduskunta esityksen hylkäisi, rangaistustoimenpiteillä, sai aikaan myös jatkuvan sananvaihdon Novoje Vremjan kanssa. Viimeksimainittu kirjoitus oli »Suomalaisessa Kansassa» joulukuun 24 p:nä 1908 ja oli näin kuuluva:

Me emme pelkää.

Venäläiset valtiomiehet ovat jo pitemmän aikaa käyttäneet politiikassaan maatamme kohtaan uhkauksia Jolleivät suomalaiset tässä tapauksessa anna myöten, niin Suomi on hukassa, se on tavallinen lausetapa silloin, kun on kysymyksessä jokin uusi perustuslakiemme vastainen toimenpide.

Me tunnemme jo tämän virren. Erotus on vain siinä, että jos Bobrikoff soitti sitä kontrabassolla ja Plehwe viululla, niin Stolypin soittaa sitä nyt meille klarinetilla. Laki ja juhlalliset lupaukset eivät merkitse mitään eivätkä häiritse herrojen valtiomiesten omiatuntoja -— sillä »Venäjällä käy laki ennen valtaa».

Sen näimme juuri hiljattain Kovalevskin veljesten jutussa, ja sen näkee se, joka seuraa Venäjän oloja joka päivä.

Suomen asevelvollisuuskysymyksen ratkaisu tai tätä vastaavan korvauksen maksaminen ilman eduskunnan myötävaikutusta on kuitenkin niin suoranainen lainrikos, ettei siitä pääse millään kieltämisellä. V:n 1878 asevelvollisuuslaki on keisari Aleksanteri II :n vahvistama perustuslaki, sitä ei voida muuttaa ilman eduskunnan päätöstä. Rahan maksaminen asevelvollisuuden sijasta on suoranainen muutos perustuslakiin. Mutta se ei ole ainoastaan muutos lakiin, se on myös kansallemme häpeällinen. Me emme tarvitse vieraitten henkilöitten verta maatamme puolustamaan, Suomen kansalaiset ovat sekä velvolliset että halukkaat itse puolustamaan maatansa. Sitäpaitsi se on suurin epäluottamus, mikä koskaan hallituksen puolelta on millekään kansalle osoitettu, epäluottamus, jota emme koskaan ole ansainneet.

Me luotamme vielä marraskuun manifestiin, joka jyrkästi tuomitsi koko lainpolkemispolitiikan maassamme. Ja me huomautamme herroille Stolypin ja Kumpp., että ne, jotka rikkovat lakia, ovat juuri vaarallisimpia vallankumouksellisia, sillä ne riistävät auktoriteetin esivallalta, jonka koko valta kuitenkin nojautuu lakiin.

Laki on yhtä sitova esivallalle kuin kansalle. Sen rikkominen synnyttää anarkian. Herra Stolypin oli jo kauhuissaan niistä pienistä ristiaallokoista, jotka seurasivat routavuosia ja suurlakkoa. Älköön hän manatko esille myrskyä.

Tähän kirjoitukseen ilmestyi Novoje Vremjassa nimimerkki Varjagin laatima vastaus nimeltä »Suomalaisia uhkauksia». Minulla ei ole sitä enää käytettävänäni, mutta »Suomalaisessa Kansassa» olleessa vastauksessani saa käsityksen sen sisällyksestä. Vastaus on tammikuun 9 p:ltä 1909 ja näin kuuluva:

Venäläinen elefantti.

Älä pistä kärsääsi tuleen.

Nimimerkki Varjag on otsakkeella »Suomalaisia uhkauksia» ivallisesti vastannut suomalaisten lehtien, etupäässä »Suoma-

laisen Kansan» varoituksiin uudistaa sortojärjestelmää maassamme. Varjag on motoksi ottanut säkeistön Krylovin saduista, jossa rakkikoira haukkuu elefanttia, että muut luulisivat: »kah, hänhän on hyvin voimakas, kun haukkuu elefanttia». Vertaus ei ole Novoje Vremjan palstoilla aivan uusi, samaa vertausta käytettiin Japanista, joka uskalsi ärsyttää Venäjää. Kuinka saarnatuinkaan silloin, kun Plehwe vainaja oli pappina ja Novoje Vremja lukkarina, ivallisesti keltaisista apinoista, ja kun ensimmäiset vastoinkäymiset kohtasivat Venäjää, niin johtuihan se pääasiallisesti siitä, että japanilaiset olivat niin hävyttömiä, että käyttivät »mekaniikan kavalia ja juonikkaita keinoja».

Varjag lopettaa vastauksensa sanoilla: »Jos suomalaiset osasivat tanssia Bobrikoffin kontrabasson ja Plehwen viulun soidessa, niin mikseivät he voisi tanssia Stolypinin klarinetin soidessa ja duuman puheiden säestäessä.» Miksei Varjag jatka ja kerro, kuinka tanssi kävi Bobrikoffin kontrabasson soidessa. Soittokone vikaantui pian, senhän kai Varjag muistaa, ja arvostelut Bobrikoffin soitosta ei vain Suomessa, vaan koko sivistyneessä maailmassa olivat samat, eivätkä suinkaan kiittävät. Sivistyneen maailman arvostelusta herra Varjag ja Novoje Vremja tietysti eivät piittaa, mutta kaikkein korkein arvostelu, julkaistu marraskuun manifestissa vuodelta 1905, jossa kaikki Bobrikoffin toimenpiteet peruutetaan, on kai Novoje Vremjallekin ratkaiseva. Mitä Plehwen viuluun tulee, niin soi sen ääni parhaillaan Venäjällä Kuinka viuluniekan kävi ja mihin tilaan hän saattoi Venäjän kansan, sen pitäisi vieläkin olla tuoreessa muistissa. Ei edes Novoje Vremja kehdannut hänen kuollessaan häntä ylistää.

Onko tämä kaikki Stolypinin klarinetin soidessa sujuva paremmin, sen on kai tulevaisuus osoittava. Toistaiseksi olemme kuulleet sen äänen sekä duuman puheitten että hirsipuitten säestäessä. —

Kun Mechelinin senaatti kaatui sen johdosta, ettei se saanut eduskunnan luottamusta eräässä kysymyksessä,

pidin sitä onnettomuutena maallemme. Meillä ei ollut varaa Venäjän valtakunnan yhteydessä leikkiä eurooppalaista parlamentarismia hallituksen edesvastuusta. Tämä senaatin kaatuminen oli osoituksena siitä, että me taas täysin purjein purjehdimme uutta sortokautta kohti. Mutta se oli vieläkin vaarallisempaa, kun vastassamme ei ollut vain tilapäisesti keisaria ympäröivät henkilöt, vaan Venäjän kansa — duumassa edustettuna.

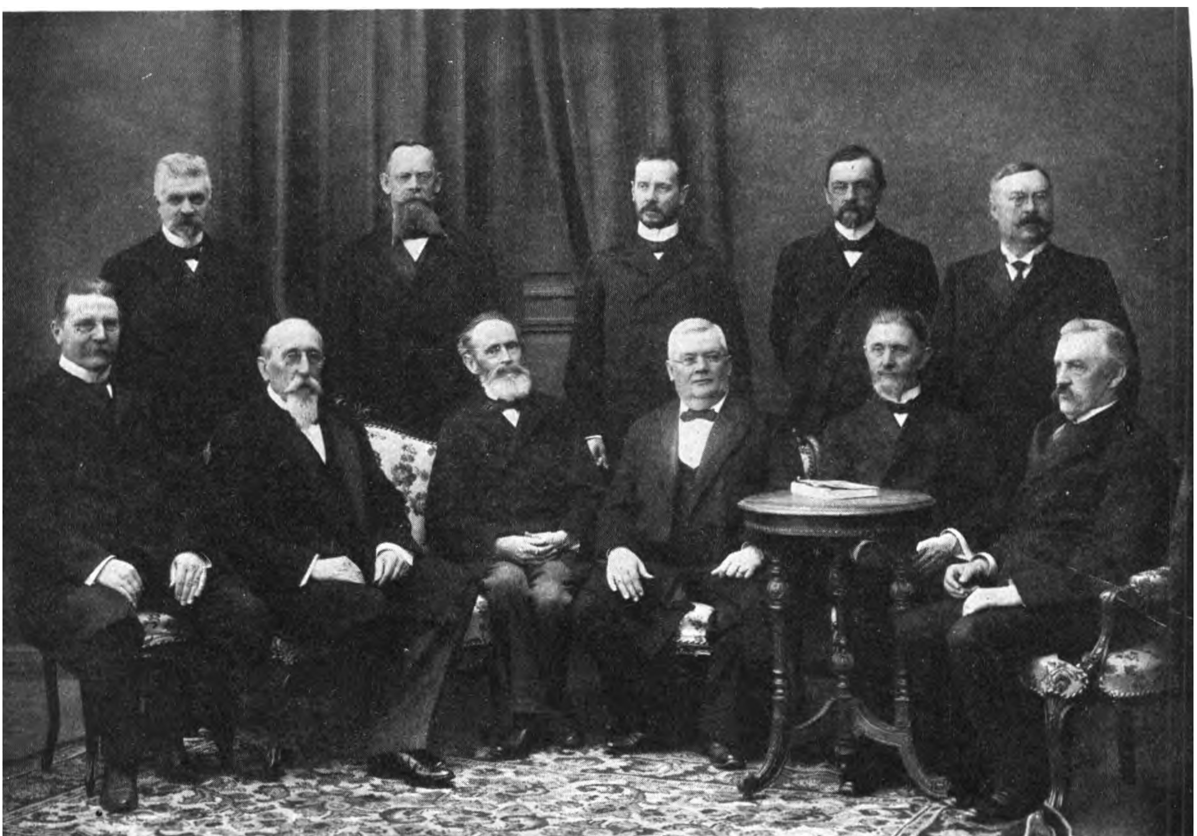
Meidän vastustuspolitiikkamme oli ikäänkuin kivettynyt kahteen suuntaan: konjunktuuripolitiikkaan, joka koettaen ylläpitää hyviä välejä venäläisten hallitusmiesten kanssa ja siten ehkäistä heidän haluaan jatkaa sortopolitiikkaa, useinkin meni niin pitkälle, etteivät olosuhteet olisi sellaista auliutta vaatineet; toinen oli passiivinen vastarinta, joka useinkin, ennenkuin viimeistä laillista vastustusta oli yritetty, jätti paikkansa vihollisen täytettäväksi.

En voinut lopulta olla esiintymättä näitä molempia katsantokantoja vastaan. Siihen sainkin sopivan tilaisuuden. Kun kesällä 1909 senaatin oikeusosasto jätti erohakemuksensa, en malttanut olla kirjoittamatta tätä joukkoeroa vastaan. Kesäkuun 8 p:nä oli »Suomalaisessa Kansassa» julkaistuna seuraava kirjoitukseni:

Peräytymis- ja antautumistaktiikka.

Vaikka tiedän, että on erittäin vaikeata saada lausutuksi mielipidettä, joka eroaa siitä yleisestä mielipiteestä, joka puolueissa nykyään vallitsee, tahdon kuitenkin tehdä sen, koska katson, että politiikkamme johto nykyiseen suuntaan voi viedä hyvin turmiollisiin tuloksiin.

Otaksumalla, että jokaisen puolueen päämääränä on isänmaan menestys, voimme sanoa suomettarelaisten menettelyä peräytymistaktiikaksi. Antamalla myöten yhdessä asiassa toisen perään,

Senaatin talousosasto v. 1908.

Alarivi (vasemmalta): Julius Grotenfelt (prokuraattori), Leo Mechelin, Fr. G. O. S. Stjernvall, K. F. Ignatius, O. Donner, August Nybergh. Ylärivi: Edv. Hjelt, W. O. Schildt, H. Lilius, Th. Wegelius, K. Castrén.

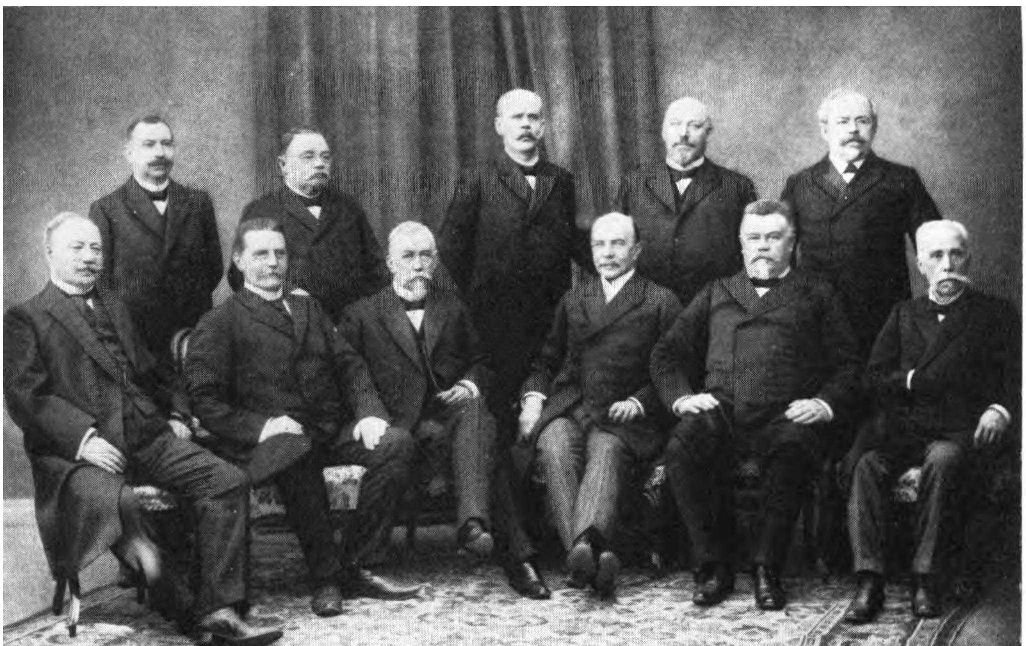
koettavat he estää suurta, tuhoisaa tappiota maalle, jolla voi olla seurauksena koko autonomiamme hävitys. Se on sama taktiikka, joka esiintyi viime Suomen sodassa.

Klingspor katsoi, että Suomen armeija oli niin heikko Venäjän joukkoihin verrattuna, ettei se ilman Ruotsin apua voinut ryhtyä ratkaisevaan taisteluun, ja onhan selvää, että jos ratkaisevassa taistelussa Hämeenlinnan edustalla Suomen armeija olisi kärsinyt verisen tappion, niin olisi sota vieläkin nopeammin saatu loppumaan. Kuitenkin ovat kaikki historioitsijat ankarasti tuominneet Klingsporia ja hänen perääntymistaktiikkaansa, joka lopulta vei siihen, että pienet kasakkaparvet muuttuivat mielikuvituksessa suuriksi sotajoukoiksi, jota paitsi jatkuva perääntyminen täydellisesti demoralisoi joukon. Saman olemme nähneet suomettarelaisten sortovuosien taktiikassa. Jatkuva myöntyminen vei lopulta ei vain lain rikkomuksiin, vaan jopa siihenkin, että kansaa *kehoitettiin* rikkomaan lakejansa (kuten laittomissa kutsunnoissa). Sitäpaitsi on muistettavaa, että peräytyvää ja raukkamaista vastustajaa ei voittaja kunnioita eikä pelkää. Kummallista sentähden on, että vielä suurlakonkin jälkeen suomettarelaiset katsovat tätä taktiikkaa ainoaksi mahdolliseksi.

Jos perääntymistaktiikkaa ei voi hyväksyä, niin yhtä vähän voi hyväksyä antautumistaktiikkaa eli sitä, että virkamiehet eroavat, kun eivät suostu laittomiin tekoihin.

Oli aika, jolloin voitiin toivoa, että joukkoerot avaisivat silmät ja todistaisivat räikeästi, mihinkä johtavat teot, jotka tekivät rehellisille ja kelvollisille ihmisille mahdottomaksi hoitaa virkaansa. Ne ajat ovat jo menneet! Oikeusosaston senaattorien eron johdosta lausui Haritonoff Suomen kenraalikuvernöörille: »Ehkä tällainen joukkoero vielä tekee teihin jonkinlaisen vaikutuksen, meitä se ei ollenkaan liikuta.» Niin ainakin kerrotaan Pietarissa, ja totta se onkin. Mitään vaikutusta se ei saa aikaan siellä.

Ainoa, joka voi vaikuttaa, on se, että viranomaiset istuvat paikallaan ja kieltäytyvät jyrkästi myötävaikuttamasta laitto-

Senaatin oikeusosasto v. 1908.

Alarivi (vasemmalta): Fredr. Lundenius, Julius Grotenfelt (prokuraattori), R. A. Wrede, Julius Nummelin, C. J. Timgren, A. H. Snellman. Ylärivi: Carl Almquist, G. W. Wilskman, Edv. Paldani, A. W. Granström, Wald. Kyander.

niuuksiin. Silloin täytyy \’enäjän viranomaisten ryhtyä väkivaltaan: erottamaan kelvollisia virkamiehiä sentähden, etteivät nämä riko lakia, rankaisemaan lainkuuliaisia kansalaisia sentähden, että he tottelevat hallitsijan vahvistamaa lakia. Ovathan he sen tehneet ennenkin? Ovat, mutta tapahtumat ovat olleet harvoja. Ja sitäpaitsi he ymmärtävät, että väkivalta synnyttää väkivaltaa. Suomi ei ole Puola, jonka strateginen asema jo vaatii, että Venäjä siellä ylläpitää suuria armeijoja Saksaa vastaan. Venäläiset joukot Suomessa ovat lyöntejä ilmaan, jollei niitä tarvita itse suomalaisia vastaan. Ja lopulta Venäjän viranomaiset tulevat huomaamaan, että onnetonta on politiikka, joka tekee vieraat kansallisuudet Venäjän vihollisiksi, sitäkin enemmän, kun suurin osa itse venäläisistä ei sellaista politiikkaa kannata. Oma eroaminen virasta ei herätä samaa mielikarvautta kansassa kuin erottaminen; saahan virkamies usein silloin »penssionin» ja on turvattu tulevaisuutensa suhteen. Ei, seisominen ja kaatuminen paikallaan, siinä maamme turva! Oikeusosaston ero oli taktillinen virhe, jota ei tule toistaa. Talousosaston olisi pitänyt myöskin kieltäytyä julkaisemasta ja odottaa itse erottamistaan. Meidän ei tule itse helpottaa Venäjän viranomaisia heidän sortopolitiikassaan.

VII.

Yhteistoiminta »puolalaisen Kolon» kanssa. Yhdenvertaisuuslaki ja maailmansodan hyökyaallot Suomessa.

Yhä selvemmin vakiintui mielessäni ajatus, että taistelussa Venäjän politiikkaa vastaan oli hyvä saada asekumppani. Kuten jo aikaisemmin olen maininnut, en luottanut Venäjän vallankumouksellisiin enkä liioin pitänyt onnellisena, että Suomen kohtalo riippuisi heistä. Täytyi hakea liittolaisia niitten kansojen joukosta, jotka väkivallalla olivat tulleet yhdistetyiksi Venäjän valtakuntaan. Sellainen oli Puolan kansa, joka jo oli saanut kokea koko venäläistyttämispolitiikan ja jossa kansallisuus- ja vapauttamisaate silti elivät. Puolan kanssa oli meillä niin paljon yhteistä, ja sillä oli aivan toisenlaiset mahdollisuudet vaikuttaa ulkomaihin kuin meillä, sillä olihan sillä vanha, aikoinaan niin loistava historiansa ja olivathan useat puolalaiset ylimykset sukulaisuussuhteissa länsimaitten korkeimpien henkilöitten kanssa. Ja Itävallassa oli hallituksella ministereinä useita puolalaisia, olipa usein pääministerikin puolalainen.

Katsoin puolustuksellemme ja itsenäisyysharrastuksellemme edulliseksi päästä yhteyteen puolalaisten toimihenkilöiden kanssa. Puhuin asiasta tohtori Heikki Ren-

Heikki Renvall.

vallille, ja päätimme yhdessä matkustaa Pietariin päästäksemme kosketuksiin »puolalaisen Kolon» (Puolasta duumaan valittujen edustajien) kanssa.

Tultuamme Pietariin läksimme Kolon puheenjohtajan Zukowskin luo. Hän oli suuri, tunnettu teollisuusmagnaatti. Hän otti meidät ystävällisesti vastaan työhuoneessaan, jonka seinällä oli iso, luonnollista kokoa oleva maalaus silloisesta paavista.

Hänessä käyn timme herätti mielenkiintoa, ja hän tahtoi saada meidät yhteyteen muitten Kolon jäsenten kanssa. Kun ei ollut mahdollista kokoontua kenenkään heidän kodissaan — koska Venäjän salapoliisi olisi siihen heti kiinnittänyt huomionsa — piti hän parhaimpana, että söisimme päivällistä suuren Medvedj-ravintolan yksityishuoneessa. Puolalainen Kolo pyysi meidät vieraikseen, mutta tahtoi, että joku meistä tilaisi puhelimitse huoneen omalle nimelleen, sillä jos joku heistä tekisi sen, tulisimme varmaan valvonnan alaisiksi.

No, me teimme niin, ja tapasimme siellä Pietarissa olevat Puolan Kolon jäsenet, joista muistan ainoastaan professori Dymszan ja Parszewskin. Puhuttiin ranskaa ja oltiin hyvin varovaisia, niinpä keisarin nimeä mainit-

taessa puolalaiset käyttivät aina sanoja »Sa très gracieuse Majesté», jotta palveluskuntaan kuuluvista ei kukaan voisi todeta mitään loukkaavaa.

W. Zukowski.

Kokouksessa ilmeni, että puolalaiset iloitsivat siitä, että suomalaiset vihdoinkin pyrkivät yhteistyöhön heidän kanssaan. Samalla he kuitenkin selittivät, että heidän keskusjohtonsa on Wienissä, ja pyysivät meitä lähtemään sinne, jolloin he hankkisivat meille tilaisuuden keskustella sikäläisten johtomiesten kanssa.

Päätimmekin tehdä tämän matkan, joka piti järjestettämän niin, että tohtori Renvallin puoliso rouva Aino Ackté-Renvall antaisi konsertin Wienissä, minkä vuoksi tohtori Renvall matkustaisi Wieniin. Minun tuli taas lähteä kylpemään Abbaziaan ja sieltä silloin paluumatkalla saapua Wieniin. Koko tämä suunnitelma meni kuitenkin myttyyn Pietarin salapoliisin toimesta. Oliko joku tarjoilijoista ranskankielentaitoinen vai oliko joku salapoliisi saanut käskyn pukeutua tarjoilijaksi, sitä en tiedä, mutta joka tapauksessa oli kokouksemme ja päätöksemme tullut salapoliisin tietoon. Pari viikkoa tämän kokouksen jälkeen saapui näet kamarijunkkari (sittemmin kamariherra) Hjalmar Linder Pietarista ja kertoi, että

A. Parszewski.

Venäjän salapoliisilla oli tiedossa, että tohtori Renvall ja ratsumestari Ignatius olivat saapuneet Pietariin neuvottelemaan puolalaisten kanssa ja että heidän toimintaansa tultaisiin tarkalleen seuraamaan. Tohtori Heikki Renvall sai saman tiedon tuomari Walter Ahlqvistilta, joka oli palvellut H. M. Keisarin kansliassa ja eräässä klubissa oli tavannut sisäasiainministeriöstä erään korkeamman henkilön, joka kertoi hänelle tästä asiasta.

Tämän johdosta, kuten sanottu, raukesi lähestymisemme Puolaan.

Stolypinin politiikka oli uhrannut Suomen Venäjän natsionalisteille voidakseen toteuttaa suurenmoisen agraarireforminsa. Kesken tätä tekoa hänet murhattiin. Olin silloin Karkussa sisareni luona, ja kun palasin Viipuriin, sain lukea Novoje Vremjasta, että samana iltana, jolloin Stolypin oli murhattu, olin kolmen muun nimeltä mainitun viipurilaisen kanssa viettänyt hotelli Andreassa ilojuhlaa hänen murhansa johdosta! Siten laadittiin Novoje Vremjan pajassa uutisia Suomesta!

Olosuhteet meillä muuttuivat vuosi vuodelta huonommiksi. Keisari ei enää vähääkään piitannut suurlakkomanifestistaan, ja venäläis-kansalliskiihkoinen duuma ja

L. Dymsza.

valtioneuvosto kiiruhtivat Suomen venäläistyttämistä. Korkeimpana lainvalvojana eli prokuraattorina, sen irvikuvana, toimi A. Hosiainoff, ja senaatista olivat tyystin kadonneet kaikki isänmaalliset suomalaiset miehet, jotka edes vähänkin olisivat koettaneet estää maatamme kohtaan suunnattuja iskuja. Kuvernööreinä oli tosin suomalaista syntyperää olevia, mutta venäläistyneitä entisiä sotilaita tahi sellaisia onnenonkijoita kuin Ilmari Vuorinen ja Axel af Enehjelm.

Vuoden 1912 alussa tuli maahamme surusanoma, että Viipurin läänin Uudenkirkon ja Kivennavan kunnat yhdistettäisiin Venäjään, ja nyt seurasi kuten salamat taivaalta joka päivä uusia onnettomuuksia: Suomen luotsilaitoksen muuttaminen venäläiseksi, laki Venäjän alamaisten yhdenvertaisuudesta suomalaisten kanssa j. n. e. Uudenkirkon ja Kivennavan puolesta koottiin adressi keisarille, joka tietysti ei ottanut sitä vastaan; vastakkaisen adressin sai aikaan Karjalan veljeskunta ja lähetti lähetystön, johon kuului kolme pappia ja neljä talonpoikaa arkkipiispa Sergein johdolla, jonka keisari vastaanotti. Arkkipiispa Sergei, tämä venäläistyttämisen sielu Karjalassa, sai kauan aikaa itsenäisessä Suomessa jatkaa virkansa hoitoa!

Anto Södermann.

Luotsilaitoksen venäläistyttäminen aiheutti luotsien joukkoeron, jossa varsinkin Viipurin luotsipiirin luotseja vainottiin ja vangittiin, he kun kuuluivat Viipurin linnoituspiiriin. Ja kun joitakin päiviä tämän jälkeen jätettiin ministerineuvostoon ehdotus Suomen ja Venäjän välisen tullirajan poistamisesta — mitä meille vähitellen jäi jäljelle autonomiastamme?

Sanomalehti Karjalaa, joka uljaasti oli taistellut vapauksiemme puolesta, kohtasi myös kova kohtalo, kun sen päätoimittaja, maisteri Anto Södermann, suljettiin majesteettirikoksesta vankilaan kahdeksaksi kuukaudeksi.

W. Fagerström.

Mutta mikään laki ei vaatinut kuitenkaan niin paljon uhreja kuin n. s. yhdenvertaisuuslaki, ja eniten juuri Viipurista.

Kun Viipurin maist-

raatti hylkäsi venäläisen Ivar Mihailovitsh Sobetoffin anomuksen elinkeinonharjoittamisesta, ilmiantoi kuvernööri von Pfaler Viipurin maistraatin rikoksesta yhdenvertaisuuslakia vastaan. Elokuun 23 p:nä 1912 saapuivat venäläiset virkamiehet Viipuriin soveltamaan mainitun »lain» määräyksiä pormestari W. Fagerströmiin, oikeusneuvosmies G. Palmrothiin ja kamreeri Br. Lagercrantziin. Kun kukaan kuulusteltavista ei saapunut heidän luokseen, ryhdyttiin väkivaltaisuuksiin. Oikeusneuvosmies Palmroth saatettiin väkivalloin venäläisten toimeenpanemaan kuulusteluun, pormestari Fagerström vangittiin keskellä maistraatin istuntoa, ja kamreeri Lagercrantz, kun hän kieltäytyi vastaamasta venäläisille tahi antamasta 500 ruplan takuuta, teljettiin lääninvankilaan.

G. Palmroth.

Br. Lagercrantz.

Kamreeri Lagercrantz vetosi Viipurin hovioikeuteen, joka viipymättä käski vapauttaa kamreeri Lagercrantzin ja asettaa poliisimestari Pekosen syytteeseen, mutta kuvernööri F. v. Pfaler kieltäytyi vapauttamasta kamreeri Lagercrantzia ja vetosi kenraalikuvernööriin, anoen ryhdyttäväksi rangaistustoimenpiteeseen hovioikeutta vastaan.

Näin syntyi tämä huomiota herättänyt juttu Viipurin hovioikeutta vastaan.

Tammikuun 27 p:nä 1913 langetettiin Pietarissa tuomio Viipurin hovioikeuden jäsenille, jotka tuomittiin yhden vuoden ja neljän kuukauden vankeusrangaistukseen, presidentti Malinia lukuunottamatta, joka raukkamaisesti oli alistunut venäläisten vaatimuksiin ja joka tämän johdosta vapautettiin.

Kun sitten syyskuun 24 p:nä tuomio pantiin täytäntöön, kiiruhdin asemalle katsomaan, kuinka rohkeasti nämä tuomarit kantoivat kovaa kohtaloaan.

Kansaa oli kosolta asemalla, poliisit eivät voineet estää mielenosoituksia. Koko kaupunki oli vihan vimmassa, kaikkialla oli sähköä.

Kiiruhdin Karjalan konttoriin ja kirjoitin lehteen (syysk. 24 p.) kirjoituksen, joka sanoo sen, mikä saattoi läpäistä sensuurin, mutta jossa lukija rivien välissä huomaa koston tunteet:

Mitä tunteekaan jokainen kansalainen kuultuaan, että maan ylioikeuden jäsenet on viety vankeina Venäjälle.

Meidän lakiamme on häväisty, meidän kansaamme on kohdannut loukkaus, jota ei Suomen kansa, jos se tahtoo kansan nimeä kantaa, koskaan voi unohtaa.

Krestyn vankilassa istuneet Viipurin hovioikeuden jäsenet

G. V. Homén, hovioik. neuvos.	A. V. Brunou, hovioik. neuvos.	A. V. Forsman, hovioik. neuvos.	U. J. O. Gadd, hovioik. neuvos.	E .E.v .V. Elfvengren, hovioik. neuvos.
O. E. Broms, asessori.	E. F. Forsström, asessori.	A. R. Lilius, asessori.	V. Fagerström, asessori.	J. B. Nordgren, hovioik. neuvos.
A. E. Andersson, asessori.	K. E. Nylenius, kanneviskaali.	E. F. Lindberg, viskaali.	K. H. Söderhjelm, viskaali.	K. E. Saxén, viskaali.
L. O. A. Clouberg, viskaali.	E. Stenius, notaari.	E. G. Vikberg, notaari.	N. Hj. Neovius, notaari.	T. V. Boisman, notaari.
	J. Fr. Selin, notaari.	K. A. J. Brunou, notaari.	O. Åkesson, apujäsen.	

Kalpeina olivat kansalaisten kasvot, ja ne ilmaisivat vihaa, mutta katseet puhuivat tulta!

Herra Seynin on onnistunut saada »läheneminen» Suomen ja Venäjän välillä sellaiseksi, ettei vielä koskaan ennen ole kansassa kytenyt sellaista tuntoa ja tietoa siitä, mitä hänen tarkoituksensa Suomen lähentämiseksi Venäjään todellakin merkitsee.

Yöllä, tietystikin, kuten tunnettu venäläinen kulttuuri vaatii, herätettiin hovioikeuden jäsenet, ja heidät riistettiin itkevien puolisojensa ja lapsiensa sylistä ja vietiin Venäjän synkkiin vankiloihin.

Me, kansa ilman lippua, laskemme aatteemme liput kunnianosoitukseksi maamme parhaimmille pojille.

Me, kansa ilman sotajoukkoa, teemme aseettomina kunniaa niille sotureille, niille sankareille, jotka ovat saaneet seisoa eturivissä ja vastaanottaa vihoiksemme hyökkäyksen.

Tämä päivä on historiallinen päivä Suomelle. Äitien ja kasvattajien on muistettava tätä päivää ja opetettava lapsilleen, etteivät he milloinkaan, milloinkaan unohda tätä. Olkoon se 6 p. lapsiemme sielussa sinä muistona, joka kirkastaa heille velvollisuuden ja oikeuden käskyjä.

Näin laajat selostukset sanomalehtikirjoituksistani ovat olleet ehkä turhia, mutta siihen on osaksi omat syynsä. Kuin minut v. 1920 pakotettiin eduskunnan vasemmiston (sosialistien ja osan maalaisliittolaisten äänten avulla) jättämään virkani Suomen armeijassa, niin eräs maalaisliittolainen lehti mainitsi tästä otsakkeella: »Venäläisyys armeijassamme katoaa.» En voinut muuta kuin hymähtää tälle asiantuntijalle, mutta kyllä täytyy tosiaankin sellaisen toimittajan pitää lukijoitaan erittäin yksinkertaisina ja tietämättöminä, kun hän näin vapaasti lausuu tuomionsa henkilöstä, tarvitsematta pelätä nolausta omien lukijainsa puolelta.

Euroopan taivaanranta oli nyt myöskin pilvessä, sillä Balkanilla oli puhjennut sota, joka oli erittäin vaarallinen Euroopan suurvaltain yhteisymmärrykselle. Slaavilaisten kansojen voimistuminen oli suoranainen vaara Itävalta-Unkarin olemassaololle suurvaltana, jotavastoin se oli Venäjälle edullista. Se oli näitten valtioitten takana, valmiina Turkin valtakunnan sortuessa anastamaan itselleen Konstantinopolin — Tsargradin, johon sillä muka oli perintöoikeus siitä asti, jolloin viimeinen bysanttilainen prinsessa Sofia Paleologa meni naimisiin Moskovan suuriruhtinaan Ivana III:n kanssa (1472).

Tähän aikaan, talvella 1913, saapui Viipuriin tuomari Jonas Castrén ja osoittautui todellakin suuremmaksi profeetaksi, kuin minä Jonasta teologisen katsantokannan mukaan pidetään.

Istuimme viiteen mieheen pankinjohtaja Johannes Lundsonin luona: Jonas Castrén, asessori P. E. Svinhufvud, veljeni Kaarlo[1], Johannes Lundson ja minä. Jonas rupesi selittämään valtiollista tilannetta Euroopassa ja vakuutti, että seurauksena riitaisuuksista eri valtioitten välillä tulisi olemaan suuri eurooppalainen sota. Sitä ei enää

P. E. Svinhufvud.

[1] Sittemmin Vaasan hovioikeuden presidentti.

voida estää! Tässä sodassa tulisi Venäjä häviämään. Suomi, Puola, Itämeren maakunnat ja Ukraina tulisivat erotetuiksi Venäjästä. Puola ja Suomi tulisivat itsenäisiksi.

Jonas ei kuitenkaan saanut jatkaa rauhassa selitystään, sillä asessori Svinhufvud sanoi levollisella tavallaan: »No, onkohan siinä nyt perää?»

Tämä ei ollut ollenkaan Jonaksen mieleen: »Mitä sinä tästä asiasta tiedät, ethän sinä ole oleskellut ulkomailla ja tutkinut politiikkaa.»

Tällöin loppui hetkeksi oppositsioni, ja Jonas sai jatkaa puhettaan, ja hän painosti jokaista sanaä erikseen: »Suomesta tulee kuningaskunta.»

»Jonka kuninkaaksi kai tulee prinssi Wilhelm», intti joku meistä.

»Oskar Gustaf Adolf on hänen nimensä»,[1] sanoi Jonas juhlallisesti.

Suurin osa hänen ennustuksistaan, joille me silloin nauroimme, toteutui, ja hyvin lähellä oli, ettei viimeinenkin ennustus toteutunut. Ainakin tekivät Svinhufvud, Adolf von Bonsdorff ynnä monet muut kaikkensa sen toteuttamiseksi.

Serbian kasvava valta, varsinkin toisen Balkanin sodan jälkeen, oli nostattanut kansallistunnetta koko maassa, ja avoimesti aloitettiin kiihoitustyö Itävallan slaavilaisissa maakunnissa, varsinkin Bosniassa ja Herzegovinassa.

Arkkiherttua Frans Ferdinandin murha oli merkinanto maailmansotaan. Olin juuri suurilla päivällisillä, kun tieto saapui Itävalta-Unkarin ultimaatumista Serbialle. Lau-

[1] Preussin prinssi, keisari Wilhelm II:n poika.

suin silloin, että viikon kuluttua meillä on yleinen euroop-palainen sota. Kukaan ei tahtonut uskoa sitä, sillä useimmat arvelivat, että taloudelliset lait tekisivät mahdottomaksi toisistaan riippuville Euroopan valtioille kestää tällaista sotaa ja että siis Euroopan diplomatia saisi tämänkin konfliktin estetyksi.

Ja varmaankin samalla tavalla arvelivat keskusvaltain diplomaatit tapahtuvaksi, muuten ei ole selitettävissä, että Saksa, joka ei ollut ollenkaan diplomaattisesti valmistautunut maailmansotaan eikä edes voinut olla varma liittolaisensa Italian uskollisuudesta, olisi sallinut Itävalta-Unkarin hallituksen heittää tällaista kipinää Euroopan ruutikellariin. On ymmärrettävää, ettei monarkistinen Saksa voinut uskoa, että Englannin ja Venäjän monarkistiset hallitukset estäisivät Itävaltaa rankaisemasta Serbiaa Itävalta-Unkarin perintöruhtinaan murhasta, joka oli tapahtunut Serbian viranomaisten tieten.

Meille suomalaisille tarjosi tämä sota ainoalaatuisen mahdollisuuden toteuttaa itsenäisyyspyrintömme yhdessä Venäjän vihollisten kanssa, siinä tapauksessa, että viimeksimainitut voittaisivat sodan. Toiselta puolen, jos ympärysvallat voittaisivat ja Suomi muodossa tai toisessa olisi Venäjän vihollisten puolella, olisi autonomiamme auttamattomasti hukassa.

Sentähden on selitettävissä, että useimmat vanhemmista valtiomiehistämme omaksuivat saman kannan kuin Krimin sodan aikana, sen, että Suomen tuli lojaalisesti pysyä uskollisena Venäjän valtakunnalle. Mutta on kyseenalaista, olisiko tällainen lojaalisuus mitään auttanut, eihän Venäjän hallitus ollenkaan peruuttanut niitä

toimenpiteitä, joihin se oli jo ryhtynyt erinäisten Viipurin läänin pitäjien yhdistämiseksi Venäjään ja yliopiston venäläistyttämiseksi, ilmoitettiin vain, että nämä toimenpiteet saavat levätä sodan aikana. Eikö pikemminkin ole luultavaa, että sodan jälkeen suuttumus Suomeen saisi vielä enemmän jalansijaa Venäjän duumassa, kun maamme ei asettanut yhtäkään joukko-osastoa taistelemaan Venäjän puolesta tällaisen vaaran uhatessa valtakuntaa?

Sen ymmärsivät myös useat lojaalisuuden kannattajista, ja sentähden tehtiinkin ehdotus vapaaehtoisen suomalaisen armeijakunnan muodostamisesta ja lähettämisestä Venäjälle, mutta onneksi tämä ehdotus ei saanut kannatusta.

Aktivisteille tämä sota tarjosi jo alussa suuria mahdollisuuksia. Venäjän liikekannallepanossa keskitettiin miltei kaikki sen sotajoukot Itävalta-Unkaria ja Saksaa vastaan. Suomesta siirrettiin heti sodan alussa 22. armeijakunta Itä-Preussin sotanäyttämölle ja tänne lähetettiin reservimuodostelmia; samoin oli laita Pietarin ja sen ympäristön, josta niinikään vakinaiset joukot lähetettiin sotatanterelle. Sen jälkeen kuin Englanti oli yhtynyt Ranskaan ja Venäjään, ei Saksa luultavasti voisi käyttää mahtavaa laivastoaan operatsioneihin Pohjanmerellä, vaan sen olisi pakko käyttää sitä Venäjän Itämeren laivastoa vastaan. Näin ollen saattoi sota jo ensipäivinä riehua rannoillamme. Jos Saksan laivaston onnistuisi tuhota Venäjän laivasto, olisi sillä mahdollisuus suurilla, sodan puhjetessa sen satamiin suljetuilla valtamerilaivoilla siirtää desanttijoukkoja Pietaria vastaan — esi-

merkiksi Koivistolle. Tätä varten tuli sillä kuitenkin olla tukialue, johon se voisi nojautua, ja sellaiseksi voisi Suomi muodostua. Sentähden oli välttämätöntä heti sodan alussa saattaa saksalaisten johtavien henkilöiden tietoon, millainen mieliala oli vallalla Suomessa. Tällaisessa yleisessä eurooppalaisessa sodassa emme luulleet Ruotsin voivan tahi edes tahtovan ylläpitää puolueettomuutta, sillä olivathan ruotsalaiset lehdet jo monina vuosina olleet täynnä huolestuneita kirjoituksia n. s. sahanviilureitten Ruotsissa harjoittamasta venäläisestä vakoilusta, ja tiesihän Ruotsin diplomatiakin, että Venäjä pyrki Japanin onnettoman sodan jälkeen Atlantin valtamerelle saadakseen siellä sataman (Narvik).

Suurvaltana Venäjä ei voinut tyytyä siihen, että sekä sen Itämeren että Mustanmeren laivastoilta voitiin milloin hyvänsä sulkea ulospääsy avonaisille vesille. Saksalainen diversioni Suomeen ja tästä johtuva kapina Suomessa tulisi varmaankin pakottamaan Ruotsin määrittelemään kantansa, eikä kukaan täällä voinut kuvitellakaan muuta, kuin että Ruotsi silloin yhtyisi keskusvaltioihin.

Kun maailmansota puhkesi elokuun 2 p:nä 1914, oli minulle henkilökohtaisesti onneksi, että Viipuri oli ensiluokkainen linnoitus, sillä siten tuli se heti sodan puhjettua julistetuksi sotatilaan ja korkein päällikkyys siirtyi linnoituksen komendantille, kenraaliluutnantti Petroffille. Muuten on hyvin luultavaa, että olisin ollut ensimmäisten joukossa, jotka lähetettiin Siperiaan — jos kenraalikuvernööri Seynillä olisi ollut valta päättää. Jo ensimmäisinä viikkoina tapahtui Suomessa useita vangitsemisia, m. m. vangittiin ystäväni, kapteeni Theslöf. Hänet vietiin

Hangosta vangittuna Helsinkiin, ja hän pelastui vain siten, että sekä Uudenmaan läänin kuvernööri, kenraalimajuri Vidnäs että varsinkin Itämeren laivaston päällikkö amiraali von Essen menivät takuuseen hänestä. Hän katsoi kuitenkin viisaimmaksi heti vapauduttuaan paeta Ruotsiin.

Kaksi muuta tuttavaani saivat myöskin kokea venäläisen sortovallan nyrkkipolitiikkaa.

Lappeen tuomiokunnan tuomari, asessori Svinhufvud, tuotiin vangittuna Viipuriin, kun hän oli kieltäytynyt tottelemasta prokuraattoriksi perustuslain vastaisesti nimitettyä venäläistä Kasanskia. Kävin häntä tervehtimässä lääninvankilassa ja vein hänelle kotoani ruokaa. Kun kysyin, tahtoiko hän, että toisin sinne kirjoja, sain tyypillisen vastauksen. »En», sanoi Svinhufvud, »minulla on tämä kirja» (hän osoitti lakikirjaa), »ja sitä voin lukea kuinka usein tahansa, ja aina se tuo uutta virkistystä».

Hänet lähetettiin Tymskojeen ja sieltä keväällä 1915 Kolivaniin. Tahdoin lähettää hänelle vähän suomalaisia ruokatavaroita, mutta kun tiesin, että jos lähetys tapahtuisi Viipurista, se ei koskaan tulisi perille. Matkustin siis Pietariin, josta lähetin tavarat Kolivaniin, missä Svinhufvud asui yhdessä karkoitetun pastori Herschelmannin kanssa. Sain häneltä vastauksen, joka oli päivätty helmikuun 26 päivänä 1916. Kirje oli sotasensuurin avaama, mutta tuli kuitenkin perille.

Tässä kirjeessä hän kuvaa elämäänsä Siperiassa, eikä siitä ilmene minkäänlaista pessimismiä, vaan päinvastoin vahva luottamus tulevaisuuteen. Hän valittaa Karjalan päätoimittajan maisteri Anto Södermannin sekä hyvän

ystävänsä Arvid Neoviuksen kuolemaa. Kirjeessään hän mainitsee, että he viettävät iltansa lukemalla ja olivat juuri olleet erittäin ihastuneita Juho Reijosen novelleihin.

Eräänä päivänä, kun olin liikkeessäni, soitti vaimoni minulle ja pyysi minun heti tulemaan kotiin. Kun saavuin sinne, istui siellä pormestarinrouva Hasselblatt Vaasasta, kertoen, että hänen miehensä oli vangittu ja viety Venäjälle. Hän aikoi matkustaa Pietariin saadakseen selville, minne hänen miehensä oli viety, mutta kun hän ei tuntenut ketään Pietarissa eikä liioin osannut venäjää, pyysi hän neuvoa kenen puoleen hänen piti kääntyä Pietarissa. Neuvoin häntä kääntymään varatuomari Antti Hackzellin puoleen, joka näinä vuosina oli vaivojaan säästämättä työskennellyt siellä vangittujen maanmiestensä hyväksi. Esittelin myös hänet asessorin rouva Svinhufvudille, joka aikoi lähteä miestään tapaamaan, joten he ehkä voisivat matkustaa ainakin osan taivalta yhdessä.

Heti sodan puhjettua teki mieleni päästä Ruotsiin päästäkseni kosketuksiin Saksan viranomaisten kanssa. Saksan armeijat olivat jo sodan ensipäivinä saavuttaneet suurenmoisia voittoja, ja näitten voittojen keralla oli myös aktivistinen mieliala maassa saanut voimakasta tukea.

I. Hasselblatt.

Syyskuun loppupuolella minun onnistui saada ulkomaan passi. Tällöin päästiin vielä matkustamaan Rauman kautta Tukholmaan. Tukholmassa tapasin tuomari Jonas Castrénin, joka sodan puhjetessa oli ollut Meranissa terveyttään hoitamassa ja sitten heti matkustanut Berliiniin sairaanhoitajattarensa kanssa. Junamatkalla hän oli lähettänyt yleisesikuntaan Berliiniin lyhyen sähkösanoman, että auto oli lähetettävä asemalle häntä vastaan. Yleisesikunnan poliittisen osaston päällikkö, kapteeni von Hülsen, kertoi minulle myöhemmin, että he olivat ymmällä, kun sähkösanoma saapui, sillä kukaan heistä ei tuntenut Castrénia, mutta he lähettivät kuitenkin auton asemalle. Tuomari Castrén saapui yleisesikuntaan sairaanhoitajattarensa tukemana, ja tämä suomalainen patriootti, joka sairaana saapui sinne puhumaan maansa puolesta, teki heihin syvän vaikutuksen. Jonas Castrén oli saapunut takaisin Tukholmaan ja oli jo täydessä touhussa ja yhteydessä saksalaisten viranomaisten kanssa. Ei siis ollut mitään vaikeutta kohdata Saksan meriattasheeta von Fischeriä.

Kohtaus tapahtui konsuli Goldbeck-Löwen asunnossa Tukholmassa. Konsuli Goldbeck-Löwe ei ollut itse läsnä tässä tilaisuudessa. Tahdoin tietää, aikoivatko saksalaiset käyttää Suomea marssitienään Pietaria kohti. On nimittäin muistettava, että kaikkialla Euroopassa oli se usko vallalla, että tällainen maailmansota voisi kestää vain muutamia kuukausia, enintään vuoden. Ja sentähden oli välttämätöntä saada esittää, mitä etuja marssitie Suomen kautta tuottaisi, ennenkuin suuri hyökkäysliike itärintamalla alkaisi.

Meillähän oli syytä olettaa saamiemme sotatietojen perusteella, että Saksa ehtisi kukistaa Ranskan ja pakottaa sen rauhaan, ennenkuin Englanti voisi luoda merkittävämpää armeijaa. Tämän jälkeen heittäytyisi Saksa koko voimallaan Venäjää vastaan lähinnä Pietarin suunnalla. Ei kukaan voinut silloin aavistaa, että lordi Kitchener erinomaisella tarmollaan ja kyvyllään polkisi maasta esiin ja järjestäisi toisen miljoona-armeijan toisensa jälkeen.

Kohtaus von Fischerin kanssa antoi minulle hyvin vähän toivoa. Suurten joukko-osastojen siirto meren yli, niin kauan kuin Venäjän laivasto oli vielä voittamattomana, oli liian rohkea operatsioni, ja toivo saada Ruotsi sekaantumaan maailmansotaan ei toistaiseksi näyttänyt toteutuvan, vaikka Ruotsin upseeristo oli hyvin sotaisa ja osa sanomalehdistöä Venäjälle vihamielinen.

Vaikka siis ensimmäinen matkani maailmansodan aikana ei ollut tuloksekas, ei mieleni kuitenkaan lannistunut, sillä maailmansota voisi aina tuoda mukanaan uusia mahdollisuuksia.

Palasin kotiin Rauman kautta. Kun sotasensuuri tavallisesti antoi hyvin niukkoja tietoja sodan kulusta, olin ottanut mukaani koko joukon kiellettyä kirjallisuutta. Mutta nähdessäni Raumalle tullessamme, mikä joukko santarmeja oli meitä vastaanottamassa, pidin viisaampana jättää kirjakäärön laivan ruokasaliin eräälle hyllylle.

Raumalla soitin pankinjohtaja, luutnantti T. Aminoffille ja pyysin häntä tulemaan seurustelemaan kanssani junan lähtöön asti. Me pelasimme ajankuluksi »pikettiä», kun sisään astui kaupungin komendantti everstiluutnantti Berghem, joka oli ollut reserviupseerikursseilla Haminassa

Harald Åkerman

ja jonka niiltä ajoilta tunsin. Tällöin juolahti mieleeni leikkisä ajatus, ja kysyin häneltä, oliko hänellä komendanttina autoa käytettävänään.

»On, minulla on Valion auto, jota mieleni mukaan voin käyttää.»

»No, etkö voisi lähteä sillä satamaan ja tuoda sieltä käärön, jonka unohdin laivan ruokasaliin?»

Hän oli heti valmis tekemään tämän pienen palveluksen, ja hetken kuluttua oli minulla käsissäni kirjakäärö. Santarmiupseerit eivät tietenkään voineet epäillä kaupungin komendanttia![1]

Palattuani Raumalta Helsinkiin tapasin ratsumestari Harald Åkermanin, joka ilmoitti ylioppilasnuorison keskuudessa syntyneen ajatuksen, että entiset suomalaiset upseerit toimeenpanisivat kurssit, joilla ylioppilasnuoriso voisi saada sotilaskasvatusta. Suhtauduin asiaan kielteisesti, kun tällaisia kursseja ei olisi voinut pitää niiden tulematta tunnetuiksi. Sitäpaitsi meillä ei ollut sopivia opettajavoimia käytettävänämme, kun Suomen oma sotaväki oli jo ollut kaksitoista vuotta hajoitettuna. Ylioppilaat

---

[1] Jos everstiluutnantti Berghem sattumalta lukisi näitä muistelmia, saa hän täten tietää, minkälaisen paketin hän toi laivasta Seurahuoneeseen.

kääntyivät tämän jälkeen ensin Ruotsin puoleen, joka antoi kieltävän vastauksen, sittemmin Saksan puoleen, jossa helmikuussa 1915 muodostettiin tunnetut Pfadfinder-kurssit Lockstedtin harjoitusleirillä Holsteinissa.

Viipurissa oli muodostettu pieni aktivistinen järjestö, johon kuuluivat Karjalan päätoimittaja Anto Södermann, tuomari B. Brunou ja minä. Kokosimme m. m. rahaa niille nuorukaisille, jotka tahtoivat matkustaa Saksaan. Kuitenkin piti toimia hyvin salaisesti. Jos joku nuorukainen joutui kiinni matkallaan Saksaan, ei saanut näyttää siltä, kuin maassa olisi järjestetty jonkinlainen järjestö tätä varten, sillä silloin seuraukset olisivat olleet tuhoisat. Rahankeräys oli myöskin hyvin vaikeata, koska oli niin vähän henkilöitä, joitten puoleen voi kääntyä. Suuri osa niistä henkilöistä, jotka ennen olivat avustaneet Kagaalia, kieltäytyi jyrkästi auttamasta tätä »mieletöntä, isänmaalle vaarallista liikettä».

Jo uutena vuonna 1915 matkustin taas Tukholmaan Tornion ja Karungin kautta. Vaimoni seurasi minua tällä matkalla. Kun olimme läpäisseet tarkan santarmien tekemän tutkimuksen, menimme syömään aamiaista Tornion Seurahuoneelle. Täällä istui kaksi epäilyttävän näköistä henkilöä, jotka silloin tällöin menivät erään pöydän luo ja keskustelivat siellä istuvan santarmiupseerin kanssa. Kun passimme oli selvä, läksimme hevosella Karunkiin. Karungin hotellissa tapasimme kapteeni Gösta Theslöfin, mutta emme voineet rauhassa puhua, sillä nuo kaksi epäilyttävää henkilöä istuutuivat viereiseen pöytään. Muutimme toiseen huoneeseen, ja vähän ajan kuluttua he olivat myöskin siirtyneet sinne. Minne sitten liikuim-

mekin, aina vain seurasivat nuo kaksi meitä varjoina. Vielä Tukholmassa ensimmäisellä aamiaisellamme Ooppera-kellarissa, kun olimme tuskin päässeet syömisen alkuun, näimme heidän iljettävät kasvonsa viereisessä pöydässä. Olimme vakuutettuja siitä, että heidät oli lähetetty meitä vakoilemaan ja olimme sentähden koko matkan ajan erittäin varovaisia, etteivät he voisi tiedoittaa meistä mitään vaarallista.

Varovaisuutemme ei kuitenkaan meitä aina auttanut, sillä tuomari Jonas Castrén oli pyytänyt meitä kohtaamaan häntä Hotel Anglais'ssa. En mielelläni tahtonut tavata Castrénia suuressa hotellissa, koska olin varma siitä, että häntä jos ketään vakoiltiin ja seurattiin Tukholmassa, mutta kun hän vakuutti, että voisimme siellä istua aivan rauhassa, suostuin kuitenkin menemään. Olimme istuneet vähän aikaa ravintolassa, kun eräs herra tuli meidän pöytäämme. Hänen nimeään en muista, mutta hän oli Frankfurter Zeitungin Tukholman kirjeenvaihtaja. Jonas Castrén esitteli minut hänelle kovalla äänellä, joka kaikui yli salin, mainiten, että olin maamme huomatuimpia itsenäisyysmiehiä, jolloin Frankfurter Zeitungin kirjeenvaihtaja sanoi: »Jumalan tähden, puhukaa hiljaa, sillä kaikki tarjoilijat ovat täällä ostettuja.»

Tukholmassa ollessani koetin saada ruotsalaiset poliitikot vaikuttamaan Ruotsin hallitukseen siihen suuntaan, että Ruotsi käyttäisi hyväkseen puolueettomuuttaan samaten kuin Romania ja asettaisi sen ylläpitämiseksi erinäisiä ehtoja. Sen se voisi tehdä, ilman kieltävän vastauksen pelkoa, koska Ruotsin osanotto sotaan olisi hyvin tuhoisa Venäjälle, sen kun pitäisi keskittää useita armeija-

kuntia Suomeen ja päälle päätteeksi suuri osa sen sotatarpeiden tuonnista, joka kulki osaksi Norjan, osaksi Ruotsin kautta, tulisi ehkäistyksi. Tällaisia Ruotsin asettamia ehtoja voisivat olla: venäläisten joukkojen poistaminen Pohjois-Suomesta, Suomen autonomian takaaminen y. m., jotka olisivat omiaan myös varmentamaan Ruotsin tulevaisuuden, sillä Ruotsillehan autonominen Suomi oli varmuusventtiili venäläisten hyökkäyksiä vastaan.

Ei ollut vaikeata saada Ruotsin oikeistolehtiä kirjoittamaan tämänsuuntaisia kirjoituksia, sillä nehän olivat sortovuosina osoittaneet lämmintä myötätuntoa maatamme kohtaan, mutta vaikeampaa oli saada mukaan vapaamielinen sanomalehdistö, jonka pää-äänenkannattaja oli Dagens Nyheter ja joka oli miltei venäläismielinen. Sosialistien pää-äänenkannattaja Socialdemokraten, jossa Branting oli päätoimittajana, ei ollut vielä ilmaissut kantaansa, mutta Aftonbladetin päätoimittaja Harald Sohlman piti mahdollisena saada hänet esiintymään Suomen puolesta ja ehdotti minulle, kun keskustelin hänen ja Jonas Castrénin kanssa, että kävisin Brantingin puheilla tämän asian vuoksi. Soitin siis Brantingille, ja hän pyysi minua tulemaan Sccialdemokratenin toimituk-

Harald Sohlman.

seen. Siellä selitin Brantingille, mitä maallemme merkitsisi, jos voitaisiin saada yksimielinen ruotsalainen opinioni esiintymään venäläistyttämispolitiikkaa vastaan ja vaatimaan Suomen autonomian täydellistä palauttamista ja vahvistamista. Olin vakuutettu, sanoin, että venäläisten useiden suurten tappioiden jälkeen itärintamalla voisi Ruotsin hallitus uhraamatta ainoatakaan miestä tai ainoatakaan äyriä saavuttaa tämän.

Branting kuunteli minua mielenkiinnolla ja sanoi m.m., että Suomen-kysymyksessä hän oli täysin Sohlmanin kannalla, ja se olikin ainoa kysymys, jossa he olivat yhtä mieltä. Hän lupasi minulle juhlallisesti, että hän jo seuraavalla viikolla aloittaisi lehdessään Suomen-kysymystä käsittelevän kirjoitussarjan. Kun Brantingilla oli kiire erääseen sosialistikokoukseen »Södernillä», tarjosin hänelle paikan autossani, joka minua odotti ja vein hänet kokoukseen. Me sanoimme täällä jäähyväiset toisillemme, puristimme toistemme kättä, ja minä palasin tyytyväisenä Castrénin ja Sohlmanin luo kertoen käyntini onnistumisesta! Mutta Socialdemokrateniin ei tullut ainoatakaan kirjoitusta, joka olisi ottanut puhuakseen Suomen oikeuksien puolesta! En silloin vielä voinut ymmärtää »viral-

Hj. Branting.

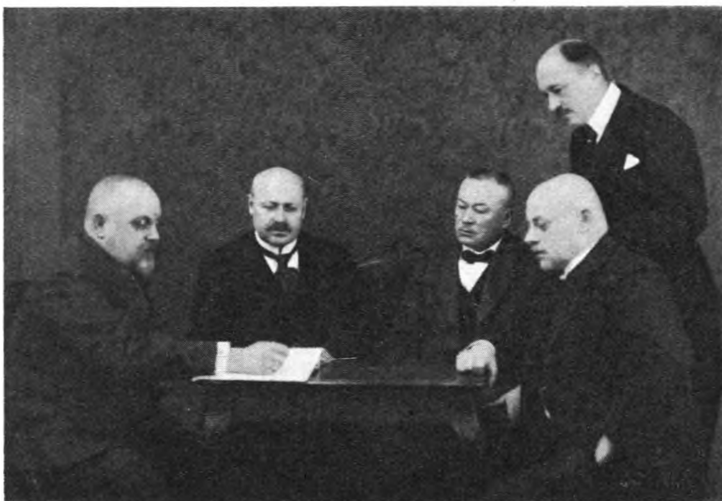
lista Ruotsia»! Tällä matkalla kirjoitin Aftonbladetiin artikkelin, jonka mottona oli seuraava ote Arvid Mörnen runosta:

»Vårt folk har en gång samlats kring
en annan fanas tecken,
en fana söndertrasad och med levrat blod
kring vecken.»[1]

Mutta mitä merkitsi minun kirjoitukseni, olihan moni maamme etevimmistä miehistä turhaan koettanut vaikuttaa heihin. Minkälainen Venäjän-pelko vallitsi Ruotsissa, tuli kyllin näkyviin Suomen vapaussodassa, jolloin Ruotsin hallitus palkitsi Suomen kansan siitä, että se vuosisatoja oli ollut Ruotsin verisenä kilpenä Venäjää vastaan ja antanut sille mahdollisuuden kehittyä ja rikastua, kieltämällä Suomen valkoiselta armeijalta, joka taisteli viholliselta otetuilla aseilla, aseiden tuonnin Ruotsin kautta. Ja mehän taistelimme ei vain kansamme vapaudesta, vaan koko länsimaisen kulttuurimme puolesta! Tällöin Ruotsi teki synnin Pyhää henkeä vastaan![2] Vain ruotsalaisten vapaaehtoisten osanotto vapaustaisteluun poisti sen katkeruuden, jonka virallisen Ruotsin menettely muutoin olisi saanut aikaan.

[1] Kansamme on ennen seurannut toista lippua, joka on repaleinen ja jonka laskoksissa on hyytynyttä verta.

[2] Heinäkuun 30 p.nä vuonna 1918 Spa'ssa päivällisillä H. M. keisari Wilhelmin luona keisari lausui m.m. minulle närkästyksensä Ruotsin hallituksen ja herra Edénin (keisari lausui nimen Éden) kiellon johdosta, joka koski aseitten kuljetusta Ruotsin kautta. Keisari piti sitä vihamielisenä tekona Suomen hallitusta vastaan ja lisäsi: »Kun minä kuulin tästä häpeällisestä menettelystä, päätin minä auttaa Suomea.» (Samana päivänä kirjoitettu muistiinpano Spa'ssa.)

Sotilaskomitean istunto.

Kotimaassa olivat vuoden 1915 alussa aktivistiset pyrinnöt saaneet suurempaa elinvoimaa siten, että oli muodostettu useita aktivistisia liittoja. Myöskin Suomen upseerikunnassa muodostettiin nyt n. s. sotilaskomitea, jonka päämääränä oli isänmaan vapauttaminen venäläisestä sortovallasta. Sotilaskomitean ensimmäisessä kokouksessa olivat läsnä ratsumestarit G. D. von Essen, Harald Åkerman, Mauritz Gripenberg, G. Ahrenberg, H. Ignatius, kapteeni Elis Hultin, luutnantti vapaaherra G. A. Silfverhjelm, tilanomistaja hovineuvos Georg Topelius, luutnantti C. A. A. Lindh ja kornetti E. V. Inberg.

Komiteaan liittyivät toiset heti myöhemmin, everstit N. Mexmontan, R. Becker, V. Holmberg, poliisimestari everstiluutnantti B. Jalander, poliisimestarinapulainen ratsumestari I. Helenius sekä muita maaseu-

Henrik Lagerlöf.

dulla olevia entisiä upseereita, kuten everstiluutnantit A. Aminoff ja H. Wärnhjelm Viipurista, kapteeni E. Söderholm ja luutnantti A. Södermann Tampereelta, ratsumestari C. W. Malm, kapteenit E. Schönberg ja W. Bergh sekä luutnantti J. S. Fabritius Turusta, ratsumestari Hj. Tulander ja everstiluutnantti Hj. Sucksdorff Kotkasta.

Komitea seurasi tarkoin sotatapahtumia, jotta voitaisiin olla valmiit työskentelemään heti, kun olosuhteet sen sallisivat. Sentähden seurattiin tarkasti Venäjän tapahtumia, venäläisten joukkojen siirtoa ja niitten majoitusta ja lukua Suomessa. Aina sen mukaan millaisia uutiset varsinkin itärintamalta olivat, nousi tai laski meidän toivomme käyttää maailmansotaa hyväksemme. Kun ankara sotasensuuri esti saamasta tarkkoja tietoja sodan kulusta, oli ruotsalaisten kuriirien (yleisesikuntaupseerien) saapuminen Helsinkiin aina juhlahetki, jolloin sotilaskomitea kokoontui jonkun jäsenensä luokse tilannetta pohtimaan. Näistä kuriireista mainittakoon ennen kaikkea Ruotsin ensimmäinen sotilasasiamies Suomessa, yleensä arvossapidetty ja suosittu everstiluutnantti Henrik Lagerlöf.

Vuonna 1916 keväällä tein taas matkan Ruotsiin ja

kävin silloin Söderteljessä tapaamassa Jonas Castrénia. Hän oli silloin oman ilmoituksensa mukaan erittäin sairas, vaikk'ei sitä ulkomuodosta niin paljon huomannut, ja yhtä innokkaasti kuin ennenkin hän toimi itsenäisyyden puolesta. Tukholmassa oli ihana kevät, ja kun kuulin, että yksi Svea-yhtiön laivoista lähtisi Raumalle, päätin vaimoni kanssa matkustaa tätä kautta. Paitsi meitä oli laivassa vain kaksi matkustajaa: kapteeni Rusko ja eräs Ranskan konsuli Hernösandista. Yöllä nousi kuitenkin sellainen lumimyrsky, että laivan täytyi hakea hätäsatama Öregrundissa, johon myös majakkalaivat yöllä saapuivat. Kun olimme olleet satamassa kaksi päivää, saimme tiedon, että maihinnousu oli Suomessa matkustajilta kielletty, joten saimme Öregrundista lähteä autolla pitkän matkan päässä olevalle lähimmälle asemalle, josta sitten junassa pääsimme Upsalaan ja sieltä Tornion kautta Viipuriin. Täten tuli matkamme kestämään neljä vuorokautta kauemmin.

Sotilaskomitean työt ja toimet näinä vuosina ovat jo tulleet Suomen vapaussodan historiassa mainituiksi. Mitään vaikuttavampaa emme olleet voineet tehdä niissä oloissa, joissa silloin elimme, mutta kohtalokkaat tapahtumat Venäjällä saivat aikaan sen, että piankin voitiin passiivisesta toiminnasta siirtyä positiiviseen.

VIII.

Venäjän vallankumous ja sen seuraukset.

Maailmansota ei ollut ollenkaan muuttanut Venäjän Suomen-politiikkaa. Tosin olivat maailmansodan johdosta toimenpiteet Viipurin läänin yhdistämisestä Venäjään ja yliopiston venäläistyttämisestä lykkäytyneet, mutta muutos Venäjän politiikassa tapahtui vasta Venäjän vallankumouksen puhkeamisen yhteydessä maaliskuun 15 p:nä 1917.

Tämä vallankumous puhkesi odottamatta. Ei kukaan uskonut, että se tapahtuisi sodan aikana, vaikka kaikki tiesivät, että tyytymättömyys ei ainoastaan Venäjän silloiseen hallitukseen, vaan myöskin itse hallitsijaan oli yleinen. Rintamalta lomalle saapuneet upseerit julistivat avoimesti, että heti kun sota on lopussa, puhkeaa vallankumous, sillä näin ei voi jatkua.

Tiedot vallankumouksen puhkeamisesta Pietarissa levisivät Viipuriin, ja täällä odotettiin jännityksellä uutisia tunti tunnilta. Ja kun lopulta saapui tieto, että keisari Nikolai II oli luopunut valtaistuimestaan, hallituksen jäsenet vangittu ja uusi väliaikainen hallitus muodostunut, ei ilolla näkynyt olevan rajaa.

Helsingistä saapui tieto, että kenraalikuvernööri Seyn ja senaatin varapuheenjohtaja Borovitinoff olivat jättä-

neet erohakemuksensa, ja pian senjälkeen, että molemmat mainitut herrat oli vangittu ja torstaina maaliskuun 16 p:nä illalla viety autolla merisotilasten saattamina asemalle Pietariin lähtevään junaan.

Ja kun sitten Venäjän uusi hallitus ensimmäisinä toimenpiteinään 20 p:nä maaliskuuta antoi julistuskirjan Suomen suuriruhtinaanmaan valtiosäännön vakuuttamiseksi sekä jälleen saattamisesta täysin toteutetuksi, niin sekä porvarillisissa että sosialidemokraattisessa puolueessa tapahtui täydellinen käänne entisestä vihamielisyydestä ja epäluottamuksesta luottamukseen ja sympatiaan uutta, nousevaa Venäjää kohtaan.

Ja kuitenkin olisi murhien Pietarissa sekä siellä muodostuneitten sotamies- ja työmiesneuvostojen pitänyt osoittaa, että katu oli ottanut vallan käsiinsä ja että täällä vielä vähemmin kuin kaikissa entisissä vallankumouksissa ei voinut vallankumouksen alkupäivistä ennustaa, mihin se johtaisi. Olipa Helsingissä saatu nähdä, miten vallankumouksen ensipäivinä venäläiset merimiehet olivat kuten villipedot ajaneet takaa upseereitaan ampuen heitä missä tapasivat kadulla, joko upottaneet heidät avantoihin tai kuten eräässä laivassa polttaneet heidät upseerimessissä, ruiskuttaen höyryä kajuuttaan. Itämeren laivaston korkein päällikkö, amiraali Nepenin, murhattiin Rautatientorilla, kaduilla revittiin upseereilta olkaimet, mutta kaikesta tästä huolimatta suhtautui suuri osa yleisöämme tähän miltei kuin oikeudenmukaiseen rangaistukseen tsaarin ajan vihatuita virkamiehiä kohtaan.

Varsinkin sosiaalidemokraattisessa puolueessa nousivat toiveet korkealle vallankumouksen puhkeamisen joh-

dosta; jo 16 päivänä illalla matkustivat O. Tokoi, K. H. Viik ja V. Tanner Pietariin.

Mutta Pietarissa oltiin myös levottomia siitä, kuinka Suomessa otettaisiin vastaan Venäjän vallankumous. Venäläiset olivat tietoisia siitä separatistisesta suunnasta, joka oli voittanut yhä enemmän alaa maassamme, ja venäläisessä laivastossa tapahtuneet upseerimurhat asettivat Venäjän perin vaikeaan asemaan, jos levottomuuksia syntyisi Suomessa ja Saksa käyttäisi tätä hyväkseen, kun laivasto oli paralysoitu. Jo 17 päivänä illalla matkustivat Helsinkiin ylimääräisellä junalla duuman jäsenet Roditsheff, joka oli nimitetty tuota pikaa v. t. ministerivaltiosihteeriksi vangitun kenraali Markoffin sijaan, ja sosialistipuolueen jäsen Skobeleff, jotta voitaisiin vaikuttaa yht'aikaa sekä porvarillisiin että sosialisteihin Suomessa. Murhatun Nepeninin sijaan nimitettiin laivaston ylipäälliköksi vara-amiraali Maksimoff, joka Suomessa syntyneenä puhui ruotsinkieltä ja jonka toivottiin voivan hankkia itselleen myös luottamusta suomalaisten keskuudessa.

Jo 18 päivänä oli eduskunnan valtuutetuilla keskusteluja sekä Roditsheffin että Maksimoffin kanssa. Näihin kokouksiin oli kutsuttu myös venäjän valtio-oikeuden professori yliopistossamme, vapaaherra S. Korff, ja neuvotteluja jatkettiin vielä seuraavana päivänä. Jotta neuvottelut voisivat pikemmin viedä positiivisiin tuloksiin, päättivät eduskunnan valtuutetut lähettää lähetystön Pietariin neuvottelemaan suoraan väliaikaisen hallituksen kanssa. Tähän valtuuskuntaan kuuluivat seuraavat henkilöt: nuorsuomalaisesta puolueesta Edvard Hjelt,

R. Holsti, E. N. Setälä ja K. J. Ståhlberg, vanhasta suomenmielisestä J. R. Danielson-Kalmari, E. Nevanlinna ja J. K. Paasikivi, ruotsalaisesta kansanpuolueesta L. Ehrnrooth, E. Estlander, J. Grotenfelt ja Axel Lille, maalaisliittolaisista S. Alkio, K. Kallio ja Lauri Mäkinen sekä sosialisteista Edvard Gylling, O. V. Kuusinen, K. Manner ja O. Tokoi.

Näin pyrki vallankumous jo ensimmäisinä päivinä tuhoamaan kokonaan sen aktivistisen liikkeen, jonka päämääränä oli Suomen itsenäisyys. Olihan selvää, että vallankumous, joka jo alussa hävitti sotakurin Venäjän armeijassa, teki tämän armeijan paljon vähemmän sotakuntoiseksi, mutta toisaalta se yleinen ilo ja sympatia, joilla Venäjän vallankumous otettiin vastaan maassamme, ja se lähenteleminen, jota kaikki puolueet ja sanomalehdet osoittivat uutta Venäjää kohtaan, tulisi varmaankin Saksassa vaikuttamaan sen, että kaikki intressi Suomea kohtaan katoaisi. Kuinka kävisi jääkäripataljoonan Saksassa? Olihan jo parikin kertaa ollut kysymys sen hajoittamisesta, ja miten ottaisivat nuorukaiset itse vastaan tämän ilmoituksen, että kaikkialla maassamme sopu ja ystävyys taas solmittaisiin vuosisataisen vihollisemme kanssa, joka yhä ja yhä oli meitä lupauksillaan pettänyt?

En voinut sentähden iloita vallankumouksesta, ja ystäväni Viipurissa kummastelivat, miksi kieltäydyin osaaottamasta juhlavalaistukseen, kun kaikki muut samassa talossa olivat valaisseet ikkunansa.

Päätin lähteä Helsinkiin, kutsua kokoon sotilaskomitean ja siellä neuvotella mihin toimenpiteisiin nyt oli ryhdyttävä. Saavuttuani Helsinkiin oli asema muuttu-

Kenraalikuvernööri Stahovitsh ja senaattori Tokoi tulossa Nikolainkirkosta.

nut vieläkin epäedullisemmaksi aktiiviselle toiminnalle.

Suomen kenraalikuvernööriksi oli nimitetty Mikael Aleksandrovitsh Stahovitsh, valtakunnanneuvoston jäsenenä tunnettu maatamme kohtaan ystävällisistä puheistaan, ja Venäjän väliaikaisen hallituksen julistuskirjan johdosta olivat pääkaupungin lehdet täynnä myötämielisiä kirjoituksia. Niinpä kirjoitti maamme suurin ruotsinkielinen lehti: »Ei koskaan ennen ole julistusta näin rikkailla lupauksilla annettu maallemme.»

Ainoa vaara, mikä uhkasi tätä hyvää ystävyyttä, oli nuorison, varsinkin ylioppilasnuorison mielipide. Se oli

voitettava millä hinnalla tahansa, ja tätä varten päätti Venäjän laivaston päällikkö vara-amiraali Maksimoff henkilökohtaisesti kääntyä heidän puoleensa. Jo maaliskuun 22 päivänä hän oli käskenyt ylioppilaskunnan kokoontua yliopiston juhlasaliin, jotta hän voisi sille ilmaista mielipiteensä vallankumouksen merkityksestä Suomen kansalle. Tasan kello 2 iltapäivällä saapui amiraali Maksimoff yliopistoon, jonka juhlasali oli äariään myöten täynnä ylioppilaita; kadulle saapuneet kansanjoukot ottivat eläköön-huudoin vastaan amiraalin.

Koska tämä esiintyminen monessa suhteessa on mielenkiintoinen, lainaan sen tähän sanomalehtien referaatin mukaan. Amiraali astui kateederiin ja pyysi ensiksi anteeksi, ettei hän osannut suomenkieltä, jota hän mieluimmin olisi käyttänyt, ja että hänen ruotsinkielinen puheensa mahdollisesti oli sellainen, etteivät kuulijat häntä ymmärtäneet. Tämän jälkeen hän lausui:

Suomen ylioppilaat! Vapaan Venäjän kansan laivaston päällikkö tervehtii teissä uutta, nuorta, vapaata Suomea uuteen elämään, mutta myös uusiin taisteluihin. Niitten taistelujen, jotka antavat vapauden Venäjälle, täytyy myös antaa se teille. Minä käännyn teidän puoleenne, Suomen nuoriso, joitten nuorissa sydämissä rakkaus isänmaahan sykkii voimakkaimmin. Käännyn teidän puoleenne, jotka vähemmin olette saaneet tuntea sen hallituksen painoa ja vääryyttä, joka on omaa kansaansa sortanut. Sanon teille avoimesti: Teidän maanne on minun toinen isänmaani, täällä olen syntynyt ja täällä olen lapsuuteni iloiset päivät viettänyt tämän tuhatjärvisen maan metsien huminassa. Otin vastaan virkani ihanalla, mutta vaikealla hetkellä. Heti ensipäivänä, kun kaikki joukkoni iloitsivat, en unohtanut maatanne, vaan huusin kovaan: Suomi — kirjoita vapauden kilvellesi: Vapaus, veljeys, yhdenvertaisuus on se huuto, jonka vapaa

Venäjä kohdistaa teille! Nyt kysyn teiltä, tahdotteko tulla Venäjän vapauden veljiksi? Sanokaa se suoraan, aukaiskaa sydämenne ja sanokaa, että te tahdotte auttaa meitä. Kutsun teidät Suomen vapauden vartijoiksi ja pyydän teitä auttamaan minua taistelussa yhteistä vihollista, voitetun vanhan venäläisen hallituksen jäännöstä vastaan. Voitte itse löytää keinon, miten voitte auttaa minua. Vihollisensi ovat lukuisat ja monta laatua, he voisivat kietoa minut täydellisesti hämärään, jos ei vapauden valo läpäisisi sitä. Täällä on vakoojia Saksasta. On koetettu lähettää väkijuomia matruuseille, ja viimeksi olemme saaneet käsiimme sähkösanoman vanhan hallituksen salaisilta asiamiehiltä: »Kaikki ei vielä ole kadotettu.» Tahdotteko auttaa minua taistelussa vapauden puolesta? Jos te sen teette, toivon, että Suomi tulee olemaan yksi Euroopan vapaimmista valtioista.

Läsnäolijat palkitsivat puheen vilkkailla kättentaputuksilla, ja ylioppilaskunnan puheenjohtaja vastasi hyvin arvokkaasti, sanoen m. m. Suomen nuorison käsittäneen tilanteen vakavuuden ja käyttäytyvän levollisesti.

Tietenkin tästä puheesta voi jättää pois kaikki kaunosanat »vapaudesta» ja »rakkaudesta Suomeen», sillä millä hän oli sitä tätä ennen osoittanut! Hänen veljensä oli Bobrikoffin aikuinen poliisimestari Hangossa ja vanhan tsaarivallan uskollinen palvelija, ja itse hän oli noussut asemaansa tsaarivallan armosta, mutta niinkuin moni muukin onnenonkija hän toivoi vallankumouksen auttavan häntä eteenpäin. Päätarkoituksena hänen puheessaan oli selvästi, että ylioppilasnuorison oli sanottava itsensä irti Saksasta ja koetettava vaikuttaa siihen suuntaan, että kaikki yhteys Suomen ja Saksan välillä katkeaisi. Väliaikaisen hallituksen taholta oli jo annettu tietää Suomen johtaville henkilöille, että tämä sympatia Saksaa kohtaan häiritsi Suomen ja Venäjän välejä.

Kun amiraali Maksimoff kuitenkaan ei ollut varma siitä, että ylioppilaat olivat hänet oikein ymmärtäneet, kutsui hän ylioppilaslähetyskunnan luokseen ja antoi tälle selostuksen, jonka hän pyysi ilmoittamaan kokoontuneelle ylioppilasnuorisolle.

Maaliskuun 25 p:nä kello 12 oli ylioppilastalo täyttynyt ääriään myöten tämän selostuksen kuulijoista, niin että oli pakko lukea julistus samalla kertaa myöskin osakuntien juhlasalissa. Selostuksen sananmuodon oli amiraali Maksimoff hyväksynyt julkaistavaksi.

Amiraali Maksimoff ilmoitti, että hän oli aikonut jo silloin, kun hän ensikerran puhutteli ylioppilaita yliopiston juhlasalissa, sanoa paljon enemmän ja että itse pääasia jäi hänen puheessaan sanomatta. Senvuoksi ylioppilaat eivät ehkä ymmärtäneet puheen tarkoitusta. Yliopiston viranomaiset olivat nimittäin estelleet häntä, mutta nyt hän katui, että oli neuvoa seurannut. Hän ajatteli Suomen tulevaisuutta paljon suurempana kuin suomalaiset itse ja oli vakuutettu siitä, että nuoriso ymmärtää häntä ja ajattelee samoin kuin hän. Kansanedustajat olivat hänen kanssaan puhuneet vain vanhoista perustuslaeista. Hän tahtoi, että kaikki Venäjän kansat tulisivat vapaiksi. Suomen pitäisi tulla yhtä vapaaksi kuin yksityiset valtiot Amerikan Yhdysvalloissa ovat. Miksi pitäisi virolaisten olla venäläisten ja saksalaisten käskettävinä, oli hän ajatellut Virossa ollessaan. Ei voi olla enää kysymystä tsaarihallituksen palauttamisesta, vaan Venäjä kehittyy tasavallaksi, ehkä jonkinlaiseksi liittovaltioksi, jossa kaikki kansat, myöskin virolaiset, lättiläiset ja puolalaiset, ovat vapaat.

Jo vuonna 1905 hän oli aikonut tulla Suomeen tääItäpäin aloittaakseen vallankumouksen, mutta tapahtumat kehittyivät liian nopeasti. Täällä oli sekä punainen kaarti että valkoinen kaarti, ja yksimielisyyttä puuttui

Nyt hän oli saanut varmoja tietoja siitä, että 3,000 suomalaista oli tulossa Saksasta tänne, ja tästä hän olisi tahtonut puhua jo yliopistolla. Olot ovat kokonaan muuttuneet sen jälkeen, kuin nämä miehet lähtivät täältä. He ovat tahtoneet taistella vanhaa tsaarihallitusta vastaan, jonka vallankumous oli kaatanut. Senvuoksi hän oli täysin vakuutettu siitä, etteivät he nyt voi palata vapaan Venäjän vihollisina. Mutta jos niin olisi, vahingoittaisivat he suuresti Suomea, ja sitä hän surisi. Hän oli valmis lähettämään vaunuja heitä vastaan, ja he saisivat tulla asestettuina; — silloinkin hän ottaisi yksin ja aseettomana heidät vastaan. Hän luottaa Suomen kansaan niin, että jos Suomella olisi oma sotaväki, olisi hän valmis viemään pois venäläiset joukot ja antamaan suomalaisten itse puolustaa maataan. Heti tänne tullessaan hän oli sitä mieltä, että Suomen tulee saada oma sotaväki. Hän luottaa siihen, että suomalaiset puolustautuisivat jokaista maahan hyökkäävää vihollista vastaan.

Kun hän otti täällä vallan käsiinsä, ei hän tietänyt täällä olevan valtiollisia vankeja, mutta tästä oli hänelle äskettäin ilmoittanut kenraalikuvernöörin apulainen, paroni Korff. Hän on päättänyt heti antaa käskyn vankien täydellisestä vapauttamisesta sekä että heitä ei ole tuomittava edes Suomen lakien mukaan. Nykyjään ei ole tuomioistuimia sellaisia asioita varten, nykyjään ei ole muuta lakia kuin velvollisuus isänmaata kohtaan.

Vain tämä laki vallitsee laivastossa. Tämän vuoksi on nekin, jotka ovat tulleet tänne tuhotakseen pommeillaan venäläisiä sotalaivoja, päästettävä vapaiksi. He ovat aikoneet hävittää tsaarihallituksen laivoja, ei Venäjän kansan.

Nyt on onnistunut vakiinnuttaa järjestys Venäjällä. Ulkomailla, vieläpä Ruotsissakin, luotetaan uuteen hallitukseen. Tästä on hyvänä todisteena Venäjän rahan arvon kohoaminen.

Hän ei ollut mielestään puhuja, mutta kun hän mainion puhujan Roditsheffin jälkeen oli puhunut merisotilaille, olivat hänen kuulijansa puhjenneet kyyneliin, ja hän oli tehnyt sovinnon kiihkeimpienkin vallankumouksellisten kanssa, jotka olivat epäilleet häntä. Senvuoksi hän uskoi, että välittömällä puheella olisi voittanut ylioppilaitten luottamuksen.

Rauha voi tulla pian, sillä Saksan kansa ei varmaankaan kauemmin taistelisi vapaata ja uudelleen järjestynyttä Venäjää vastaan. Voipa pian Saksassakin puhjeta vallankumous, joka kukistaa preussilaisuuden ja Hohenzollernit. Silloin hän ei näkisi mitään syytä, miksi kansain olisi edelleen taisteltava toisiaan vastaan. Hän oli itse ollut sotilas jo 30 vuotta, mutta ei ollut militarismin ihailija.

Hän tahtoi nyt kääntyä ylioppilaiden puoleen. He voivat ajatella suuremmin ja katsoa kauemmaksi kuin vanhat. Ylioppilaiden kautta, jotka edustavat eri kansanluokkia, hän luuli voivansa vaikuttaa eri kansanryhmiin paremmin kuin valtiopäiväryhmäin johtajain välityksellä.

Kaiken tämän hän pyysi lähetystöä saattamaan ylioppilaiden tietoon.

Samalla mainitsi amiraali keskustelleensa sähköteitse Roditsheffin kanssa, joka ilmoitti hyväksyvänsä amiraalin kannan.

Tämä amiraali Maksimoffin liukkaan ja liehakoivan puheen ydin oli siis saada ylioppilaat tekemään voitavansa kutsuakseen pois jääkärit Saksasta ja lakkauttamaan kaiken yhteyden Suomen ja Saksan välillä. Tilanne laivastossa oli sellainen, että avoveden tultua Itämeren laivasto, jonka upseeristo oli suureksi osaksi murhattu ja josta kaikki sotakuri oh kadonnut, helposti voisi tulla hävitetyksi. Tämä hävitystyö voisi erikoisesti helpottua, jos Suomessa jatkuisi Venäjää kohtaan vihamielinen henki. Sen tähden amiraali Maksimoff ensimmäiseksi mielestään lupaa oikein Porvoon mitalla, vaikka itse asiassa hän ei ymmärrä, ettei suomalaisille voinut olla ollenkaan houkuttelevaa tulla liittovaltioksi Venäläiseen federatiiviseen tasavaltaan. Sen valtiollinen asema ja kansallisuus katoaisivat tykkänään tällaisessa liitossa, mutta amiraali Maksimoff ei ainoastaan lupaa, vaan hän uhkaa, tosin silkkihansikkailla lausuen, että jos Suomi ei jätä suhteitaan Saksaan, käy sen hullusti, jota tietysti Suomea rakastava ja hyväsydäminen amiraali ei haluaisi. Lopuksi hän osoittaa, kuinka kaikki laskelmat Saksan avusta voivat pettää, sillä pian siellä vallankumous pyyhkäisee pois Hohenzollernit.

Venäjän vallankumouksessa on esiintynyt monta hyvin inhoittavaa tyyppiä. Yksi niistä on varmaankin tämä yht'äkkiä vallankumoukselliseksi muuttunut amiraali, joka syleilee äskeisten toveriensa murhaajia laivastossa ja koettaa imelin sanoin sokaista Suomen ylioppilasnuorisoa, mennen tässä niin pitkälle, että hän voittaak-

seen nuorten suosion käyttää halveksivia sanoja Suomen kansan edustajista, jotka olivat vain puhuneet »vanhoista perustuslaeista». Tämä ei kuitenkaan estä häntä y. m. Venäjän uuden hallituksen edustajia käyttämästä myös eduskunnan jäseniä päämääräänsä edistääkseen.

Samana päivänä (25 p:nä maaliskuuta) oli porvarillisissa lehdissä seuraava tiedoitus, jonka porvarillisten eduskuntaryhmien ja puoluehallitusten yhteinen valtuuskunta oli laatinut:

»Suuri, kauas kansamme tulevaisuuteen kantava edistysaskel on saavutettu maaliskuun julistuskirjalla Suomen valtiosäännön jälleen saattamisesta täyteen voimaansa ja sisällisen itsenäisyytemme edelleen kehittämisestä. Tämän saavutuksen saattaisi vaaranalaiseksi sellaisen väärinkäsityksen syntyminen, että nyt tapahtunut suuri muutos kansamme asemassa vahingoittaa vapaata Venäjän kansaa sekä valtakunnan ja sen sotavoiman turvallisuutta. Valtuuskunta puolestaan sentähden vakavasti teroittaa kaikkien kansalaisten mieliin, että on ehkäistävä kaikkea, mikä voisi aiheuttaa tuollaista väärinkäsitystä. Tällä arkaluontoisella alalla ei ole sallittava mitään varomattomuutta, ajattelemattomuutta, provokatsionia, saatikka rikollisia yrityksiä.

Helsingissä, 24 p:nä maaliskuuta 1917.

Suomalaisen ja nuorsuomalaisen sekä ruotsalaisen kansanpuolueen ja maalaisliiton eduskuntaryhmät ynnä puoluehallitusten yhteinen valtuuskunta. (Nimet.)»

Kummallista, mikä luottamus uuteen Venäjään tästä tiedoituksesta käy ilmi! Luottamus, joka nojautuu väliaikaisen hallituksen Suomelle antamaan julistuskirjaan eikä ota huomioon, että tämän väliaikaisen hallituksen asema oli niin heikko, ettei se voinut estää murhia ja vielä vähemmän rangaista niitä. Eipä sanomalehdistön sähkösanomistakaan olisi voinut olla vaikeata tehdä johtopää-

töstä, että tämän hallituksen olemassaolo jo ensipäivistä asti riippui kokonaan siitä, voisiko se saada katuyleisön suosion, joka välittämättä hallituksesta piti kokouksiaan kasarmeissa ja kapakoissa.

B. Appelberg

Onneksi ylioppilasnuorisomme ei kompastunut tähän ansaan. Suurella enemmistöllä se torjui luotaan kaikki amiraali Maksimoffin kosimiskokeet, sen lähetystö kääntyi sotilaskomitean puoleen pyynnöllä saada kuulla komitean ajatukset tilanteesta. Sotilaskomitean jäsenet kokoontuivat pörssiklubiin, johon saapui kolmimiehinen lähetystö maisteri B. Appelbergin johdolla.

Maisteri Appelberg selosti ylioppilaslähetystön käyntiä amiraali Maksimoffin luona, joka oli ehdottanut, että ylioppilaat lähettäisivät edustajansa Saksaan kehoittamaan jääkäreitä lopettamaan toimintansa siellä, jolloin amiraali Maksimoff takaisi heille täydellisen turvallisuuden. Maisteri Appelberg ilmoitti, että oli aikomus lähettää kolmimiehinen lähetystö Saksaan. Hän pyysi nyt saada kuulla, mitä sotilaskomitea arveli nykyisestä tilanteesta ja amiraali Maksimoffin ehdotuksesta.

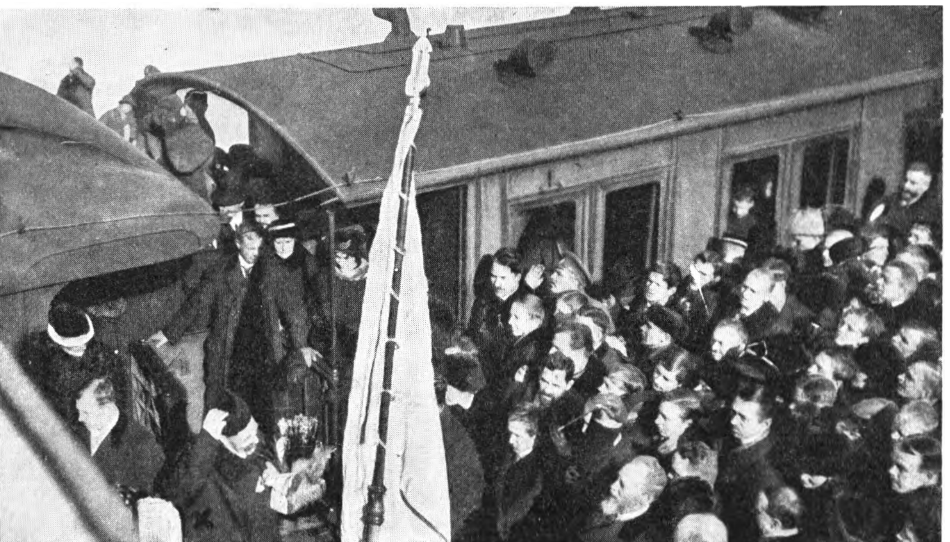
Sotilaskomitean puolesta lausuin vastaukseksi, että nyt jos koskaan on jääkärien jäätävä Saksaan ja että on

tehtävä propagandaa mahdollisimman monen nuorukaisen liittymiseksi jääkäreihin, sillä Suomella ei ole milloinkaan ollut suurempia edellytyksiä itsenäisyytensä saamiseen kuin nyt. Vallankumous on vasta alussa ja tulee yhä enemmän päivä päivältä hävittämään Venäjän armeijan, kunnes täydellinen anarkia tulee maahan. Olisi erittäin vaarallista meidän maallemme olla kytkettynä Venäjän vallankumoukseen, meidän on päinvastoin kaikin voimin jatkettava aktiivista politiikkaamme.

Maisteri Appelberg lausui tämän jälkeen ilonsa siitä, että sotilaskomitealla oli sama mielipide kuin ylioppilaskunnan suurella enemmistöllä. Ylioppilaat aikoivat lähettää lähetystön Saksaan, mutta aivan toisin ohjein, kuin mitä amiraali Maksimoff oli ehdottanut. Tämä ylioppilasten tiedonanto oli omiaan ilahduttamaan minua suuresti, olin näet pelännyt, että viime päivien huumaus olisi saanut vallan myös nuorisossamme, ja silloin olisi kaikki ollut hukassa.

Matkustin takaisin Viipuriin, jossa yleensä kaikilla nuorsuomalaisilla oli samanlainen katsantokanta kuin minullakin. Sanomalehti »Karjala» oli aina ollut puolueen aktivistien lehti ja ajoi nytkin päättävästi itsenäisyysasiaa.

Asessori Svinhufvud oli niitä kansalaisia, jotka väkivaltaisesti sodan aikana oli karkoitettu Siperiaan. Hän ei ollut kuitenkaan mies, joka tästä olisi lannistunut. Olin saanut siltä ajalta häneltä, kuten jo olen kertonut, pari kirjettä, jotka tietenkin sotasensuuri oli avannut, mutt'ei kummallista kyllä pidättänyt. Kirjeistä hehkui rohkeus ja luottamus tulevaisuuteen, ja hän kuvasi elämänsä Siperiassa varsin siedettäväksi.

Svinhufvud (×) palaa Siperiasta. Vastaanotto Viipurissa.

Kun hänet nyt vallankumouksen puhjettua vapautettiin, oltiin kaikkialla valmiit ottamaan hänet juhlallisesti vastaan. Viipurissa pidettiin kansalaispäivälliset hänen kunniakseen, ja minua pyydettiin pitämään juhlapuhe hänelle. Hän saapui Pietarista, jossa eräät venäläisten porvarillisten puolueitten merkkimiehet olivat häntä juhlineet, ja hän oli hyvin liikutettu tästä venäläisten vieraanvaraisesta vastaanotosta.

Kun minä puheessani viittasin siihen, että me emme voi olla levollisia täällä, ennenkuin Viipurin linnan tornissa liehuu vapaan Suomen oma lippu, niin Svinhufvud hymyillen lausui ainoastaan: »No, no!» Ei kestänyt kuitenkaan monta päivää, ennenkuin hän oli ehtinyt orientoida, ja hän liittyi koko suurella isänmaallisella sielullaan itsenäisyysmiehiin.

Hallituksen kokoonpano Helsingissä ei myöskään luvannut mitään hyvää. Sosiaalidemokraateilla oli enemmistö Tokoin hallituksessa, ja selvää oli, että näin myrskyisinä aikoina tällainen hallitus oli vailla sitä vahvuutta, jota tarvittiin järjestyksen ylläpitämiseksi.

Kaikkialla maassamme olivat poliittiset keskustelut etualalla, ja puolueet valmistautuivat kokoontumaan Helsinkiin pohtimaan päivän kysymyksiä.

Eipä kummallista, että tällaisissa oloissa kasvoi ajatus suomalaisen sotaväen muodostamisesta. Niinpä saapui everstiluutnantti W. Thesleff lomalle Riian rintamalta Viipuriin. Hän kääntyi minun puoleeni, jonka hän tiesi olevan mukana sotilasjärjestössä.

»Miksi ette perusta armeijaa Suomeen? Riian rintamalla puhutaan yleisesti tästä. Siellä sanotaan: puola-

laiset asettavat vapaaehtoisia joukkoja, samaten virolaiset, lättiläiset ja muut kansat, yksin suomalaiset eivät halua vuodattaa vertansa Venäjän edestä, vaikka ovat saaneet miltei täydellisen vapauden.»

»Katsotko todella, että sen jälkeen kuin olemme lähettäneet nuorisomme Saksaan ja koko kansa sieltä odottaa vapautustaan, yht'äkkiä muuttaisimme rintamaa ja taistelisimme heitä vastaan.»

»Ei, sitä ei tarvitse tehdä, sillä ennenkuin sotaväki on muodostettu, on meillä rauha.»

Mutta paljon enemmän merkitsi se, että muutamat Venäjällä palvelleet upseerit pyysivät hallitukselta lupaa saada muodostaa suomalaisen vapaajoukon. Sotilaskomitean onnistui kuitenkin estää tämä toimenpide. Jos tästä olisi tullut tosi, olisi se ollut samaa kuin katkaista kaikki suhteet Saksaan, ja kansamme olisi askel askelelta vajonnut samaan kurjaan tilaan kuin Venäjä.

Maaliskuun loppupäivinä Tokoi esitti uuden hallituksen ohjelman, ja huhtikuun 4 p:nä kokoontui eduskunta, jossa kuten hallituksessakin oli sosialistinen enemmistö. Sen puheenjohtajaksi valittiin Kullervo Manner. Valtiopäiväin juhlalliset avajaiset tapahtuivat huhtikuun 11 p:nä. Valtiopäiväin kokoonkutsumisen johdosta olivat eri puolueet myöskin täksi ajaksi määränneet puoluekokoukset pidettäviksi Helsingissä.

Nuorsuomalainen puolue Viipurissa varusti kokoukseen varmoja itsenäisyysmiehiä, ja näitten joukossa matkustin minäkin kokoukseen. Kokouksessa huhtikuun 16 p:nä jakautui puolue itsenäisyyskysymyksessä kahteen eri leiriin. »Helsingin Sanomain» (K. J. Ståhlbergin)

R. Holsti.

ryhmä oli itsenäisyyttä vastaan, jotavastoin pääasiallisesti Viipurin läänin nuorsuomalaiset ja »Suomalaisen Kansan» ryhmä tahtoivat puolueen julkilausumaan ohjelmassaan itsenäisyyden.

Edellisen ryhmän pääpuhujana esiintyi senaattori Rudolf Holsti. Hän esitti suurella mielenkiinnolla seuratun valtiollisen katsauksen asemasta. Puhuja huomautti, että meidän on tarkastettava suuria maailmantapahtumia, joiden pyörteeseen on joutunut noin puolitoista miljardia ihmistä, laajemmassa näkökulmassa kuin siltä, josta tavallisesti pyrimme kansojen taistelua silmälläpitämään. Meidän on pyrittävä näkemään, voidaksemme välttää laskuvirheitä, kansamme asema sen suhteessa muihin kansoihin, koko maailman kehitykseen, ja vasta näin laaditun käsityksen perusteella ratkaistava, mitä meidän on tehtävä vallankumouksen meille tuoman vapauden turvaamiseksi ja kehittämiseksi. On pidättäydyttävä tekemästä harkitsemattomia tekoja, jotka voisivat käydä kansallemme kalliiksi opetukseksi, korvaamattomaksi tappioksi. On säilytettävä mielenmaltti ja kylmästi tarkastettava tapahtumain kulkua antautumatta uskomaan, että vaara meidän osaltamme on ohi.

Niinkuin tästä näkyy, teki senaattori Holsti juuri sen suuren laskuvirheen, josta hän varoitti, nimittäin että hän rakensi Suomen tulevaisuuden Venäjän vallankumouksen meille tuomalle vapaudelle. Itsenäisyyden puoltajain taholta esiintyi senaattori Heikki Renvall pontevasti osoittaen, ettei maailman viisaus ollut yksinomaan senaattori Holstin monopoli, vaan että nyt oli ajankohta, jolloin Suomen kansan oli ratkaistava, mitä tietä se aikoo kulkea: yhteydessäkö Venäjän kanssa vai avaamallako vapaan, riippumattoman väylän?

Mitään sovittelua ei saatu aikaan, ja puolueen päätöksessä hyväksyttiin senaattori Otto Stenrothin laatimat ponnet, jotka voitiin tulkita jonkinlaisena kompromissina molempien katsantokantojen välillä. Ponnet kuuluivat seuraavasti:

»Nuorsuomalaisen puolueen kokous lausuu, että Suomen kansan on, pyrkien mahdollisimman laajaan valtiolliseen itsenäisyyteen, ponnistettava voimansa vapautensa ja itsemääräämisoikeutensa turvaamiseksi ja kehittämiseksi ja

että Suomen oikeus omain asiain hoitoon on viipymättä toteutettava.»

Kuvaavana sille näkökannalle, joka pani kaiken luottamuksensa Venäjän vasta-alkaneen vallankumouksen lupauksille, olivat erinäiset suurella mieltymyksellä vastaanotetut puheet, jotka pidettiin samana iltana pörssissä. Varsinkin hämmästytti minua lakitiedetten kandidaatti Einar Böökin puhe. Puhuja kertoi puhutelleensa erästä lättiläistä, joka oli sanonut: »Se on se pieni harmaa mies, joka on meille vapauden antanut.» Hän tarkoitti venäläistä sotilasta, joka yhdessä työväen kanssa oli val-

lankumouksen toimeenpannut. »Mutta me emme ole vain saaneet vapautta», jatkoi puhuja, »me olemme sen ansainneet. Kansamme pohjakerrokset ovat tämän vapauden puolesta tehneet yhtä paljon kuin mekin. Meidän työväestömme on nyt toinen kuin edellisen murroskauden sattuessa, se on selvillä asian vakavuudesta, työväki on pysynyt kylmänä, harkitsevana. Meidän harmaat miehemme ovat osanneet käyttää sekä taktiikkaa että strategiaa, jota on tarvittu. Meidän sosiaalidemokraattinen puolueemme on osoittanut olevansa suurin piirtein katsoen kypsä. Tämän kiitoksen voimme hyvällä syyllä lausua, sillä sosiaalidemokraatit meillä ovat samalla pohjalla kuin nuorsuomalainen puolue. Jossakin toisessa maassa tällä puolueella olisi nimenä kansallisdemokraattinen puolue. Sama demokratian vaatimus on näitten molempien puolueitten perusta. Voimme luottaa siihen, että kansanvalta, demokratia, kummassakin muodossaan on vankka kansallinen perusta, jolle tulevaisuus on rakennettava. Näin omistan nämä ajatukset, en yksinomaan sosiaalidemokratialle, vaan demokratialle, kansanvallalle yleensä. Eläköön demokratia.»

Tämä »kaukonäköinen» valtiomies sai kuitenkin pari päivää tämän jälkeen Helsingin Sanomista lukea seuraavaa:

»Erittäin kiusallisen vaikutuksen tekivät eduskunnan puhemiehen kautta kaupunginvaltuusmiehille esitetyt terveiset työpäivän lyhentämiseen nähden kunnan töissä. Kunnankin töihin ja laitoksiin mainittiin näet sovelletuksi uhkaus, että ellei 8-tuntista työpäivää seuraavaksi päiväksi (huhtikuun 19 päiväksi) hyväksytä, ryhtyy monituhantinen sotaväki lakkoa kannattamaan ja ottaa ilman muuta käsiinsä asianomaiset laitokset, jommoisia ovat esimerkiksi sähkö- ja vesijohtolaitokset, puhtaanapitolaitos j. n. e.»

Ei kukaan ole profeetta omassa maassaan, herra Einar Böök ei kuulunut niistä edes pieniin!

Muitten puolueitten kokouksessa ei suinkaan päästy parempiin tuloksiin. Porvarillinen Suomi, sen johtomiehet eduskunnassa joko luottivat Venäjän vallankumouksen lupaamiin etuihin tai arvelivat, että oli liian vaarallista rikkoa suhteita Venäjän kanssa, kun mitään varmuutta ei ollut, etteikö itsenäisyysaate päinvastoin johtaisi maatamme mitä vaarallisimpiin selkkauksiin. Tämä näkökanta on täydellisesti ymmärrettävä.

Meille, jotka emme luottaneet Venäjän vallankumouksen väliaikaisen hallituksen lupauksiin, vaan olimme varmat, että tämä vallankumous veisi meidät mukanaan täydelliseen anarkiaan, oli asema hyvin vaikea. Tietenkin saksalaiset tiesivät erinomaisen hyvin, että Suomen kansa kokonaisuudessaan oli ottanut vastaan vallankumouksen mitä suurimmalla ilolla. Mitä arvoa oli enää pantava niitten yksityisten suomalaisten ilmoituksille, jotka Tukholmassa ja Berliinissä olivat kertoneet, että kansa oli tyytymätön yhteyteen Venäjän kanssa. Tosin he koettivat selittää senaattori Tokoin valtiopäivillä huhtikuun 20 p:nä pitämää puhetta eduskunnalle jonkinlaisena itsenäisyysvaatimuksena. Ja semmoinen se osaltaan olikin, joskin pääpaino tuntui olevan seuraavissa sanoissa:

». . . vallankumous ei ymmärtääkseni vielä ole täydellisesti loppuunsuoritettu. Tosin tsaarivalta on kukistettu, mutta tämän valtiollisen vallankumouksen rinnalla on vielä käymässä syvällekäypä yhteiskunnallinen vallankumous . . . »

Sosialistit ymmärsivät täydellisesti, että vallankumous oli vasta alussa, ja odottivat siltä uusia voittoja luokka-

taistelun kannalta, siis heidänkään itsenäisyyspyrintönsä eivät suinkaan saisi tapahtua riidassa Venäjän vallankumouksellisten sotamies- ja työväenneuvostojen kanssa.

Tällaisissa olosuhteissa kokoontui sotilaskomitea harkitsemaan, mitä voitaisiin tehdä, etteivät välit Saksan kanssa kokonaan rikkoutuisi. Oli osoitettava, että löytyi järjestö, joka huolimatta vallankumouksen uskotelluista eduista, määräperäisesti jatkoi itsenäisyysohjelmaa. Päätimme lähettää edustajia Tukholmaan koettamaan saada kosketusta Saksan armeijan ylijohdon ja sotilaskomitean välillä. Kolmimiehiseen lähetystöön valittiin everstit Mexmontan ja Becker sekä minut, sijaisena ratsumestari Ahrenberg.

Minun piti lähteä niin pian kuin mahdollista, molemmat muut seuraisivat noin viikon perästä.

Vallankumous oli pyyhkinyt pois entiset kuvernöörit maastamme, ja virkaa toimittivat hallituksen asettamat väliaikaiset kuvernöörit. Viipurissa toimi kuvernöörinä varatuomari Sarkanen. Sodan aikaisten säännösten mukaan tuli ulkomaan pääsylupa saada ensin Pietarista, jonne lääninhallituksesta lähetettiin ilmoitus henkilöistä, jotka anoivat ulkomaanpassia. Vaikka olin sodan aikana

N. Mexmontan.

niin usein matkustellut Ruotsiin, tuli nyt yht'äkkiä Pietarista kielto myöntää minulle passia. Ei ollut muuta neuvoa kuin matkustaa Helsinkiin pyytämään kenraalikuvernöörin avustusta passin saantiin.

Kenraalikuvernööri Mikael Stahovitsh oli minulle vanha tuttu niiltä ajoilta asti, jolloin hän Orlovin kuvernementin aatelismarsalkkana istui valtioneuvostossa ja herätti huomiota suomiystävällisillä lausunnoillaan. Hänen veljensä, kenraali Paul Stahovitsh, oli läheinen ystäväni niiltä ajoilta, jolloin olin komennettuna Moskovaan. Kun astuin kenraalikuvernöörin taloon, ilmoitettiin minulle, ettei kenraalikuvernööri juuri voinut ottaa vastaan, mutta samalla astui hämmästykseksi huoneeseen kenraali Paul Stahovitsh, joka samana aamuna oli saapunut Helsinkiin. Vähän aikaa juteltuamme jokapäiväisistä asioista siirtyi hän Tokoin eduskunnassa pitämään puheeseen. Näkyi selvään, että tämä puhe oli herättänyt sekä kenraalikuvernöörissä että hänen veljessään vakavaa huolta. Itsenäisyysmiehenä en tietenkään voinut lausua paheksumistani tämän puheen johdosta, vaan koetin johtaa keskustelun Venäjän vallankumoukseen ja siihen anarkiaan, joka tästä johtuisi ja jonka tähden suomalaisten oli pakko tehdä kaikkensa sen levenemisen estämiseksi Suomessa. Muistan vielä, kuinka hänelle selitin, että jos olisin venäläinen, niin heti ehdottaisin sodan lopetettavaksi, miehistö rintamalta lähetettäisiin kotiin ja muodostettaisiin upseereista ja aliupseereista joukko-osastoja, koska tämä oli mielestäni ainoa keino väliaikaiselle hallitukselle järjestyksen ylläpitämiseksi Venäjällä ja vallankumouksen johtamiseksi yhteiskuntaa suojelevaan suuntaan.

Kenraali Paul Stahovitsh oli aivan toista mieltä, vallankumouksen ensipäivät eivät tietysti voineet kulua ilman ikäviä, harkitsemattomia tekoja, jopa suoranaisia murhiakin, mutta Venäjän kansa on ystävällinen ja lempeä kansa, joka, kun se tietää, että se saa maata viljeltäväkseen, tulee tyytyväisenä ja kuuliaisena tottelemaan hallitusta. Sodan lopettaminen olisi rikos liittolaisia vastaan, päinvastoin on nyt Venäjän mitä suurimmalla innolla koetettava viedä sota onnelliseen ratkaisuun. Miljoonien ihmisten lähettäminen kotiin ilman, että mitään on järjestetty, oli päinvastoin hänen mielestään omiaan kasvattamaan anarkiaa.

Kenraalikuvernööri Mikael Stahovitsh otti minut ystävällisesti vastaan, lupasi sähköttää kuvernööri Sarkaselle, että hän saa antaa minulle ja vaimolleni passit ja että hän (Stahovitsh) kyllä järjestää asiat venäläisten viranomaisten kanssa Pietarissa. Tuntui masentavalta matkustaa Tukholmaan tällaisissa asioissa ja näin väärin käyttää sellaisten herttaisten henkilöitten kuin Stahovitsh-veljesten luottamusta. Mutta mitä tehdä! Mielestäni maamme asema päivä päivältä tuli vaarallisemmaksi, ja olin miltei vakuutettu, että ennenkuin me mitään saisimme aikaan, olisi väliaikainen hallitus kukistettu, niinkuin todella kävikin. Sotilaskomitean lähetystöön tuli se muutos, että eversti Becker ei voinut matkustaa, joten hänen sijaisenaan ratsumestari Ahrenberg tuli lähetystön jäseneksi.

IX.

Matka Tukholmaan keväällä 1917.

Matka Tukholmaan täytyi tehdä niinkuin edellisinäkin vuosina Pohjanlahden ympäri. Nyt oli kuitenkin päästy niin pitkälle, että Ruotsin puolelta johti jo rautatie Haaparantaan, niin että Torniosta oli vain ajettava rajan yli. Entisten santarmiupseerien sijaan suorittivat matkustajien tarkastuksen nyt nuoret sivistyneet reservivänrikit, jotka olivat erittäin kohteliaita matkustajille.

Matka kului ilman minkäänlaista estettä, ja tultuani Tukholmaan kävin heti tuomari Jonas Castrénin luona, ilmoitin hänelle aikomuksemme ja niin menimme yhdessä Saksan poliittisen asiamiehen Steinwachsin luo ilmoittamaan sotilaskomitean lähetystön pikaisesta saapumisesta.

Tirehtööri Steinwachs lähetti salakirjaimilla kirjoitetun sähkösanoman heti Berliiniin kapteeni von Hülsenille, että lähetystö Suomen upseeristosta saapuu näinä päivinä Tukholmaan ja että yksi sen jäsenistä on jo saapunut. Tuli heti vastaus, jossa kysyttiin lähetyksen tarkoitusta ja käskettiin tirehtööri Steinwachsin saapua Berliiniin tekemään yleisesikunnalle mieskohtainen ilmoitus siitä. Menin tapaamaan Tukholmassa ystävääni kapteeni Theslöfiä, joka kirjoitti sujuvasti saksaa, ja me laadimme memo-

randumin, jonka annoimme tirehtööri Steinwachsille evääksi.

Siinä me esitimme matkamme tarkoituksen. Tahdoimme tietää, miten Saksa suhtautuisi itsenäisyyspyrintöihimme, ja ennen kaikkea, voisimmeko odottaa saksalaisten maihinnousua Suomeen. Myönteisessä tapauksessa antaisi sotilaskomitea Saksan armeijan käytettäväksi koko järjestönsä ja toimintansa. Suomessa olivat olosuhteet kehittyneet sellaisiksi, että ainoastaan täydellinen itsenäisyys voi taata Suomelle onnellisen tulevaisuuden. Nykyinen hetki oli otollinen tällaiselle pyrkimykselle: Venäjän armeija ja laivasto olivat täysin demoralisoidut. Siitä syystä pakottaisi saksalaisten eteneminen Riian rintamalla samaan aikaan kuin pienempiä saksalaisia osastoja nousisi maalle Suomessa Venäjän heti rauhaan; jos taas tätä hyökkäystä viivytettäisiin, onnistuisi ehkä Venäjän hallituksen ympärysvaltain avulla uudelleen järjestää armeijansa ja laivastonsa. Kaikissa tapauksissa voisi saksalaisten maihinnousu helpottaa suomalaisen armeijan muodostamista ja kansannousua Suomessa Venäjää vastaan.

Tällä välin seurustelin Tukholmassa olevien suomalaisten, tuomari Castrénin, professori R. Erichin, vapaaherra Adolf von Bonsdorffin, johtaja S. Sarion, tohtori O. Sivénin y. m. kanssa. Tulin siihen käsitykseen, että erimielisyyksiä vallitsi sielläkin näitten muutamien suomalaisten keskken. Syytä näihin eripuraisuuksiin en kuitenkaan tuntenut. Muutaman päivän kuluttua saapuivat eversti Mexmontan ja ratsumestari Ahrenberg. He olivat tuskin saapuneet, kun tirehtööri Steinwachs palasi ilmoittaen,

että hän Berliinissä oli esittänyt memorandumimme yleisesikunnan poliittisen osaston päällikölle von Hülsenille, joka sen kanssa oli matkustanut suureen päämajaan, missä hän sen esitti kenraali Ludendorffille. Saksan armeijan päämaja piti meidän käyntiämme niin tärkeänä, että päätti lähettää sieltä erään korkeamman yleisesikuntaupseerin Tukholmaan neuvottelemaan kanssamme.

Muutaman päivän kuluttua saapuikin yleisesikuntakapteeni von Reiche Tukholmaan, ja kokous pidettiin tuomari Jonas Castrénin luona. Läsnä olivat, paitsi Castrénia, eversti Mexmontan, kapteeni Theslöf, ratsumestari Ahrenberg ja minä sekä, paitsi kapteeni von Reicheä, tirehtööri Steinwachs ja hänen apulaisensa, tohtori, luutnantti Schmidt.

Kapteeni von Reiche lausui sisääntullessaan: »Sotamarsalkka von Hindenburg on pyytänyt minua lausumaan hänen tervehdyksensä Suomen upseeriston lähetystölle.»

Tämän jälkeen alkoi neuvottelu, jossa me osoitimme, mikä merkitys Suomella voisi olla sodassa ei ainoastaan Pietariin nähden, vaan siinäkin suhteessa, että Suomesta voitaisiin melkein lamauttaa koko Venäjän sotatarpeiden tuonti Euroopasta, sillä Suomesta käsin oli helppo särkeä Muurmannin rata, jopa tehdä hävitysmatkoja aina Arkangeliin asti. Kapteeni von Reiche hämmästytti meitä suurella Suomen-tuntemuksellaan. Hän teki meille monia tärkeitä strategisia kysymyksiä, kuten oliko tunneli Haapamäen—Pieksämäen radalla valmis, oliko jo saatu rakennetuksi Kiviniemen silta Hiitolan—Raasulin radalla j. n. e. Myöskin hän tahtoi tarkoin saada tietää, mitä

joukot voisivat saada maassamme ravinnokseen ja mitä olisi tuotava mukaan.

Kapteeni von Reichen kysymykseen, miten Suomi voisi auttaa saksalaisen retkikunnan maihinnoustessa Suomeen, annoimme laajan lausunnon.

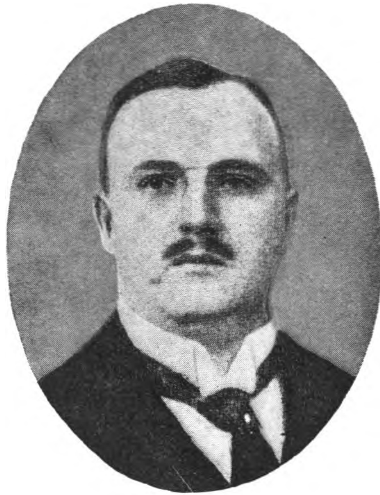
Suomi voisi turvata kahden saksalaisen armeijakunnan lihan-, maidon- ja vointarpeen, mutta ei viljantarvetta. Se voisi asettaa sotakannalle vanhan upseeristonsa ja alipäällystönsä, joita vielä löytyisi asekuntoisia, edellisiä noin 200 ja jälkimmäisiä noin 500, sekä noin 200,000 mieheen nousevan armeijan, josta tosin ainoastaan pieni osa olisi entisissä Suomen pataljoonissa ja reservissä harjoituksen saaneita, upseeriston ja alipäällystön saisi tämä armeija pääasiallisesti jääkäripataljoonasta. Juuri ennen saksalaisten tuloa voitaisiin miehittää erinäiset tärkeät rautatieristeykset ja räjähdyttää Karjalan kannaksella rautatiesillat Pietarin ja Viipurin välillä. Muutamilla paikkakunnilla voisivat suomalaiset itse riisua aseista venäläiset.[1]

Keskustelu ei kuitenkaan pysynyt kokonaan tarkoin asiallisella pohjalla. Tuomari Castrén tahtoi käyttää tilaisuutta hyväkseen saadakseen pois Tukholmasta Saksan lähettilään, paroni Luciuksen, joka ei ollut yleensä harras kuulemaan suomalaisten toivomuksia. Castrén varmaan yliarvioi Saksan armeijan ylijohdon valtaa ulkoasiain

---

[1] Katso lähemmin Ernst von Hülsenin kirjoitusta »Suomen Vapaussota» I. On mielenkiintoista, että mainitsemamme luku oli miltei sama. kuin mitä valkoiset ja punaiset vapaussodan aikana asettivat jalkeille; tietysti silloin ei voitu aavistaa, että kansalaissota jakaisi tämän joukon kahteen vastakkaiseen leiriin.

johtoon nähden, mutta kaikista meidän kehoituksistamme huolimatta, että olisi kosketeltava yksinomaan sotilaallista kysymystä, jatkoi Castren Saksan lähettilään mustaamista, jonka poiskutsuminen hänen mielestään oli välttämätön ehto jatkuvalle menestykselle. Keskusteltuamme vielä sopivista maihinnousupaikoista, hevosten ja kärryjen lukumäärästä ja saantimahdollisuudesta, rautateiden liikkuvasta kalustosta ja veturien lukumäärästä eri osissa Etelä-Suomea, loppui tämä haastattelu kapteeni von Reichen kanssa, joka merkitsi kaikki vastauksemme muistikirjaansa. Kapteeni von Reiche vaati meitä vaikenemaan tästä kokouksesta: ei kenenkään tulisi saada tietää hänen Tukholmassa käynnistään, ei edes Saksan sotilasattashean eversti von Gieseninkään. Nähtävästi ei Saksan armeijan ylin johto tahtonut, että ulkoasiainministeriö saisi tiedon näistä neuvotteluista. Kapteeni von Reichen asema ei ollut sellainen, että hän olisi voinut lausua mitään siitä, aikooko Saksa lähettää joukkoja Suomeen, mutta sen hän luuli voivansa taata, että Saksasta annettaisiin meille aseita.

Steinwachs.

Tukholmassa toimivien itsenäisyysmiesten (tuomari Castrénia lukuunottamatta) kanssa olimme tähän asti

Frey Rydeberg.

olleet hyvin vähän kosketuksissa, mutta juuri tämän kohtauksen jälkeen von Reichen kanssa saimme kutsun kokoukseen, joka pidettiin rouva Segerstrålen kotona (rouva S. oli hyväntahtoisesti luovuttanut kotinsa sanotuksi päiväksi tätä kokousta varten, sillä tällaisen kokouksen pitäminen hotellissa olisi herättänyt sotaakäyvien valtioitten vakoilijapiirissä huomiota, jota meidän täytyi karttaa).

Ennen kokoukseen lähtöäni kohtasin tirehtööri Steinwachsin, joka tuli minua tapaamaan. Hän kertoi, että von Reiche oli saanut sähkösanomakäskyn lähteä suoraan hänen majesteettinsa keisarin luo antamaan selostuksen kokouksesta.

Oliko tällainen sähkösanoma todellakin saapunut vai ei, en tiedä, mutta uskoin siihen silloin, ja se antoi minulle luottamusta tulevaisuuteen. Sen perusteella on myös selitettävä kantani saman illan kokouksessa ja varsinkin seuraa vassa kokouksessa tuomari Castrénin luona.

Rouva Segerstrålen huoneistoon oli kokoontunut suuri määrä edustavia ruotsalaisia, pääasiallisesti oikeistoryhmästä. Siellä näkyi m. m. vanha prof. Harald Hjärne, valtionarkistonhoitaja S. Clason, entinen opetusministeri

K. S. Vestman, päätoimittaja Harald Sohlman, tohtori Sven Hedin sekä kaksi ruotsalaista yleisesikuntaupseeria, kapteenit Benedick ja Rydeberg, suomalaisista olivat läsnä professori R. Erich, vapaaherra Adolf von Bonsdorff, johtaja S. Sario, tuomari Castrén, tohtori H. Gummerus, maisteri A. Fabritius, maisteri K. Donner y. m. sekä sotilaskomitean valtuusto, eversti Mexmontan, ratsumestari Ahrenberg ja minä.

R. Erich.

Kokouksen avasi vapaaherra von Bonsdorff, jonka jälkeen professori Erich piti esitelmän. Hän esitti mielipiteenään, että ruotsalaiset joukot miehittäisivät Suomen jokseenkin samaan tapaan kuin itävaltalaiset vuonna 1878 miehittivät Bosnian ja Herzegovinan. Professori Erich luuli, että tämä miehitys voisi tapahtua aiheuttamatta Ruotsin sekaantumista maailmansotaan. Minusta tuntui kummalliselta, että valtio-opin professori katsoi mahdolliseksi voimainmittelyssä Euroopan kahden valtaryhmän välillä ympärysvaltojen suhtautuvan välinpitämättömästi siihen, että samaan valtaryhmään kuuluvan valtakunnan osa miehitettäisiin ja lisäksi juuri vallankumouksen jälkeen, jonka he toivoivat aiheuttavan kaksinkertaisen voimainponnistuksen Venäjän puolelta.

Sven Hedin.

Kaikissa tapauksissa antoi tämä ehdotus aihetta keskusteluun, mitä Ruotsin puolelta voitaisiin tehdä hyväksemme. Paitsi tohtori Sven Hediniä, joka lennokkaassa puheessa innokkaasti kannatti Ruotsin suurajan politiikkaa, kävivät muitten lausunnot siihen suuntaan, että voidakseen aikaansaada jotakin oli suomalaisten etsittävä kannatusta keskustasta ja varsinkin vasemmistosta — sosialisteilta: oikeiston kannatus oli helposti saatavissa, mutta sillä ei silloin ollut sanottavaa merkitystä.

Pidin tämän johdosta myös puheen lausuen, että suuria historiallisia tekoja ei saavuteta sovitteluilla puolueitten kesken, vähimmin voidaan niitä odottaa alhaalta, ja lisäsin, että nyt oli tullut historiallinen hetki, jolloin Ruotsin oli ylläpidettävä paikkansa Pohjolan ensimmäisenä valtiona. Suomi oli vuodattanut vertansa 700 vuotta Ruotsin suuruuden ja vapauden puolesta; nyt se kysyi avoimesti, mitä Ruotsi aikoo tehdä. Me — jatkoin minä — tulemme kaikissa tapauksissa saavuttamaan itsenäisyytemme, joko Ruotsin avulla tai ilman sitä. Ruotsalaiset upseerit esiintyivät lämpimästi ja pontevasti Suomen puolesta.

Vaikka tämä puhe, niinkuin muutkin, otettiin suosionosoituksin vastaan, katsoivat kuitenkin muutamat maanmiehistäni minun käyttäneen liian itsetietoisia sanoja.

Kokouksesta ei ollut minkäänlaista tulosta, tehtiin tosin ponsia, joissa päätettiin koettaa harjoittaa toimintaa vapaamielisten ja sosialistien keskuudessa, mutta tuskin kukaan kokouksessa olijoista odotti mitään tulosta tästä.

Jos siis tämä kokous menikin ilman käytännöllistä tulosta, niin oli seuraavalla kokouksella tuomari Castrénin luona sitä suurempi merkitys.

Saavutettu yhteys Saksan päämajan kanssa oli ollut omansa kohottamaan sotilaslähetystön jäsenten uskoa tulevaisuuteen. Mitä vahvempi meidän järjestömme Suomessa olisi, sitä enemmän mahdollisuutta oli meillä saada apua Saksasta. Siis ennen kaikkea oli koetettava järjestää itse Suomeen jonkinlainen kansallinen sotilaallinen järjestö. Mutta miten se kävisi päinsä, kun kaikkialla löytyi venäläistä sotaväkeä? Pitkän harkinnan jälkeen tulin siihen päätökseen, että missä se ei voisi tapahtua suojeluskuntain muodossa, voisi varmaan olla herättämättä huomiota, jos toimintamuotona käytettäisiin vapaaehtoisia palokuntia.

Kokouksessa tuomari Jonas Castrénin luona oli saapuvilla ainoastaan suomalaisia, samat kuin edellisessäkin kokouksessa, ja puheenjohtajana oli niinikään vapaaherra A. von Bonsdorff. Tämän kokouksen päivämäärää en muista.[1] Ensin keskusteltiin, miten voitaisiin saada enem-

---

[1] Donner, »Suomen vapaussota» II, sivu 40, mainitsee siksi toukokuun 16 päivän; kapteeni Theslöf ei ollut läsnä, kuten tohtori Donner mainitsee.

A. von Bonsdorff.

män nuorisoa Suomessa yhtymään jääkäriliikkeeseen ja matkustamaan Saksaan, sitten, miten kaikkialla olisi tehostettava Suomen kansan tahtoa, että venäläinen sotaväki on saatava poistumaan maasta, ja kolmanneksi ehdotuksestani sotilaallisen järjestön aikaansaamiseksi Suomessa, kuten edellä on mainittu. Tämä ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti ja sai pöytäkirjassa seuraavan muodon:

Koska oli välttämätöntä Suomen kansalle itsenäisyytensä saavuttamiseksi sekä sen turvaamiseksi, että sillä on sotilaallisia mahtikeinoja, olisi vaarinotettava:

että hetimiten ryhdyttäisiin toimenpiteisiin Suomessa kaaderien aikaansaamiseksi miespuolisen väestön keskuudessa, jotka olisivat valmiit vastaanottamaan aseita ja aktiivisesti toimimaan, mieluimmin Saksassa koulutetun suomalaisen jääkäripataljoonan kanssa.

Kyseessäoleva miehistö saadaan joko siten, että maassa jo toimiva järjestö merkitsee tätä varten sotapalvelukseen halukkaiden ja kelvollisten henkilöiden nimet kirjoihin,

tai siten, että kunnan viranomaiset saadaan yhdellä tai toisella tekosyyllä — esim. kunnallisen järjestysvallan tai vapaaehtoisen palokunnan nimessä — järjestämään kyseessäolevan miehistön,

tahi, että Suomen hallitus saadaan —- kunnallisten järjestysjoukkojen nimellä — virkakirjeissä käskemään kuntaa ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin.

Täten oli lausuttu syntysanat Suomen tulevalle valkoiselle armeijalle. Kun sotilaskomitealla ei ollut sellaista verkkoa ympäri Suomen kuin asian toteuttamiseksi tarvittiin, jätettiin tämä toimenpide aktiivisen komitean haltuun. Sotilaskomitea piti kuitenkin suurin piirtein huolta itse järjestöstä.

Sotilaskomitean edustajain matka ei siis ollut mennyt hukkaan: 1) yhteys Saksan päämajan kanssa oli aikaansaatu, ja tätä yhteyttä jatkuvasti ylläpitämään lähetettiin Saksan armeijan päämajasta yleisesikuntamajuri W. Crantz Tukholmaan, ja 2) päätös kansallisen armeijan muodostamisesta oli saatu aikaan.

Tämän kokouksen jälkeen matkustimme ratsumestari Ahrenberg ja minä takaisin Suomeen. Eversti Mexmontan ja kapteeni Theslöf jäivät Tukholmaan sotilaskomitean asiamiehiksi.

Oli jo neljäs kerta, kun minä sodan aikana kävin Tukholmassa, ja tämä oli oikeastaan ensimmäinen kerta, jolloin matka johti myönteisiin tuloksiin. Nyt voitiin saada maahan aseita, ja suojeluskuntain muodostuminen tulisi nyt tapahtumaan määrättyjen periaatteiden mukaan. Sen sijaan oli toivo Ruotsin sekaantumisesta toisessa tai toisessa muodossa kokonaan rauennut.

Kapteeni Theslöf tarjosi ennen lähtöämme jäähyväispäivälliset kotonaan. Läsnä olivat sotilaskomitean valtuutetut sekä tuomari Jonas Castrén ja tohtori Heikki Renvall. Mieliala oli isänmaallinen ja toivorikas. Iltajunassa jätimme Tukholman. Matkalla lähetin ystävälleni kapteeni Theslöfille postikortin, johon olin kirjoittanut seuraavan parafraasin runoilija Procopén mukaan:

Den stjärna vi följa, hör icke till dem
som leder till lugnet i eget hem.
Den för oss ständigt fram genom branta
och okända djup till det obekanta.[1]

Ja tosiaankin Bobrikoffin ajasta alkaen en koskaan ollut voinut tuntea itseäni turvatuksi, vaan päinvastoin odotin milloin tahansa tulevani vangituksi. Sain tietää, että Pietarissa-oloni aikana olin poliisin silmälläpidon alaisena, eikä Viipurissa ollut vaikeata nähdä, että santarmeilla oli paha silmä minua kohtaan. En koskaan voinut olla varma, ettei kotietsinnässä jokin paperinpala muodostuisi syyttäjäkseni.

---

[1] Se tähti, jota seuraamme, ei kuulu niihin, jotka johtavat lepoon omassa kodissa, se vie meitä yhä jyrkkien ja syvien kuilujen läpi tuntematonta tulevaisuutta kohti.

X.

Toimintamme laajenee.

Paluumatkalla Tukholmasta Helsinkiin poikkesin Karkkuun sisareni ja lankoni luo. Siellä oli parasta aikaa maanviljelyslakko. Varsinkin naapuripitäjässä Mouhijärvellä oli lakko saanut vakavan käänteen; siellä eivät ainoastaan rengit lopettaneet työtään, vaan mielivaltaisuus meni niin pitkälle, että missä vain nähtiin toukopellolla maanviljelijä työssä, hänet väkisin pakotettiin poistumaan työmaalta. Ryömälässä vietiin karjakko kesken lypsyn ja kannettiin ulos sekä raahattiin kotiin usean kilometrin päähän. Kun kruununvouti Rydman ja nimismies Wahlroos eivät saaneet minkäänlaista apua hallituksen puolelta, jättivät he erohakemuksensa. Eivätkä olot muualla maassamme olleet paremmat. Ei edes kirkkoja jätetty rauhaan, vaan olipa itse pääkaupungissa tapahtunut, että rovasti Engström toukokuun 21 p:nä Kallion kirkossa huudettiin alas, ja urkuri, tohtori Krohn, kannettiin ulos paikalle kutsutun miliisin tekemättä mitään järjestyksen palauttamiseksi. Jos tähän vielä lisäämme, että pääkaupungin palokunta oli lakossa ja venäläiset sotamiehet yhdessä sosialidemokraattien kanssa ylt'ympäri maata tekivät tihutöitä, niin huomaa, että maamme oli luisumassa anarkiaa kohti.

Kiireelliset toimenpiteet olivat välttämättömät. Palattuani Helsinkiin kutsuttiin sotilaskomitea koolle. Ratsumestari Harald Åkerman ja minä lähdimme senaatin varapuheenjohtajan Oskari Tokoin luo ehdottamaan, että heti olisi ryhdyttävä hankkimaan hallitukselle voimakeinoja järjestyksen palauttamiseksi. Ei mikään hallitus, sanoin, ei sosialistienkaan, voi seisoa ilman järjestysvaltaa. Ennen kaikkea on välttämätöntä järjestää kaikkialla kelvollinen poliisi, ja pääkaupungissa tulee olla poliisireservi, jonka voi lähettää sinne, missä paikallinen järjestysvalta osoittautuu liian heikoksi järjestystä ylläpitämään. Tokoi kuunteli meitä tarkkaan, mutta mitään lupausta hän ei kuitenkaan antanut.

Kuinka hän itse asiassa suhtautui tähän meidän ehdotukseemme, tuli ilmi hänen puheessaan eduskunnalle kesäkuun 12 päivänä, jolloin hän tästä asiasta lausui:

»Minulle on sanottu, että hallituksen tueksi ja turvaksi olisi muodostettava lentäviä legioonia, asestettuja joukkoja. Meidän on täytynyt sanoa: 'Ei kiitoksia paljon, menemme mieluimmin aivan aseettomina kansan eteen ja selitämme heille ne kysymykset, jotka tällä hetkellä ovat esillä . . .’

Jos täällä on joku, jos tässä maassa on yhteiskuntaluokka, joka uskoo, että maahan voidaan palauttaa laillisuus kaikessa ankaruudessaan juuri sellaisena kuin se palautettiin suurlakon jälkeen, niin pyydän, olkaa hyvä, astukaa remmiin, sopii koettaa.»

Tällä puheellaan hän sai myös vasemmistososialistien kannatuksen, jotka jo olivat alkaneet pitää häntä liian porvarillisena. Selvää oli, että hallitus ilman mahti-

R. Schauman.

keinoja ei voinut ylläpitää järjestystä, ja muutamia päiviä tämän jälkeen valtasi Jean Boldt Nikolainkirkon, häiritsi saarnaa ja piti anarkistisia puheita. Heikkoihin aivoihin oli vallankumous tehnyt tärisyttävän vaikutuksen, mutta vaarallisinta oli, että tällaiset heikkomieliset voivat huligaanien kannattamina terrorisoida yhteiskuntaa!

Tällainen oli tilanne, kun sotilaskomitea alkoi määräperäisesti työskennellä sotilaallisen järjestön aikaansaamiseksi maassamme. Selvää oli, etten tällaisessa toiminnassa voinut asua Viipurissa, jätin perheeni kanssa kotimme siellä ja muutin Helsingin lähellä olevalle maatilallemme, itse asuin pääasiallisesti kaupungissa.

Onneksi työllemme kärjistyivät välit hallituksen sekä eduskunnan sosialistisen enemmistön ja Kerenskin hallituksen välillä.

Laki korkeimman vallan käyttämisestä, jonka tarkoituksena oli siirtää korkein valta muissa paitsi ulko- ja sota-asioissa eduskunnalle, sai aikaan ristiriidan eduskunnan ja väliaikaisen hallituksen välillä. Viimeksimainittu antoi käskyn eduskunnan hajoittamisesta, mikä synnytti pahaa verta varsinkin sosialistipuolueessa. Tämän puolueen johto oli luisumassa yhä enemmän johtajien käsistä.

Allan Serlachius.

Siellä täällä oli mielettömiä lakkoja, joista varsinkin kirjaltajain lakko tällaisena myrskyisenä aikana vaikutti hermostuttavasti yhteiskunnallista järjestystä kannattaviin puolueisiin. Myös sosialistinen miliisi paljastautui nyt koko kurjuudessaan, kun se ei voinut tai edes tahtonut estää elintarpeitten ryöstöä eikä tehnyt mitään estääkseen raakaa väkivaltaa, jota useilla paikkakunnilla, niinhyvin maaseudulla kuin kaupungeissa, tehtiin kaupunkien ja kuntien valtuustoja vastaan, näitä kun koetettiin väkivallalla ja nälällä pakottaa suostumaan roskaväen vaatimuksiin. Näissä surullisissa tilaisuuksissa avusti rauhanhäiritsijöitä veljellisesti venäläinen sotaväki. Tällaisissa olosuhteissa kului koko kesä. Kun viimein hajoitetun eduskunnan puheenjohtaja Kullervo Manner kutsui eduskunnan kokoon elokuun 29 päivänä ja tämä estettiin venäläisen sotaväen avulla, tuli ristiriita sosialististen senaattorien ja kenraalikuvernöörin välillä niin räikeäksi, että sosialistiset senaattorit erosivat.

Tätä tilannetta piti käyttää hyväksi, ennen kaikkea kelvollisen järjestysvallan luomiseen ja suojeluskuntain järjestön laillistuttamiseen. Jäljelle jääneet porvarilliset senaattorit ymmärsivät hyvin, ettei hallitus voinut toi-

mia, jos se olisi »Siltasaaren» käskyjä kuuntelevan miliisin käsissä, joka muutamissa kaupungeissa, kuten Turussa, oli jo suoranaisena vaarana yhteiskunnalle.

Siviilitoimituskunnan päällikkö, senaattori Allan Serlachius, toimi pontevasti järjestysvallan aikaansaamiseksi, ja hallitus päätti neuvoteltuaan meidän kanssamme muodostaa ratsastavan poliisijoukon ja järjestää suurehkon poliisireservin Helsinkiin.

Kun senaatin täytyi lisätä jäsenlukuaan poistuneitten sijaan ja kysymys uudesta elintarvesenaattorista senaattori Vuolijoen sijaan tuli ratkaistavaksi, kääntyi hallitus maanviljelijäin osuuskunnan »Laborin» toimeenpanevan johtajan, ratsumestari Harald Åkermanin puoleen tarjoten hänelle elintarvesenaattorin paikkaa; hän kieltäytyi aluksi jyrkästi, mutta sain hänet kuitenkin lopulta suostumaan ottamaan sen vastaan esittämällä hänellä hyödyn, joka siitä koituisi sotilaskomitealle ja sen työlle. Hän siis vastaanotti sen, mutta erinäisillä ehdoilla, jotka helpottivat meidän toimintaamme. Näistä ehdoista mainittakoon, että hallitus heti asettaisi komitean harkitsemaan oman kotimaisen sotajoukon järjestämistä ja että hän saisi keskittää tarpeellisia elintarvevarastoja sellaisiin paikkoihin, jotka hän katsoi tarpeellisiksi elintarpeitten säännöstelyn helpottamiseksi. Täten saavutimme ensinnäkin sen, että sotilaskomitea voi pitää kokouksia aiheuttamatta epäilyjä ja että voitiin järjestää tarvittavia elintarvekeskuksia sodan syttyessä. Senaatti hyväksyi nämä ehdot, ja minun toimekseni annettiin ehdottaa viisi henkilöä komiteaan, jonka ensimäisenä toimenpiteenä tuli olemaan suojeluskunnan järjestely. Jäseniksi nimitettiin

A. G. von Rehausen.

seuraavat sotilaskomitean jäsenet: everstit A. G. von Rehausen ja R. Schauman, pankinjohtaja A. Hallberg ja vapaaherra G. Silfverhjelm; minut määrättiin komitean puheenjohtajaksi. Täten oli sotilaskomitea saanut tilaisuuden kokoontua epäilystä herättämättä. Uusi kuvernööri B. Jalander ja Saksaniemen vastaperustetun ratsastavan poliisin päällikkö, ratsumestari G. Ahrenberg, kuuluivat molemmat sotilaskomiteaan ja ilmoittivat komitealle, miten poliisin järjestäytyminen edistyi.

Voidaksemme toimia vapaammin kokoonnuimme alussa Porvoossa, mutta pääasiallisesti työskentelimme vapaaherra Silfverhjelmin maatilalla Sannäsissa, jossa meillä oli arkistomme ja johon meille lähetettiin eri paikoista maata tietoja venäläisten joukkojen majoituksesta ja kaikista joukkosiirroista, suojeluskuntain muodostamisesta ja asestuksesta, sosialististen punakaartien toiminnasta ja asestuksesta.

Päätyönä oli maan jako suojeluskuntapiireihin, piiripäällikköjen nimittäminen sekä lyhykäisten ohjeitten laatiminen paikallisille suojeluskunnille. Vaikein kysymys oli sopivien ohjaajien hankkiminen suojeluskuntiin sekä varsinkin aseitten hankinta. Mutta kaikkea tätä varten

Särmäsin kartano.

tarvittiin rahaa. Olin itse tullut huomaamaan, kuinka vaikeata oli saada kerätyksi jääkäriliikettä varten rahoja, ja nyt oli kysymys summista, joita ei voitu ajatellakaan saatavan kokoon salaisella keräyksellä.

Tein sentähden eräässä sotilaskomitean kokouksessa Porvoossa ehdotuksen, että kääntyisimme teollisuudenharjoittajain ja pankkien puoleen ehdotuksella, että nämä avustaisivat meitä rahoilla, koska jokaiselle maassa piti vähitellen käydä selväksi, että nykyiset olosuhteet pakostakin johtaisivat anarkiaan. Päämäärästä irroittautua täydellisesti Venäjän valtakunnan yhteydestä emme tämän yhteydessä lausuisi mitään.

AxelEhrnrooth.

Ehdotukseni sai komitean kannatuksen, ja kokous pidettiin pörssi-

Gunnar H. Bengelsdorff.

klubissa. Kutsuttuina oli sinne saapunut edustajia suurimmista pankeista ja huomattavimmista teollisuusliikkeistä. Tein selvää tilanteesta osoittaen, mikä vaara kansallemme oli, ettei meillä ollut ollenkaan asestettuja joukkoja päivä päivältä lisääntyvää anarkiaa vastaan. Läsnäolijat osoittivat ymmärtävänsä vaikean tilanteen, ja pankinjohtaja Axel Ehrnroothin esityksestä, jota tirehtööri Gunnar H. Bengelsdorff lämpimästi heti kannatti, meille myönnettiin aluksi kaksi miljoonaa markkaa.

Aseittenhankintakysymys oli erittäin vaikea ratkaista, sillä aseitten tuonti maahan oli kielletty. Jos voisimmekin salaa saada niitä Saksasta, olisi miltei mahdotonta saada ne jaetuiksi asian tulematta venäläisten viranomaisten tietoon. Ainoa keino koettaa sekoittaa kortit oli ensiksikin, että aseet, joita tuotaisiin Saksasta, olisivat venäläisiä sotilaskiväärejä, ja toiseksi, että me saisimme Venäjältä ostaa vaikkapa vain rajoitetun määrän kiväärejä. Silloin voisi aina väittää Saksasta saapuneita kivääreitä Venäjältä tuoduiksi.

Tätä varten käännyimme senaatin siviilitoimituskunnan päällikön Allan Serlachiuksen puoleen ja pyysimme häntä hankkimaan uuden kenraalikuvernöörin Nekrasoffin

myötävaikutuksen aseitten hankkimiseksi Venäjältä. Senaattori Serlachius tekikin tämän ja oli jo saanut kenraalikuvernööri Nekrasoffilta lupauksen muistaakseni 5,000 kiväärin saamisesta, kun yht'äkkiä asia sai meille nolon käänteen. Jo rahoja koottaessa teollisuusmiesten kesken oli siellä täällä lausuttu epäilyksiä, että aseet eivät olleet aiotut anarkiaa, vaan venäläisiä vastaan, sillä sotilaskomitean jäsenet tunnettiin itsenäisyysmiehiksi. Muuan suurteollisuusmiehistämme oli lausunut nämä epäilykset kenraalikuvernöörin apulaiselle, professori paroni Korffille, joka tästä heti ilmoitti kenraalikuvernööri Nekrasoffille. Kenraalikuvernööri Nekrasoff kutsui luokseen senaattori Serlachiuksen ja kysyi häneltä suoraan, oliko tarkoitus saksalaisten maihinnousun tapahtuessa, että maan suojeluskunnat yhtyisivät saksalaisiin. Senaattori Serlachius koetti rauhoittaa Nekrasoffia, mutta kutsui minut luokseen ja varoitti meitä pienimmästäkin varomattomuudesta, koska voimme olla vakuutettuja, että kaikkia tekojamme seurataan tarkasti venäläisen vastavakoiluosaston taholta.

XI.

Tukholmassa laadittu ehdotus kansannousuksi Suomessa.

Yhteytemme Tukholman etapin kanssa kulki aluksi aktivistien välityksellä, joilla oli käytettävissään Saksasta saatu menettelytapa näkymättömällä musteella kirjoittaa kirjeitä, jolloin sisällystä ei voitu saada esille ilman erityistä kemiallista menettelyä. Mutta tällaisten kirjeitten sisällys oli siis välttämättä supistettava niin lyhyeksi kuin mahdollista. Voimme näistä kirjeistä kuitenkin aavistaa, että jotakin oli tekeillä Tukholmassa.

Pian saimmekin erityisen kuriirin kautta eversti Mexmontanilta kirjeen, joka oli leimattu Tukholmassa heinäkuun 27 p:nä 1917. Tässä kirjeessä hän kääntyy Suomen upseerien puoleen vedoten heidän isänmaalliseen mieleensä sekä ilmoittaen ottaneensa ylipäällikkyyden tulevassa sodassa. Kirjeestä otan tähän seuraavan kappaleen:

»Valta-asema, jonka otan itselleni ei kuitenkaan ole omin valloin ottamani oikeus; olosuhteiden mahti on pakottanut minut siihen.

Ei saa tulla kysymykseen, että maamme syöstään hankkeisiin, joihin ei sisälly onnistumismahdollisuutta. Ainoastaan siinä tapauksessa, että käytettävissämme on apu, jonka tarvitsemme toiselta vallalta, tulemme ryhtymään toimintaan. Mutta valmistukset on

tehtävä hyvissä ajoin, ja siinä tarkoituksessa lähetän Teille kaikki ne määräykset ja ohjeet sekä maan jaon piireihin, jotka täällä on laadittu ja jotka ovat saavuttaneet asianmukaisen hyväksymisen. Niitä *on*, mikäli poikkeuksia ei myönnetä, *vastaansanomatta* noudatettava, koska muussa tapauksessa kaiken perusta epäilemättä on horjuva.»

Tästä kirjeestä ymmärsimme, tosin kuten näyttäytyi väärin, että saksalainen ylijohto oli hänet määrännyt ylipäälliköksi ja että tämä koko ohjelma kansannousua varten oli saavuttanut Saksan sotaylijohdon hyväksymisen. Suomen evakuoimista koskevat yleiset ohjeet kuuluivat seuraavasti:

Suomen evakuoimista koskevat yleiset ohjeet.

Suomalaisen järjestön toiminnan päämääränä Suomen evakuoimiseen nähden on

1. mahdollisimman suuressa määrin vapauttaa maa venäläisistä joukoista ja venäläisistä asiamiehistä ja mahdollisimman laajalti riistää heiltä heidän aseensa, varustuksensa ja varastonsa;
2. luoda suotuisat edellytykset saksalaisten joukko-osastojen maihinnousulle ja niiden toiminnalle suojaamalla maihinastumisalueet ja määrätyt liikenneyhteysvälineet (rautatien, lennättimen ja puhelimen) sekä katkaisemalla määrätyt liikenneyhteydet;
3. Kristiinan—Kuopion välisen linjan pohjoispuolella olevilla seuduilla, jotka varmasti voidaan suojata, viipymättä panna käyntiin sen suomalaisen sotaväen koulutus, joka oheenliitetyn katsauksen mukaan on tarkoitettu ensisijassa asetettavaksi, ja toimittaa sinne tarkoitukseen aiotun henkilökunnan kokoaminen kaikkialta maasta;
4. myötävaikuttaa edellämainittujen tehtävien ratkaisemiseen tarvittavien aseiden, ammusten, räjähdysaineiden, varustusten y. m. maahantuonnissa ja jakamisessa;
5. kuljettaa pois ja määräpaikkoihin varastoida toiminnan

Axel Rappe.

vaatimia elintarpeita y. m. sekä kuljettaa ja määrättyihin paikkoihin sijoittaa rautatierakennusaineita;

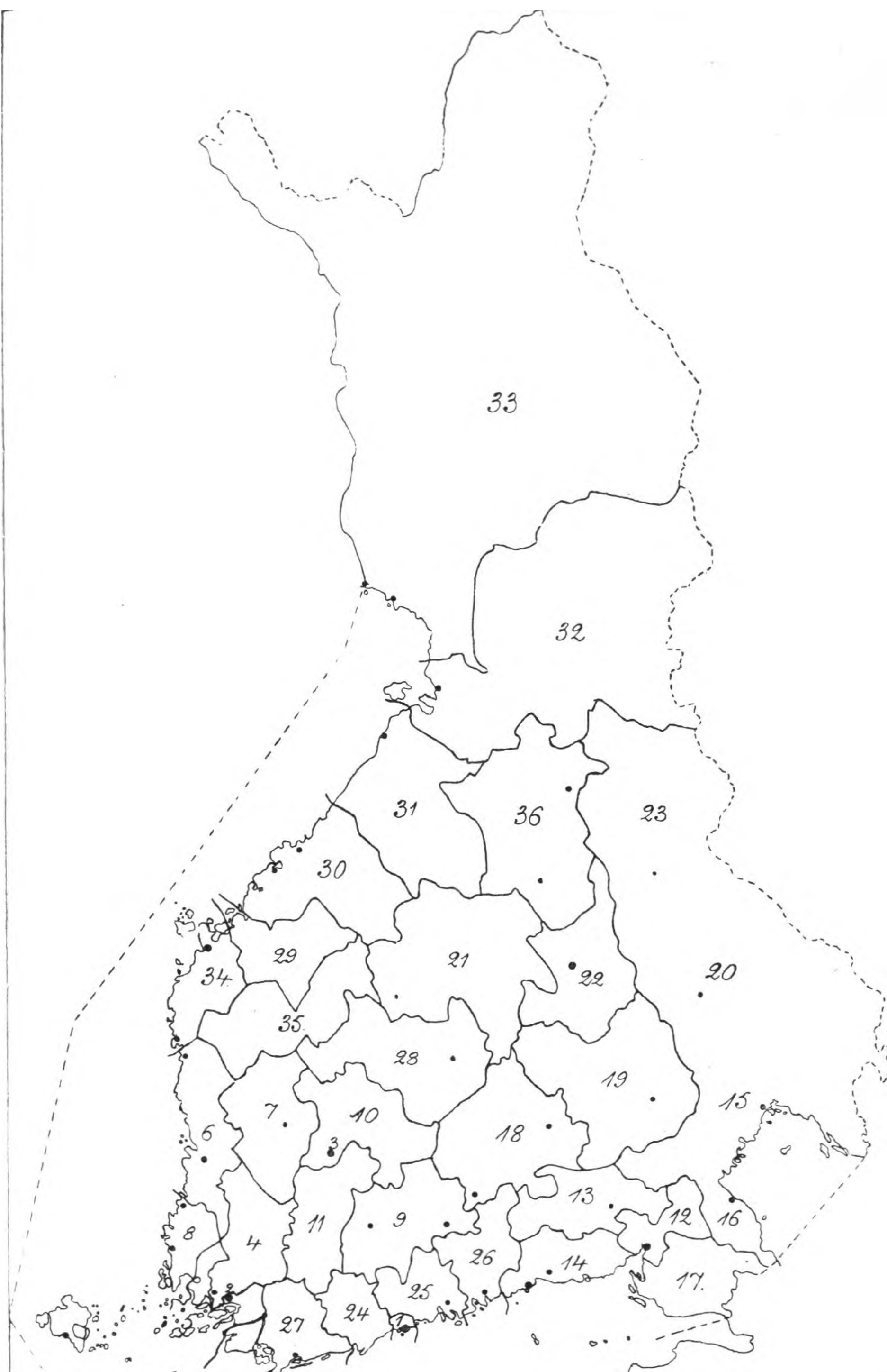
6. viipymättä ottaa huolehtiakseen raja- ja rannikkovartioinnista;

7. määrätyissä tapauksissa ottaa huolehtiakseen poliisihallinnosta ja avustaa järjestyksenpitoa maassa;

8. järjestää sensuurilaitos. Tukholmassa, heinäkuun 27 päivänä 1917.

Itse suunnitelma, jonka olivat laatineet ruotsalaiset kapteenit Benedick ja vapaaherra Rappe, oli päivätty Tukholmassa elokuun 11 p:nä ja sisälsi niin hyvin yleisiä kuin erityisiä määräyksiä jokaista piiriä varten, joita kaikkiaan oli 36.

Koska näistä kirjoituksista selvästi näkyy, ettei sotilaskomitealla ollut ajatustakaan järjestäytyä luokkasotaa varten, vaan että päinvastoin koko kansannousulla oli edellytyksenä, että siihen ottaisi osaa koko Suomen kansa, julkaisen tässä muutamia meille saapuneista määräyksistä:

Maan jako 36 kutsuntapiiriin kansannostattamissuunnitelman mukaan.

Jäljennös.
N:o 25.

Salainen.

Tukholmassa, elokuun 11 p. 1917.

P. M.

Suomen sotavoimien vahvuudesta vapaussodan sattuessa Venäjää vastaan.

Suomi voi ilman liikarasitusta asettaa 340,000 sotilasta. Järjestelytoiminnan yhteydessä suoritetut tutkimukset osoittavat tämän. Tätä vahvuutta ei kuitenkaan nyt voida viedä kentälle, koska päällystöä puuttuu. Itse asiassa määrää *mahdollisuudet* tässä suhteessa päällystön saanti, ja Suomella ei sitä nykyjään ole muuta kuin noin 130 upseeria ent. Suomen sotaväestä sekä jääkäripataljoona y. m. Saksassa, jossa nyt on noin 100 upseerikoulutuksen saanutta, mutta jonka voidaan arvioida pystyvän lisäksi antamaan 500 upseerinsijaista.

Tämän määrän avulla voidaan kansannousussa järjestää:

a) 36 jalkaväkipataljoonaa (kussakin 4 jalk. kompp., 1 konekiv. kompp. ja yksi teknillinen joukkue) yhdistettyinä 12 rykmentiksi, jotka vuorostaan yhdistetään 6 divisioonaksi, joihin samalla sisältyy erikoisjoukkoja, vaikkakin heikkoja, ja yleinen kuormasto;

b) 54 nostoväkikomppaniaa;

c) eräitä etappimuodostelmia.

Mutta ilmeisesti myös tähän järjestelyyn tulisi liittymään tuntuva päällystön puute, jakaantuneena kaikkien aseiden kesken. Eräissä tapauksissa täytyy se arvioida voitavan täyttää Saksasta saatavalla lisäväellä, ruotsalaisilla upseereilla, jotka nykyjään ovat saksalaisessa palveluksessa, sekä lopuksi Ruotsista. Ennen kaikkea on esiintyvä tarve tyydytettävä nopealla reserviupseerien ja upseerinsijäisten massakoulutuksella Suomessa itsessään. Neljässä kuukaudessa voitanee kouluttaa riittävästi sellaista vastikepäällystöä.

Edellyttäen, että toiminta tulee alkamaan syyskuussa, voisi Suomi siis helmikuun 1 päivänä 1918 omata mainitunsuuruisen

armeijan. Sitä ennen ei Suomen sotavoimia — lukuunottamatta muutamia valioväestä kokoonpantuja muodostelmia — voida katsoa korkeamman arvoisiksi kuin tavallista nostoväkeä.

On kuitenkin selvää, että siten kokoonpantu armeija on liian pieni. Heti on siis ryhdyttävä toimenpiteisiin sen lisäämiseksi. Lisäyksen suuruus on riippuvainen nopeudesta, jolla upseerinsijaisten koulutusta voidaan harjoittaa, sekä päällystövoimien lisästä, joka voidaan saada Saksasta ja Ruotsista. Jos tämä lisä saadaan ja alusta lähtien koulutetaan riittävästi päällystöä, ei mikään estä, että noin 6 kuukauden kuluttua voitaisiin vahvistaa jalkaväkipataljoonat kahdella lisäkomppanialla ja että 6 kuukauden kuluttua voitaisiin laajentaa kaksinkertaiseksi kentällä oleva vahvuus.

Tämä merkitsee, että Suomi sotatoimien alkaessa kutsuu aseisiin noin 70,000 miestä ja että 7—8 kuukauden kuluttua tämä vahvuus tehdään likipitäin kaksinkertaiseksi. Jos Saksa katsoo mahdolliseksi luovuttaa lisäksi päällystöä suomalaisten joukkojen kouluttamiseen, lisääntyy tämä luku vieläkin suuremmaksi.

Jäljennös.

Kuuluu N:oon 2. *Liite 3.*

Salainen.

Sotaväenottoalueiden (kaikkien) n:ojen päälliköille.

1. Jokaisella alueella otetaan:

a) määrätty määrä miehiä, joista määrätty osa on oleva ratsastustaitoisia tai ratsastuskoulutukseen soveltuvia. Ensikädessä otetaan ent. Suomen sotaväkeen kuuluneita. Loput otetaan etupäässä ikäluokista 20—30, kiinnittäen tällöin erikoista huomiota asianomaisten edellytyksiin päällystökoulutukseen nähden. Samalla otetaan kaikki ylioppilaat sekä henkilöt, jotka ovat läpikäyneet oppilaitokset, joiden tarkoituksena on antaa likipitäin sama tietomäärä kuin ylioppilastutkinnolla — teknillisen korkeakoulun, molemmat kauppakorkeakoulut, seminaarit, ylemmät maanviljelysopistot —- 19—35 vuoden iässä.

b) kaikki ratsuhevoset.

c) ajoneuvot — erityisesti moottoriajoneuvot, joita tarvitaan ruokavarojen, rehun ja varusteiden kuljetukseen.

2. Saapuessaan palvelukseen tuo miehistö mukanaan muonan määräpäiviä varten. Hevoset varustetaan ratsastus- ja valjastusvälineillä, samalla kuin mukaan otetaan tarvittava määrä rehua, erityisesti kauraa.

3. Alueen miehistön on pataljoonanpäällikön johdolla siirryttävä pienemmissä ryhmissä määrätylle paikkakunnalle. Tällöin ei ole todennäköistä, että rautatiekuljetusta voitaisiin käyttää suuremmassa määrin, minkä vuoksi on turvauduttava muihin kulkutapoihin (marssiin, vesikuljetukseen).

4. Kokoonnuttaessa ja muualle siirryttäessä aiheutetaan vastustajalle mahdollisimman paljon vahinkoa, kuitenkin ilman että mainittu kokoontuminen tai siirtyminen siitä viivästyisi. Muita kulkuvälineiden hävitystöitä, kuin erityisissä ohjeissa määrättyjä, ei saa missään tapauksessa suorittaa.

5. Momentissa 1 mainitun sotaväenoton yhteydessä järjestetään yhdestä päälliköstä ja määrätystä määrästä vapaaehtoisia muodostettuja erillisiä osastoja, joiden tehtävänä on sotaväenottoalueen päällikön antamien ohjeiden mukaisesti:

a) räjähdyttää määrättyjä taiderakenteita tai valmistella niiden räjähdyttämistä;

b) perusteellisesti tuhota määrätyt alueella löytyvät lennätin- ja puhelinkeskukset (johtoineen) samoinkuin rautatien lennätin ja puhelin. (Tällöin kuljetetaan lennätin- ja puhelintarpeet niin kauas kuin mahdollista kätkettäviksi varmoihin, mutta kuitenkin helposti löydettäviin paikkoihin):

c) samalla tapaa kuin kohdassa b) mainittuihin tarpeihin nähden mahdollisimman suuressa mittakaavassa kuljettaa pois ja säilyttää piilotettuina: elintarpeita, rehuaineita, hiiliä, moottorin käyttöaineita, voitelutarpeita, metalleja (erityisesti kuparia), rasva-aineita, kumia, sementtiä, villa- ja puuvillatavaroita, nahkaa ja nahkatavaroita, moottoriajoneuvoja, polkupyöriä, aseita, ammuksia ja räjähdysaineita sekä työkaluja (lapioita, kirveitä, sahoja);

d) mahdollisuuden mukaan häiritä venäläisten sotilaallisia toimia.

6. Venäläisten asiamiehet (liittolaisvaltojen asiamiehet) on otettava kiinni ja eristettävä.

7. Saatavissa olevat venäläiset ase-, ammus-, räjähdysaine-, elintarve- y. m. varastot on missä se käy päinsä otettava suomalaisten käyttöön. Mitä ei voida kuljettaa pois, on tuhottava.

8. Aseiden ja ammusten puuttumisesta 5:nnessä momentissa mainittujen osastojen varustamista varten on mahdollisimman pian ilmoitettava Suomen sotaväen sijaispäällikölle, joka, mikäli olosuhteet sallivat, antaa ohjeet vajauksen täyttämiseksi.

9. Hevosista ratsastus- ja valjastustarpeineen, ajoneuvoista varusteineen ja tavaroista, jotka valtion lukuun kuljetetaan pois sotaväenottoalueesta toiseen, suoritetaan maksu alueen päällikön antamien kuittien muodossa.

10. Sotaväenottoalueen päällikkö ryhtyy heti valmistaviin toimenpiteisiin sekä näiden ohjeiden että asianomaiselle alueelle vahvistettujen erityisten määräysten täytäntöönpanoa varten.

11. Suunnitelmat lähetetään viipymättä sotaväen sijaispäällikölle, sittenkuin hän on ilmoittanut olinpaikkansa.

12. Raportti toiminnasta näiden yleisten ohjeiden ja vast'edes annettavien erikoisohjeiden mukaan (tarkoin ilmoittaen paikat, joissa liikenneyhteydet on katkaistu, hävityksiä toimitettu j. n. e.) lähetetään mahdollisimman pian sotaväen sijaispäällikölle.

Tukholmassa, heinäkuun 29 päivänä 1917.

Mexmontan,
eversti.

Jäljennös.

N:o 42. Salainen.
Sotaväenottoalueen 15
Päällikkö.

1. Alueen päällikön, joka on 3. divisioonan komentajan ja 6. jalkaväkirykmentin komentajan alainen, *yleisinä tehtävinä* on:

a) hyökätä alueella löytyvien venäläisten joukkojen kimppuun ja tehdä ne vaarattomiksi;

b) yksissä toimin 16. sotaväenottoalueen päällikön kanssa pidättää ja vaikeuttaa vihollisen etenemistä Laatokan länsipuolella Karjalan rataa pitkin;

c) suojata mainittua rautatietä ja muita yhteyksiä venäläisten yhdysvälineiden kanssa, kuitenkin siten, että tilapäisiä katkaisuja — venäläisten sotavoimien eristämiseksi — saadaan tehdä sekä rautatielinjaan että lennätin- ja puhelinjohtoon nähden;

d) samalla tehdä valmistuksia Jaakkiman—Ruskealan rataosan tärkeimpien asemien luona olevien siltojen ja raidelaitteiden räjähdyttämiseksi, minkä kuitenkin saa toimittaa vasta lisämääräyksen saatua;

e) toimittaa tiedusteluja osittain Laatokalla ja osittain sen pohjoispuolella Venäjän alueelle saakka ja niin pitkälle kuin mahdollista estää vihollisvoimia tunkeutumasta alueen itärajan yli Suomeen;

f) valmistaa omien ja yhdistyneitten joukkojen etenemistä alueen läpi (m. m. hankkimalla tietoja majoitustiloista, hevosten ja karjan saannista j n. e.);

g) vastaanottaa eteläisemmiltä sotaväenottoalueilta saapuvaa miehistöä, hevosia ja tarveaineita.

2. *Ennakolta järjestetään:*

a) *yksi jääkäripataljoona* — miehistö, joka on oleva valittua (noin 1000 miestä), voidaan sopimuksen mukaan 16., 20., 23. ja 19. sotaväenottoalueiden päälliköiden kanssa ottaa myöskin näiltä alueilta; upseerit ja mikäli suinkin mahdollista varustukset saapuvat (salassa) Saksasta 10—15 päivää ennen 1. toimintapäivää; kokoontumispaikat: pataljoonalle (paitsi yhtä kompp.) Jaakkima, yhdelle komppanialle Impilahti;

b) *kaksi pyöräilijäjoukkuetta* (30 miestä kummassakin); kokoontumispaikat toiselle Jaakkima ja toiselle Impilahti;

c) suojelusosasto alueen päällikön määräysten mukaan;

d) räjähdyttämisosasto; erityiskoulutuksen saanut henkilö-

kunta, johtaja ja 4 miestä, saapuu (salassa) Saksasta 10—15 päivää ennen 1. toimintapäivää; kokoontumispaikat alueen päällikön määräyksen mukaan;

e) autokolonna (mahdollisimman voimakas);

neljä valjastettua kuormastokolonnaa, käsittäen kukin 40 ajopeliä; jaettuina puolikolonniin (20 ajopeliä), jaostoihin (10 ajopeliä) ja puolijaostoihin (5 ajopeliä), kaikki valitulla päällystöllä ja suojamiehistönä kaksi miestä (aseistettua) ajopeliä kohti; valjastettujen kuormastokolonnien kokoontumispaikat; kolme kolonnaa: Ruskeala, yksi kolonna: Korpiselkä.

Tehtävät:

a):lle ja b):lle: ks. kohdat 1 a), b) ja e); suunniteltaessa tehtävien ratkaisemista varten tarvittavia toimenpiteitä on otettava huomioon, että Jääkäripataljoona tulee muutaman päivän kuluttua kuulumaan 1. jalkaväkirykmenttiin, joka silloin tulee kokonaisuudessaan ottamaan huolekseen kohdassa 1 b) mainitun tehtävän;

c):lle: rautatieasemien, taiderakenteiden, puhelinkeskuksien j. n. e. suojaaminen;

d):lle: ks. kohdat 1 c) ja d);

sellaisten venäläisten laivojen räjähdyttäminen, joita ei voida ottaa haltuun;

e):lle: aseiden, ammuksien, varusteiden j. n. e. kuljetus. Päivää ennen x. toimintapäivää on alueen mobilisoitujen autojen lähdettävä Iisalmelle, jossa ne 1. toimintapäivänä kokoontuvat nopeita asekuljetuksia varten tarkoitetuksi kolonnaksi.

3. *Muu alueen miehistö kootaan:*

Jaakkimaan,

Ruskealaan,

Sortavalaan,

Impilahteen ja

Suojärvelle,

ollen sekä Ruskealassa että Sortavalassa 1. 15 päällikön välittömään päällikkyyteen muodostettava kaksi 225 miehen suuruista jalkaväkikomppaniaa ja yksi 10-miehinen pyöräilijäpatrulli;

asestus niin täydellinen kuin olosuhteet sallivat; tehtävä: alueella löytyvien pienempien venäläisvoimien tuhoaminen.

Muuten järjestetään kutsuttu miehistö *nostoväeksi.* Siitä on mahdollisimman pian järjestettävä ja aseistettava yksi komppania (kolme joukkuetta à 60 miestä), yksi joukkue (60 miestä) ja kaksi pyöräilijäpatrullia (à 10 miestä) ottamaan huolehtiakseen Venäjältä johtavien teiden suojelemisesta Salmissa (komppania ja yksi pyöräilijäpatrulli) ja Suojärvellä (joukkue ja yksi pyöräilijäpatrulli) .

4. Alueen päällikkö on myös velvollinen kaikin tavoin antamaan sen avustuksen *miehistön, hevosten ja tarveaineiden kuljetuksissa,* minkä eteläisten alueiden päälliköt tarvitsevat.

5. *Venäläisten valmistelut* Suomen valtion tärkeän omaisuuden, varastojen, konepajojen y. m. s. *hävittämiseksi* on tehtävä mitättömiksi päällikön sijaisen antamien määräysten mukaisesti.

6. *Vangit,* niihin luettuina myöskin sotapalvelukseen kelpaavat siviilivenäläiset, on eristettävä Sortavalaan — siihen saakka kuin heidät voidaan poistaa alueelta.

7. *Venäläinen siviiliväestö,* ilman muuta poikkeusta kuin todella sairaat, on *viipymättä* vietävä rajan yli Salmin itäpuolelle. Missään tapauksessa ei myönnetä kuutta tuntia pitempää aikaa lähtöä varten (luettuna 1:sestä toimintapäivästä klo 8 epp.). Elintarpeita saavat asianomaiset viedä mukanaan niin paljon, että varasto, laskettuna puolen suomalaisen annoksen mukaan miestä ja päivää kohti, riittää rajalle saakka.

8. Ryhdytään valmisteluihin *kenttämakasiinien* muodostamiseksi 20,000 miestä varten 14 päivän aikana Ruskealassa ja 5000 miestä varten yhtä pitkänä aikana Impilahdella.

9. *Ase- ja ammusvarusteiden* alueen miehistöä varten odotetaan saapuvan niin suuressa laajuudessa kuin olosuhteet sallivat, 10—15 päivää ennen 1:stä toimintapäivää. Vajauksen lasketaan tulevan täytetyksi uudella lähetyksellä viimeistään 6:ntena toimintapäivänä.

10. *Sairaaloita* valmistetaan osittain Sortavalassa (300 vuodetta), osittain Ruskealassa (100 vuodetta).

11. *Yhdystoiminta* on oleva järjestetty siten, että joukoille kaikilla kokoontumispaikoilla (paitsi Suo järvellä) voidaan toimittaa määräyksiä alueen päällikön oleskelupaikkakunnalta viimeistään kahden tunnin kuluessa niiden antamisesta.

Raportit — 1:sestä toimintapäivästä alkaen — *Nilsiään.*

12. *Yleiset ohjeet* — kirjelmä N:o 2, liite 3, joka on voimassa alueeseen nähden vain soveltuvissa kohdin, ja N:o 16 — oheenliitetään.

Tukholmassa, elokuun 18 p:nä 1917.

Mexmontan,
eversti.

Jäljennös.

N:o 23. Salainen.

Sotaväenottoalueen 12
Päällikkö.

1. Alueella *otetaan sotaväkeen* — paitsi ent. Suomen sotaväessä koulutuksensa saanutta väkeä — noin 2300 vapaaehtoista, joista 100:n tulee olla ratsastustaitoisia tai sopivia saamaan ratsastuskoulutusta.

Sitäpaitsi otetaan yleisissä ohjeissa — kirjelmä N:o 2, liite 3, kohta 1 a — mainitut ylioppilaat ja muut vastaavanlaiset henkilöt.

2. Palvelukseen saapuessa on otettava mukaan *muona* (rehu) 8 päivää varten.

3. Alueen miehistö (hevoset j. n. e.) on ensikädessä *siirrettävä Joensuuhun,* jossa kokoontuminen saatetaan loppuun 8:ntena marssipäivänä.

Vesitse kuljetusta Saimaalla ei ole käytettävä.

4. Yleisissä ohjeissa — kirjelmä N:o 2, liite 3, kohta 5 — mainittu *osasto* on oleva kokoonpantu päälliköstä ja noin 100 vapaaehtoisesta.

5. Seuraavat on *hävitettävä alueen päällikön toimesta:*

a) venäläiset laivat, joita ei voida ottaa haltuun,

b) venäläiset rannikkomerkinantoasemat.

Jollei *minun* lähettämäni tämän ilmoituksen tuoja ilmoita erityistä *räjähdysaineiden* saamistapaa, on alueen päällikön kaikin käytettävissä olevin keinoin hankittava niitä.

6. *Erityisen osaston* toimesta, joka saa ohjeensa suoraan minulta, tullaan *hävittämään:*

a) venäläiset laitokset Viipurissa ympäristöineen (tykistö, ammusvarastot, intendentuurivarastot j. n. e.);

b) *Viipurin luona olevat rautatiesillat sekä Vuoksen yli Antrean kohdalla ja Viipurinselän yli Viipurin linnan kohdalla johtavat sillat;*

c) rautatiesillat Nurmen ja Sairalan asemien luona sekä kaikki Vuoksen yli johtavat maantiesillat;

d) venäläinen sotilaslennätin- ja -puhelinverkko, Viipurin lennätinasema, puhelinkeskusasemat — erityisesti Antreassa — johtoineen samoinkuin rautatien lennätin ja puhelin;

e) Viipurin rautatieasema.

Sama osasto tulee myös tekemään kaksi Saunaan kanavan sulkua käyttökelvottomiksi.

7. *Raportit* — alkaen 1:sestä toimintapäivästä — sekä sotaväenottoalueen päälliköltä että alueelle jätetyltä osastolta on lähetettävä osittain *Alavudelle,* osittain *Nilsiään*.

8. *Yleiset ohjeet* — kirjelmä N:o 2, liite 3 — oheenliitetään.

Tukholmassa, elokuun 11 päivänä 1917.

Mexmontan,
eversti.

Ei ole tämän kirjoituksen tarkoituksena lähemmin arvostella näitä määräyksiä, ne olivat ruotsalaisten yleisesikuntaupseerien tarkkaa ja ansiokasta työtä—kamarissa, mutta näiltä puuttui todellisten olojen ja asianhaarain tuntemusta. Venäjän armeijan sotakuntoa oli aivan yliarvioitu, minkä tähden suuria hävitystöitä Etelä-Suomessa oli pantava toimeen vihollisen liikkeiden estämiseksi poh-

joiseen, toisaalta taas oli yliarvioitu meidän järjestömme kantavuutta — saada miespuolinen sotakuntoinen väestö aseettomana liikkumaan pois kotikonnultaan, ennenkuin heitä kotona mikään vaara uhkaisi, ja tämä päälle päätteeksi 120-tuhantisen venäläisen sotajoukon ollessa majoitettuna maahamme.

Me olimme peräti kiusallisessa asemassa, me kun luulimme, että koko tämä ehdotus oli kuten sanottu saksalaisten hyväksymä, ja toisaalta me heti ymmärsimme, että tämän ohjelman osittainenkin toimeenpano oli mahdoton.

Me kirjoitimme sentähden Tukholmaan, että näitten ohjeitten täydellinen seuraaminen on mahdotonta, ja varsinkin Etelä-Suomen suhteen ne oli välttämättä muutettava. Sentähden ehdotti komitea, että Pohjois-Suomeen nähden seurattaisiin mikäli mahdollista tätä suunnitelmaa, mutta että Etelä-Suomessa muodostettaisiin vapaajoukkoja. Tällaisia vapaaehtoisia joukkoja oli järjestettävä Uudellamaalla, Etelä-Hämeessä, Etelä-Savossa ja Karjalassa. Uudenmaan vapaajoukkoihin voisi liittyä Helsingissä oleva poliisireservi ja Saksaniemen ratsukoulu. Näille joukoille olisi hetimiten saatava aseita.

Me ehdotimme, että aseita tuotaisiin saksalaisilla vedenalaisilla, jotka voisivat saapua Sipoon ja Kyminsuun väliselle rannikolle, joka oli vapaa venäläisestä sotaväestä, sopivana paikkana esitimme Hamnholmenia, joka on saari Loviisan eteläpuolella. Me huomautimme samalla, että sotasuunnitelma edellyttää laajoja valmistuksia, kuten suunnitelman ilmaisua sadoille päälliköille ja alipäälliköille, laajoja tiedusteluja asianomaisilla kutsunta-

alueilla y. m. sangen vaarallisia yrityksiä, joiden ilmitulemista on vaikea estää ja jotka voisivat saattaa sekä maan hyvinvoinnin että yrityksen menestymisen vaaranalaiseksi. Meidän piti siis saada varmuus siitä, että saksalaisten maihinnousu todellakin tapahtuisi syksyllä, minkä ei pitäisi olla heille mahdotonta toteuttaa, kun Riian rintama jo oli murtunut.

Me koetimme saada Tukholman-etappimme vaikuttamaan siihen suuntaan, että tämä maihinnousu tapahtuisi Etelä-Suomessa, sillä jos vihollinen evakuoidessaan Suomen ehtii hävittää tärkeimmät teollisuus- ja taloudelliset keskukset, lamautuu maan kehitys vuosikymmeniksi ja kansallemme tulee vaikeaksi ylläpitää itsenäisyyttänsä.[1]

Näihin väitteisiin saimme vastauksen:

»Miten tahansa menettelemmekin, joutuu Etelä-Suomi hyvin vahvanlaatuisten hävitysten alaiseksi, vaikk'ei maan kehitys silti lamautuisikaan vuosikymmeniksi. Ainoa, mikä voi auttaa, on saksalaisten maihinnousu Suomen etelärannalla, ja siitä emme päätä me.»

Paria viikkoa myöhemmin saimme Tukholmasta kirjeen, jossa eversti Mexmontan kirjoitti: »Tosiasia on se, että Suomenlahden pohjoisrannalla tulee tehtäväksi ainoastaan mielenosoituksellisia, joskin voimakkaita liikkeitä, niin kauan kuin Venäjän laivasto on olemassa. Vaikka asiat järjestyisivät onnellisimminkin, on meidän otettava laskuun, että meille tärkeät paikat, m. m. pääkaupunki, täydellisesti tuhoutuvat.»

Vielä kaikkien töittemme ollessa alustavalla asteella saimme Tukholmasta ilmoituksen, että saksalainen maihin-

[1] Suomen Vapaussota vuonna 1918. I osa.

nousuosasto nousisi syyskuun 9 p:nä maihin Pohjanmaalla, minkätähden kaikkien upseerien tulisi kokoontua pohjoiseen. Erinäisiä kiireellisiä toimenpiteitä oli suoritettava tätä varten. Sotilaskomitean jäsenet olivat hyvin ihmeissään odottamattoman uutisen johdosta, joka, jos se ei ollut totta, pani kaikki valmistuksemme yhden kortin varaan.

Pidimme Helsingissä kokouksen, johon oli kutsuttu myös upseereita, jotka eivät kuuluneet sotilaskomiteaan, ja päätimme pysyä varovaisina, kunnes saisimme täyden varmuuden maihinnousun tapahtumisesta.

Voimme olla onnellisia, kun niin teimme, sillä syyskuun alkupäivinä tuli ilmoitus, että kirjeestä oli jäänyt pieni sana pois: »jos» maihinnousu tapahtuu syysk. 9 p:nä.

Tällaiset tiedonannot tuottivat tietenkin pettymystä, joka kuvastuu meidän vastauksessamme: »Tapahtuuko saksalaisten maihinnousu tänä syksynä vai eikö? Pitäisihän olla selvää, ettemme voi ottaa vakinaisista toimistaan sitä upseerijoukkoa, jota tarvitsemme edes jossakin määrin suorittaaksemme meille uskottua tehtävää —- kun emme edes varmuudella voi sanoa uhrauksellamme jättäessämme toimeentulomme olevan varmaa tarkoitusperää. Meillä on tehtävä, joka vaatii suuria ja vaarallisia valmistuksia, ja kun kaikki on tehty, niin tulee viime hetkellä tieto, että yritys on lykätty vielä noin 14 päivää. Tuo iankaikkinen lykkääminen herättää meissä epäluuloja siitä, että meitä käytetään vain hätävarana, jos rauhanneuvottelut eivät johda mihinkään tulokseen; se hävittää nuorisossa luottamuksen saksalaisten tuloon ja sammuttaa innostuksen. Me olemme liian hyvät ollaksemme eri tuu-

lien leikkikaluna, ja meidän täytyy huomauttaa, että meitä kositaan toiseltakin (Englannin) taholta, kuten Teille lienee tunnettua. — Kauniiden lupausten aika olkoon lopussa ja toiminta alkakoon.

On enemmän kuin surullista, miten meitä on petetty aseidenkuljetusasiassa, joita aseita me tarvitsemme suuret määrät eri paikkoihin — — — Langatonta sähkölennätintä, joka suuresti auttaisi meidän toimintaamme, ei myöskään ole lupauksista huolimatta lähetetty. Olimme suunnitelleet, että voisimme vedenalaisilla tehdä pienen huvimatkan Helsingin satamaan, missä neljä dreadnoughtia viettää svabodaa. Jos 10 à 11 jalan syvyys vedenpinnasta on riittävä, niin voitaisiin vedenalainen ohjata ilman erikoista vaaraa Helsinkiin tanssiaisia aloittamaan.

Lopuksi tahdomme vielä huomauttaa siitä suorastaan mielettömästä varovaisuudesta, jota saksalaiset osoittavat, kun eivät poista miinavyöhykettä Viaporiin ja Helsinkiin johtavalta väylältä eivätkä tule valtaamaan tuota kokonaan sotakelvotonta venäläistä laivastoa, joka olisi kaunis lisä saksalaisten valtamerilaivastolle. Emme voi muuta kuin arvella, että saksalaisten tiedot laivaston tilasta ovat väärät, sillä minkätähden he muutoin olisivat olleet ryhtymättä toimiin tätä laivastoa vastaan, jolla teolla olisi ollut suurempi merkitys — kuin Riian antautumisella.»

Miten olivat nämä erehdykset saksalaisten aiotusta maihinnoususta Pohjanmaalla syntyneet? Jäljestäpäin on vasta sodan jälkeen asia selvinnyt ja siis helpommin käsitettävissä.

Tuomari Jonas Castrénin ja varsinkin maisteri Kai Donnerin tarmokkaan toiminnan kautta oli aikaansaatu

ei ainoastaan, että saksalaiset antoivat jääkäreille erinäisiä kursseja eri aselajeissa ja lyhykäisiä upseerikursseja tällaisiin kursseihin kykeneville, vaan myös että saksalaiset kokosivat Danzigiin 100,000 kivääriä, 25 miljoonaa patruunaa, konekiväärejä ja tykkejä lastattaviksi 4 höyrylaivaan, jotapaitsi kaksi höyrylaivaa oli valmiina kuljettamaan jääkäripataljoonan Suomeen, koska Suomessa kaikki oli valmiina kansannousuun. Tirehtööri Steinwachs oli asiasta keskustellut eversti Mexmontanin kanssa ja lähettänyt ehdotuksen Berliiniin kapteeni von Hülsenille; kapteeni von Hülsen oli hyväksynyt ehdotuksen ja elokuun 5 p:nä lähettänyt takaisin kuljetussuunnitelman.

Kun tästä kuljetussuunnitelmasta kuitenkin selvisi, ettei ollut aikomustakaan lähettää ollenkaan saksalaisia joukkoja Suomeen, ilmoitti eversti Mexmontan tirehtööri Steinwachsille, ettei nykyisissä olosuhteissa voinut ajatellakaan kansannousua ilman saksalaisten apua, mikä olikin vallan oikein. Mutta kirjelmä meille oli lähetetty, ja se täytyi peruuttaa.

Missä oikeat syylliset olivat, en voi sanoa. Olivatko saksalaiset välittäjät tahtoneet saada Suomen kansan

Mauritz Gripenberg.

nousemaan kapinaan Brusiloffin suuren hyökkäyksen alkaessa ja täten aikaansaada vaarallisen diversionin Kerenskin hallitukselle, vai oliko jokin väärinymmärrys tapahtunut meidän valtuutettujemme puolelta? molemmin puolin satoi syytöksiä epälojaalisesta menettelystä.

Kaikissa tapauksissa oli yhteys Saksan sotilasjohdon kanssa saatava joustavammaksi, ja se voi tapahtua ainoastaan hankkimalla meille vakinainen edustaja Berliiniin. Sotilaskomitean taholta lupautui arkkitehti (ratsumestari) Mauritz Gripenberg lähtemään Saksaan. Hän puhui sujuvasti saksankieltä, mutta oltuaan niin kauan erossa sotilasuralta katsoimme hänet vähemmän sopivaksi edustamaan meitä siellä, kun useinkin täytyisi pohtia puhtaasti sotilaallisia kysymyksiä. Olimme saaneet tietää, että Riian valtauksessa oli vangiksi otettu suomalainen everstiluutnantti V. Thesleff. Minä, joka tunsin hänet hyvin Viipurin ajoilta ja tiesin, että hän oli lopettanut yleisesikunta-akatemian Pietarissa sekä sen jälkeen useita vuosia palvellut yleisesikunnassa ja että hän mielipiteeltään oli meidän kannallamme, ehdotin, että pyytäisimme Saksan sotilasviranomaisia vapauttamaan hänet sotavankeudesta ja asettamaan hänet meidän edustajaksemme Berliiniin.

Tämän meidän ehdotuksemme hyväksyi Saksan yleisesikunta, ja lokakuun 10 p:nä sai everstiluutnantti Thesleff käskyn matkustaa Riiasta Berliiniin, jossa hän sai tirehtööri Steinwachsilta ulkoministeriön salaisessa osastossa Wilhelmstrassella tietää, että oli aikomus asettaa hänet välittäjäksi sotilaskomitean ja Saksan viranomaisten välillä, koska etappi Tukholmassa toimi huonosti. Täytyi muistaa, että suhteet Steinwachsin ja sotilaskomitean edustajain välillä Tukholmassa oli katkaistu ja että siis hänen lausuntonsa ei suinkaan ollut objektiivinen. Sen jälkeen kuin everstiluutnantti Thesleff oli ilmoittanut suostuvansa Steinwachsin ehdotukseen, pääsi hän seuraavana päivänä valtiollisen osaston päällikön, kapteeni von Hülsenin puheille. Saadaksemme tarkempia tietoja Tukholmasta lähetimme sinne eversti Mexmontanille avuksi ratsumestari Mauritz Gripenbergin, mutta sittenkin jäimme vaille tiedoituksia sieltä, johtuen asianhaarasta, johon myöhemmin palaan.

Olen näin tarkoin selostanut tätä mielenkiintoista suunnitelmaa, jolla kuitenkaan ei tullut olemaan minkäänlaista merkitystä itse vapaussodassa. Se oli suunniteltu passiivista puolustusta varten, minkä vuoksi meille niin tärkeät ylimenopaikat kuin Vuoksen sillat oli hävitettävä. Kenraali Mannerheim oli aktiivisen puolustuksen kannalla, joten juuri tällaisten paikkojen puolustaminen kuului ohjelmaamme, jotta ylimeno hyökkäykseen vapausarmeijallemme olisi helpompaa.

Tällä suunnitelmalla ei siis sodan aikana tullut olemaan minkäänlaista vaikutusta sota-asiain johtoon,

eikä vapaussodan ylipäällikkö ole koskaan sitä nähnyt, vielä vähemmin lukenut.[1]

Tilanne kotimaassa kärjistyi päivä päivältä. Sosialistit aloittivat lehdissään ankaran hyökkäyksen suojeluskuntia vastaan ja suorastaan ilmiantoivat ne venäläisille joukoille vastavallankumouksellisina järjestöinä, mutta samalla alkoivat heidän punakaartinsa yhä avonaisemmin harjoitella venäläisten aliupseerien venäjänkielisen komennon alaisina. Kuvernööri Jalander saapui luokseni, kertoi arveluttavasta tilanteesta ja pyysi minua kirjoittamaan sanomalehteen kirjoituksen sosialistien yhteistoiminnasta venäläisen sotaväen kanssa. Kyhäsin kirjoituksen, jonka kuvernööri Jalander vei »Uuden Suomettaren» päätoimittajalle tohtori E. Nevanlinnalle ja joka myös jätettiin »Helsingin Sanomain» toimitukselle lokakuun 17 p:nä. Kirjoitukseni oli näin kuuluva:

»Avoin kysymys sosialidemokraattisten puolueitten johtokunnalle ja Työmies-lehdelle.

Jo monta päivää perätysten on 'Työmiehessä' ollut suojeluskaarteja vastaan vihaisia ja kiukkuisia kirjoituksia, joissa niiden muodostamista kuvataan porvariston asestamiseksi sosialisteja vastaan ja niiden tarkoituksia kaikin muodoin tehdään epäiltäviksi.

Kuitenkaan ei pitäisi kellekään olla epäselvää, että kunnalliskaartin muodostaminen ei ole tähdätty mitään puoluetta vastaan. Se on tähdätty roistoja ja ryöväreitä vastaan, ja ainoastaan siinä tapauksessa, että 'Työmies' ilmoittaa itsensä solidaariseksi näit-

---

[1] Mielenkiintoista on, että käydessäni Saksan Päämajassa Avesnessissa syyskesällä 1918 kenraali Ludendorff mainitsi tästä suunnitelmasta, joka oli hänelle lähetetty saksaksi käännettynä, ja lausui, että se oli huolellisesti laadittu, mutta käytännössä mahdoton toteuttaa.

ten viimeksimainittujen kanssa, on sillä syytä esiintyä niitä vastaan. Toinen kysymys on: tarvitaanko tällaisia järjestöjä nykyaikana? Siihen eivät anna vastausta ainoastaan jokapäiväiset ilkityöt ympäri maatamme, siihen antavat vakavan vastauksen Venäjän päämajan tiedot siitä, mitä odotettavissa on. Niinpä ilmoittaa Venäjän päämaja, että peräydyttäessä Galitziasta poltettiin kaikki kylät, 7-vuotisista tytöistä 70-vuotisiin naisiin raiskattiin ja rääkättiin; sama päämaja ilmoittaa Riiasta, että venäläisten joukkojen peräydyttyä Riiasta jäljellä olevat sotamiehet ja huligaanit ryöstivät ja polttivat kaupungissa. Entä viime tiedot Liivinmaalta. Eivätkö nämät tiedot ole kyllin avaamaan kaikkien kansalaisten silmiä näkemään, mikä vaara uhkaa meitä? Jokainen, jolle isänmaa, koti, äiti, sisar, vaimo, tytär ovat kalliit, ymmärtää, että kodin ja omaisten turvallisuus vaatii kansalaisia liittymään, ei taisteluun, vaan suojelemaan omaa turvallisuuttaan. Eikä ole kysymys porvareista, sillä työmiehelle ovat koti ja vaimo yhtä rakkaat kuin porvarillekin, ja sama vaara uhkaa kumpaakin.

Mutta samalla kuin 'Työmies' kirjoituksessa kirjoituksen jälkeen purkaa vihaansa kunnalliskaarteja vastaan, se ei sanallakaan puhu niistä punakaartikomppanioista, jotka venäläisten aseilla ja heidän aliupseeriensa komennon alaisina harjoittelevat. Ovatko nekin vain oman maan ja kodin suojelemiseksi, vai onko niillä jotakin sen kanssa tekemistä, josta luemme 'Isvestijasta':

'Meidän puolueemme velvollisuus on porvariston vastavallankumouksellisten voimien mobilisoinnin vastapainoksi mobilisoida kaikki vallankumoukselliset voimat. *Kansalaissodan valmistaminen on nykyhetken tehtävä.'*

Vastatkoot avoimesti Siltasaaren toverit, onko nämä järjestöt aiottu kansalaissotaa varten! Mutta muistakoot, että silloin kyllä jo tulisin kirjaimin häämöttää heidän seinällään *''Mene Tekel',* sillä se verinen pyykki, joka pestään bolshevikkien suojassa, on omiaan herättämään ei ainoastaan koko Suomen kansan, vaan koko sivistyneen maailman porvarien ja sosialidemokraattien kammon ja suuttumuksen puoluetta vastaan, joka peittäytyy

sosialidemokraattiseen pukuun, mutta jonka puvun alta häämöttää anarkian rähnästynyt ruumis.

Kansalaisia.»

Mitään vastausta ei tähän kysymykseen tullut suoranaisesti, mutta toki toisessa muodossa, joka aiheutti minut kirjoittamaan seuraavan kirjoituksen »Uuteen Suomettareen» lokakuun 21 p:nä:

»*Vastaus.*

Toissa päivänä tuli vastaus avoimeen kysymykseemme sosialidemokraattiselle puoluehallinnolle ja ’Työmies’-lehdelle. Ei tosin viimeksimainitun palstoilla, mutta tuntuvammalla tavalla — venäläisten sotamiesten toimittamalla kotietsinnällä ylioppilastalolla ja Maitokeskuksen huoneistossa sekä siinä vahingoniloa täynnä olevassa kirjoituksessa, jolla 'Työmies’ on tästä kotietsinnästä kertonut. Olihan vastaus ainakin niin kouraantuntuvan selvä, ettemme muuta vastausta kaipaakaan!

Muukalais-hirmuvalta meidän maassamme on saanut asetoverin 'Työmiehestä', me emme kadehdi sitä, emmekä myös pelkää sitä. Voi olla, että kovat kohtalot seuraavat tästä yhteistoiminnasta, voi olla, että kansalaisten verta tullaan vuodattamaan, mutta mitä väkivallalla voitetaan, se otetaan myös väkivallalla takaisin. Suomen kansa ei ole mikään huligaanikansa, ja huligaanien valta on ei ainoastaan meillä, vaan kaikissa sivistysmaissa mahdoton. Minkälaiset seuraukset itse kansalle sellaisesta vallasta on, näkyy parhaiten naapurimaastamme, jossa rikollisuus ja köyhyys kasvaa ja jossa ei todellisesta vapaudesta ole jälkeäkään. Tuskin kukaan on niin lyhytnäköinen, ettei ymmärtäisi, mihin tällainen anarkia loppuu. Onko siis suomalaisten työmiesten etujen mukaista ylläpitää täällä muukalaisten kanssa epäjärjestystä ja huligaanihirmuvaltaa! Eikö olisi onnellisempaa heille koettaa yhdessä muun kansan kanssa saada sellaiset olot maassa voimaan, että koko kansakunta yhteistyössä koettaa saada jokaiselle sen jäsenelle niin edulliset elinehdot kuin mahdollista?

Mutta tällaiset ajatukset eivät vaikuta meidän työmieslehtien ja niihin sosialidemokraattisiin johtajiin, jotka eivät tunne muuta taistelutapaa aatteittensa puolesta kuin vihan synnyttämisen omia kansalaisia vastaan.

Mutta jos niin surullisesti käy, että meidän työmiehemme muukalaisten kanssa käyvät omia kansalaisiaan vastaan, niin se on seuraus 'Työmiehen' kiihoitustyöstä, ja silloin panemme 'Työmiehen' toimittajat mieskohtaiseen edesvastuuseen siitä, mitä tapahtuu. Mitä tulevaisuus tuo mukanaan on epätietoista, mutta sanomalehtiuutisista päättäen on vaara lähellä. Pietaria ja Rääveliä tyhjennetään, ja me olemme myös lähellä tulla sotanäyttämöksi! Onko 'Työmiehen' toimitus lukenut, miten Riiassa huligaanit ryöstivät ja polttivat ja miten sitten heidän kävi?

Kansalaisia.»

Tämä kirjoitus ei jäänyt ilman vastausta Työmiehen puolelta, se taituroi etevästi lausuessaan: »Uuden Suomettaren toimittajat ovat ottaneet vastuulleen sangen paljon. Se on lähtenyt kauhealle tielle uhkaamaan yksityisiä persoonia ja kehoittamaan yksityisiä henkilöitä murhatöihin.»

Kuvaavana todistuksena meidän porvarillisten lehtemme heikkoudesta mainittakoon, että U. S. peräänty ja ilmoitti kirjoituksen lähetetyksi, vaikka otsakkeen yläpuolelta oli jäänyt pois »Uuden Suomettaren toimitukselle». Kuitenkaan ei kulunut edes kuukautta, ennenkuin yhteiskuntamme kouraantuntuvalla tavalla sai tietää, miltä puolelta murhaajat olivat kotoisin.

Punakaartien harjoitukset, sosialistien veljeily kurittoman venäläisen sotaväen kanssa ja tämän rikollinen toiminta ja sekaantuminen Suomen sisäisiin asioihin, kaiken tämän olisi mielestäni pitänyt avata kaikkien harkitsevien henkilöitten silmät näkemään, mihin

Alexis Gripenberg.

maamme pikaisin askelin kulki. Niin ei kuitenkaan ollut asianlaita.

Vielä lokakuussa eräässä kokouksessa Agraaritoimistossa esitti tunnettu aktivisti ja vanha Kagaalin jäsen, maaherra T. A. Heikel, että aktivistiseen keskuskomiteaan kutsuttaisiin myös edustaja sosialistipuolueesta — Yrjö Mäkelin! Tätä ehdotusta kannattivat m. m. tuomari Otto Åkesson, maisteri E. E. Kaila ynnä joukko nuorempia; minä vastustin sitä ehdottomasti ja sain mielipiteeni tueksi paitsi kumppaniani sotilaskomiteasta, ratsumestari Åkermania, myös kokouksen puheenjohtajan valtioneuvos Alexis Gripenbergin ynnä silloisen prokuraattorin P. E. Svinhufvudin. Asia siten suureksi onneksi raukesi, muuten olisivat sosialistit, jotka bolshevikkien valtaantulon jälkeen avoimesti liittyivät Venäjään, saaneet tarkat tiedot kaikista meidän hommistamme, ja ennen vapaussodan alkua olisivat kaikki ne henkilöt, jotka tätä varten olivat työssä, varmaankin vangitut.

Tästä kokouksesta kuitenkin selviää, kuinka valheellinen on useitten sosiaalidemokraattien väite, että vapaussota myös valkoisten puolelta oli aiottu luokkasodaksi työmiehiä vastaan.

Sillä aikaa kuin olosuhteet valtiollisissa piireissä kär-

Gurli Ignatius.

jistyivät myös porvarillisten kesken, teki sotilaskomitea määräperäistä työtä Suomen kansan valmistamiseksi suurimpaan historialliseen tehtäväänsä — itsenäisyystaisteluun. Taistelun lähestymisen oivalsimme kaikki. Paitsi aseita ja rahoja, oli myös saatava opettajia suojeluskuntia varten. Kaupungeissa se oli helpompaa, siellä oli käytettävänä entisten Suomen pataljoonien upseereita. Mutta heillekin oli selvitettävä kriitillisen tilanteen vaatimukset, maaseudulla tämä oli tietenkin vaikeata, koska ei voitu vaatia, että perheelliset henkilöt jättäisivät toimeentulonsa matkustaakseen maaseudulle. Tätä näkökohtaa silmälläpitäen kutsui sotilaskomitea lokakuussa Ritarihuoneeseen koolle entisiä suomalaisia upseereita. Puheenjohtajana toimi Suomen rakuunarykmentin entinen komentaja, eversti T. Schauman. Kehoitettiin kaikkia, joille oli mahdollista, olemaan apuna paikkakunnallaan suojeluskuntatyössä, ja useimmat läsnäolevista kirjoittivat nimensä tätä varten laadittuun listaan.

Mutta tällä tavoin saadut harjoittajat olivat liian harvalukuisia, useimmat jo liian vanhoja. Suomen sotaväki oli ollut hajoitettuna jo yli 15 vuotta, eikä siis suurin osa,

Ellinor Ivalo.

joka oli antautunut siviiliuralle, ollut seurannut sotataidon kehitystä. Täytyi saada nuoria, innostuneita ohjaajia, jotka voisivat antaa parempaa vauhtia kasvavalle järjestölle. Kun syystalvena muutamat jääkärit (Hertzen, Olenius ja Laiti) kävivät Helsingissä, pyysivät he päästä sotilaskomitean puheille. Sotilaskomitea kokoontui silloin ratsumestari Mauritz Gripenbergin luona, ja siellä pohdittiin mahdollisuutta kutsua osa jääkäreitä kotiin harjoittamaan suojeluskuntia. Läsnäolevat kolme jääkäriä ehdottivat, että sotilaskomitea anoisi lupaa kahdellesadalle jääkärille saada lähteä Suomeen sotilasohjaajiksi. Sotilaskomitea ei voinut tähän suostua, sillä se tiesi, millä epäluulolla Kerenskin hallitus seurasi tapahtumia Suomessa, ja pelkäsi, että 200 jääkäriä ei voitaisi sijoittaa ilman, että salat tulisivat julki. Sentähden kääntyi sotilaskomitea Saksan sotilasjohdon puoleen pyynnöllä, että 50 jääkäriä saisi tulla jo samana syksynä Suomeen. Tähän pyyntöön saatiin suotuisa vastaus. Heidän vaatetuksensa ja palkkaamisensa suoritti sotilaskomitea sille uskotuista varoista.

Näitten jääkärien maahantulolla oli elähdyttävä vaikutus suojeluskuntajärjestoihin. Myös päätti sotilaskomitea eräässä sen kokouksista Porvoossa, että komitean jäsen-

ten rouvat ryhtyisivät neulomaan lippuja Suomen tulevalle armeijalle. Itse asiassa valmistettiin ainoastaan yksi lippu vapaussodan alussa, nimittäin se, jota vaimoni alkoi valmistaa syksyllä 1917. Hän kääntyi sisareni, tohtorinrouva Katri Bergholmin puoleen, joka koko sielullaan oli mukana itsenäisyysliikkeessä. Tämä puolestaan puhui asiasta tohtorin rouva Ellinor Ivalon kanssa, joka teki piirustuksen lippua varten. Ja parhaaksi marraskuun suurlakon alkaessa tuli vaimoni lippukankaineen ja piirustuksineen maalle. Helmikuun alussa vei vaimoni sen päällystakkinsa vuoriin neulottuna punaisten linjojen lävitse Porin ja Kristiinankaupungin välillä ja toi sen valkoisen armeijan ylipäällikölle Seinäjoelle.

XII.

Marraskuun lakko.

Kun bolshevikit kukistivat Kerenskin heikon ja huonon hallituksen marraskuun alussa, oli odotettavissa, että samanlaista tapahtuisi Suomessa, niin kiinteäksi oli veljeys kasvanut Suomen sosialistien ja venäläisten aatetoverien välillä.

Eikä sitä tarvinnut kauankaan odottaa, olivathan sosialistit menettäneet uusissa eduskuntavaaleissa enemmistönsä, joten heidän oli mahdotonta antaa laillisuuden varjoa pyyteilleen. Yhteiskunta oli hajoamistilassa. Ensimmäisenä merkkinä maamme täydellisestä voimattomuudesta kansalaisten hengen ja omaisuuden suojelemiseksi oli Mommilan tapahtuma, jossa myös ensimmäinen yhteentörmäys huonosti asestetun suojeluskunnan ja venäläisten sotilasroistojen ja heidän kotimaisten apureittensa kanssa tapahtui. Kun sitten eduskunnan puhemies marraskuun 13 p:nä kieltäytyi esittämästä sosiaalidemokraattien »Me vaadimme» ohjelman ehdotusta, julistettiin suurlakko. Sen tarkoituksena oli sosiaalidemokraattien pääsy valtaan, mutta liian heikosti valmistettuna se ei tällä kertaa onnistunut.

Sotilaskomitean jäsenet olivat Helsingissä, meillä oli erinomaisia vaikeuksia tähän aikaan voitettavina, kun

Gustaf Silfverhjelm.

tiedot Tukholmasta olivat niin niukat ja epäselvät. Olimme päässeet niin pitkälle, että saksalaiset olivat suostuneet pyyntöömme lähettää vedenalainen alus Suomen etelärannikolle Loviisan luo tuomaan meille jonkin verran aseita ja räjähdysaineita sekä radiovastaanottoaseman, mutta emme olleet saaneet tarkalleen tietää päivää, jolloin sen piti saapua, ja jo pari kertaa olimme varustaneet miehiä ulkokallioille saksalaisia vastaanottamaan, mutta turhaan. Nyt olimme kuitenkin saaneet vähän tarkempia määräyksiä, ja vapaaherra Silfverhjelm oli ottanut järjestääkseen vastaanoton. Moottoriveneillä olisi lasti kuljetettava eri paikkoihin Etelä-Suomessa.

Tällöin alkoi suurlakko, ja meillä oli vaara joutua eristetyksi pitkäksi aikaa muusta Suomesta. Päätimme sentähden lähteä niin kauan kuin junat vielä kulkivat Porvooseen, voidaksemme sieltä seurata tilannetta. Meidän onnistui viimeisessä junassa lähteä Helsingistä; heti sen jälkeen pysähtyi koko liikenne.

Porvoon seurahuoneella oli sotilaskomitean kokous. Sinne saapui meille tieto, että kaikki oli valmiina saksalaisen vedenalaisen vastaanottamista varten. Päätimme tämän vedenalaisen välityksellä lähettää sähkösanoman

Saksan keisarille ja ilmoittaa, millaisissa oloissa elimme täällä venäläisen sotaväen hirmuvallan alaisina.

Saksaniemestä saapui ratsumestari Ahrenberg Porvooseen kertoen, että hänelle oli ilmoitettu huhuna suomalaisten punaisten venäläisten sotamiesten kanssa päättäneen seuraavana yönä saapua Saksaniemeen poliisikoulua hävittämään. Hänellä ei ollut minkäänlaisia tuliaseita, joten hän ei tietänyt, miten puolustautua.

Tällöin oli juuri saapunut pienehkö määrä erilaisia ampuma-aseita, joita Mommilassa toimineet suojeluskuntalaiset eivät voineet ottaa mukaansa paluumatkalle Helsinkiin, vaan oli joku tai jotkut heistä tuoneet ne Porvooseen. Näiden ampuma-aseiden arvo puolustuksessa ei ollut suuri: muutamia Winchester-kiväärejä, vanhoja Berdan-kiväärejä sekä erilaatuisia revolvereja; useihin ei ollut ollenkaan patruunoita. Kaikissa tapauksissa oli tämä parempi kuin ei mitään, ja kun ratsumestari Ahrenberg pyysi, että joku meistä tulisi häntä avustamaan Saksaniemeen, niin päätettiin, että minä lähtisin sinne yöksi siltä varalta, että hänellä, jos jotakin tapahtuisi, olisi toveri luonaan; seuraavaksi yöksi lähtisi ratsumestari Harald Åkerman.

Vaimoni, joka oli minua seurannut Helsingistä Porvooseen, sai nyt lähteä yksin maatilallemme Nybondakseen, ja minä lähdin ratsumestari Ahrenbergin seurassa Saksaniemeen. Olin käynyt siellä ennen tarkastusmatkalla ja ollut tyytyväinen Ahrenbergin suorittamaan määräperäiseen työhön.

Saavuttuamme Saksaniemeen tarkastimme tilannetta hyökkäyksen varalta. Tällöin näkyi heti, että oli mahdo-

Saksaniemen poliisikoulu v. 1917 (oikealla johtajan asunto).

tonta yllätyksen tapahtuessa saada Saksaniemen ratsukoulua kokoon, se kun oli osittain sijoitettu Kiialaan, osittain Saksaniemeen. Kokoontumiseen kuluisi vähintään tunti. Mitään pitkällistä puolustusta hyvin asestettuja, suurempia joukkoja vastaan ei voisi myöskään ajatella; toista olisi, jos muutaman sadan vahvuinen huonosti järjestetty huligaanijoukko saapuisi, silloin ei ollut vaikeata hajoittaa sitä ratsuhyökkäyksellä. Joukkojen järjestelyä varten tarvittavan ajan katsoin turvatuksi sillä, että muutamiin pienempiin talousrakennuksiin, jotka sijaitsivat erään puron takana, asetettaisiin vartiot asestettuina Mommilasta saaduilla muutamilla Berdan-kivääreillä. Puron yli ei ollut vaikeata päästä, mutta se oli liejuinen, ja vesi nousi paikoitellen kainaloihin asti, joten se tottumattomalle joukolle kuitenkin tarjosi jonkinmoisen esteen. Saksaniemeen kokoontumista varten ei tämä kuitenkaan ollut riittävää. Täytyi siis päättää toisista keinoista yllätyksen välttämiseksi.

Kun puhelinyhteys Porvoon ja Helsingin välillä oli punaisten käsissä, päätimme järjestää viestinviennin

G. Ahrenberg.

Helsingin ja Porvoon välillä ja pyytää Sipoon suojeluskuntaa, joka aseettomana ei tietystikään voinut tehdä vastarintaa, ottamaan toimekseen radan rikkomisen Keravan ja Nikkilän välillä niin pian kuin tieto junan tulosta Keravalle saapuisi. Täten voitettaisiin tarvittava aika Saksaniemen eri paikoissa olevien miesten ja hevosten kokoamiseen. Brasaksen kartanon omistaja, kapteeni Torsten Nummelin, otti viedäkseen tämän sanan Sipoon suojeluskunnan päällikölle, hovineuvos G. Topeliukselle.

Kun kuitenkin oli luultavaa, että rata pian korjattaisiin, niin tarkastimme ratavallia löytääksemme sopivan paikan kiskojen suuntaamiseksi siten, että juna syöksyisi radalta johonkin syvänteeseen. Kysyttäessä vapaaehtoisia tätä työtä varten ilmoittautui eräs nuori ylioppilas, ja hänen kanssaan valitsimme tätä varten sopivan paikan. Kaikki tuli siis riippumaan siitä, saiko Saksaniemi tiedon vihollisen saapumisesta ajoissa näiden toimenpiteiden täytäntöönpanemiseksi.

Kun ei yön aikana mitään tapahtunut eikä uusia huhuja saapunut, lähdin seuraavana päivänä maatilalleni. Olin ollut siellä ainoastaan vuorokauden, kun jo tuli Jobin sanoma Ahrenbergilta: Kaksi puna-venäläistä

junaa oli saapunut Andersböleen. Kun sieltä oli vain kahdenkymmenen minuutin matka Kiialaan, kysyi Ahrenberg minulta neuvoja Lupasin koettaa koota Porvoon, Ilolan ynnä muiden lähiseutujen suojeluskunnat ja itse heti saapua Saksaniemeen.

T. Nummelin.

Miksi ei Sipoon suojeluskunta ollut rikkonut rautatietä junain myöhästyttämiseksi niin paljon, että Ahrenberg olisi ehtinyt koota joukkonsa? Mitä tulisi nyt tapahtumaan? Monta muuta samanlaista kysymystä tein itselleni saamatta vastausta. Kiireessä nousin autoon, jätin lompakkoni ja kultakelloni varmuuden vuoksivaimolleni, otin kaksi revolveria ja kaksi Berdan-kivääriä patruunoineen mukaani. Pyysin soittamaan Brasaksen kartanoon kapteeni Nummelinille, mitä oli tapahtunut ja että olin matkalla Saksaniemeen.

Brasaksen luona tuli Nummelin soutaen joen yli. Hänelläkin oli pari revolveria. Jatkoimme matkaa Porvooseen päin. Juuri saapuessamme valtamaantielle tuli vastaan kaksi Saksaniemen ratsumiestä, jotka ilmoittivat, että Saksaniemen joukko oh hajaantunut. Muuan haavoittunut, joka pakeni erään maalaisen kärryissä, oli tästä heille kertonut. Itse he olivat vartiona, mutta aseet-

tornina, eivätkä tietäneet, mihin heidän nyt tuli mennä saadakseen turvaa. Annoimme heille kummallekin Nagan-revolverin ja patruunoita sekä pyysimme heitä seuraamaan meitä Drägsbyn kartanoon, josta aioimme koettaa saada tietoja tapahtumista, jottemme ajaisi suoraan satimeen.

Tämä oli meille onneksi, sillä soittaessamme Porvooseen saimme kuulla Saksaniemen joukon tulleen hajoitetuksi, sinne jääneet vahdit oli murhattu, ja parhaillaan oli tämä puna-venäläinen huligaanijoukko saapumassa sillan yli kaupunkiin. Porvoon suojeluskunta ei voinut ryhtyä vastarintaan, ilmoitettiin meille, sillä se oli myös miltei ilman aseita.

Näin surullista sanomaa en ollut pitkään aikaan saanut. Tämä ratsukoulu, johon olimme kiinnittäneet niin paljon toiveita ja johon oli valittu vain varmoja miehiä, oli nyt hajoitettu, ja kysymyksenalaista oli, voitaisiinko sitä tällaisissa olosuhteissa enää koota.

Ainoa keino siis oli palata takaisin ja neuvoa molemmille ratsumiehille kylä, joka oli täysin valkoinen ja jossa heidät otettaisiin ystävällisesti vastaan. Ei ollut ajateltavissakaan, että he voisivat tulla Brasakseen tai Nybondakseen, koska molempien tilusten tienoilla oli muodostettu punakaartiosastoja.

Puhelimitse sain tietää, että ratsumestari Ahrenberg, huomattuaan mahdottomaksi ryhtyä vastarintaan, oli Loviisaa kohti peräytyen hajoittanut joukkonsa. Punaisille ja venäläisille näkyi olevan pääasia saada Ahrenberg kiinni, ja häntä lähetettiin takaa-ajamaan. Muutamassa herraskartanossa eivät omistajat uskaltaneet ottaa vastaan häntä pelosta, että heille kostettaisiin. Tilanomis-

H. Åkermanin huvila Kråkössä.

tajain kunnian vuoksi sanottakoon, että oli toisia, kuten Boije Illbyssä ja Silfverhjelm Sannäsissa, jotka tekivät voitavansa hankkiakseen suojaa ja ruokaa hajoitetuille saksaniemeläisille.

Seuraavana päivänä iltapuolella sain Kråköstä ratsumestari Åkermanilta sanan, että minun pitäisi saapua sinne. Lähdin sinne moottoriveneellä ja tapasin siellä Ahrenbergin, joka kokonaisen vuorokauden oli harhaillut metsissä punaisten vaanimana. Kun Kråkötä pidettiin epävarmana, siellä kun huvilan lähellä oli Eklöfin saha, pyysin Ahrenbergia tulemaan mukaani Nybondakseen. Ollessamme Kråkössä Åkermanin huvilassa naputettiin oveen, ja ikkunasta näimme useampia miehiä oven takana. Ahrenberg kätkettiin ullakolle, ennenkuin ovi avattiin.

Tulija oli jääkäri Gunnar Stenbäck seurassaan useita

nuoria miehiä, niiden joukossa Karjalan rintaman tuleva esikuntapäällikkö Hägglund. He olivat saapuneet saksalaisessa vedenalaisessa. Saimme nyt lähemmät tiedot U-veneen tulosta ja sen lastista. Suruksemme saimme kuulla, ettei sillä ollut ollenkaan kiväärejä, ainoastaan pienehkö määrä Mauser-pistoleja, suurehko määrä räjähdysaineita sekä radioasema vastaanottoa varten.[1] Vedenalaisen päällikkö, kapteeni Wissmann, oli Hamnskärissä vastaanottanut vapaaherra Silfverhjelmiltä tynnyrin voita ja niin suuren juuston, että se piti halkaista, ennenkuin mahtui alas. Kapteeni Wissman oli sanonut vapaaherra Silfverhjelmille: »Nyt me menemme pohjaan nauttimaan juustosta ja voista.» Meidän sähkösanomamme keisarille oli kapteeni Wissmann luvannut lähettää niin pian kuin hän pääsisi miinavyöhykkeen läpi. Vedenalainen ei koskaan palannut takaisin Saksaan, luultavasti se tarttui matkalla johonkin miinaverkkoon tai miinaan, ja näiden urhoollisten miesten kuolinkamppailu jää ainiaaksi Suomenlahden salaisuudeksi.

Paluumatkalla Kråköstä Nybondakseen puhalsi ankara tuuli, joten hädintuskin pääsimme pienellä moottoriveneellä perille. Kun Nybondaksen naapuritalossa oli muodostettu punakaarti (siellä asui parikymmentä kivenlouhijaa), niin piti olla varovainen, ettei Ahrenbergin tulo herättäisi huomiota. Hän esiintyi monttöörina, jonka oli korjattava

---

[1] Osa tästä lastista kuljettajineen joutui Kotkan luona punaisten käsiin, kuljettajat (jääkärit) vapautettiin ainoastaan pankinjohtaja Aimo Hallbergin ynnä muutamain muitten kotkalaisten henkilökohtaisella takauksella, lasti sitävastoin jäi punaisille.

Nybondas.

puhelinverkko paikkakunnalla. Parin päivän kuluttua matkusti Ahrenberg Loviisan tienoille, jossa eri kyliin oli kokoontunut sirpaleita entisestä Saksaniemen koulusta. Nyt oli koetettava ylläpitää heissä vielä tarmoa sotilaskomitean etsiessä jonkin paikan Pohjanmaalta, etäällä rautatiestä, jonne poliisikoulu voitaisiin sijoittaa.

Vaikka marraskuun lakon järjestäjien aikomus epäilemättä oli ollut saada Suomessa, kuten Venäjällä, valta bolshevikeille, ei se täällä onnistunut. Sosialistien johtomiehet eivät vielä olleet sulattaneet niin jyrkkää ohjelmaa, punakaartit eivät olleet kylliksi vahvat, ja lakko raukesi valmistumattomana. Tosin se jätti syviä jälkiä — mitä raaimpia murhia oli tapahtunut usealla paikkakunnalla Suomessa. Paitsi Saksaniemessä tapahtuneita murhia herättivät erityisesti maisteri J. G. Bergbomin,

kansakoulunopettaja A. Bjohnin ja leskirouva Sahlströmin kahden pojan raa'at murhat yhteiskunnan kauhistusta.

Kun uusi eduskunta kokoontui, jossa porvareilla oli enemmistö, heräsi kysymys yleisestä armahduksesta kaikkien marraskuun lakon aikana suoritettujen väkivaltaisuuksien tekijöille. Myöskin muutamat porvarit olivat valmiit hyväksymään tällaisen armahduksen. Tällöin julkaisi Juhani Aho Helsingin Sanomissa marraskuun 21 p:nä vaikuttavan kirjoituksensa »Armahdustako?» Otan tästä kirjoituksesta seuraavan kappaleen:

»Eihän ikinä! Ei niin kauan kuin laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja kansalaisvapauden vanhan linnan puolustajilla on turvanaan nyrkin kokoinenkaan kivi passiivisen vastarinnan muurissa. Ei vaikka mitkä tulisuihkut tahansa uhkaisivat ampua säpäleiksi koko yhteiskunnan sen vankan vartijan ympäriltä — ei ennen eikä sittenkään meiltä riistetä leskeltä lainturvaa miehensä murhamiesten saattamisesta vastaamaan teoistaan. Ja vaikka valtiollinen itsenäisyytemmekin siihen hetkeksi hukkukoon, ei sittenkään! Sillä mitä me teemme itsenäisyydellä, jos se on perustettava pistimille, orpojen ja leskien kirouksiin, ostettava viattomien verellä?»

Helsingissä oli pidätetty m. m. läänin maaherra ja viety vankilaan. Niin pian kuin junat alkoivat kulkea, kokoontui sotilaskomitea taas Helsinkiin. Vakavimpana kysymyksenä oli ensin saada saksaniemeläiset pelastetuiksi ja eduskunta lopultakin ymmärtämään, että ilman suurempaa asestettua joukkoa me liukuisimme Venäjän mukana anarkiaan.

Katsoimme myös velvollisuudeksemme vapauttaa niin pian kuin mahdollista maaherra Jalanderin vankeudesta. Soitimme siis vankilan johtajalle ja vaadimme maaherraa

hetimiten vapautettavaksi. Voi kuvitella kummastustamme, kun vastaukseksi saimme, että hän kyllä heidän puolestaan voi koska tahansa lähteä sieltä!

Uuden eduskunnan porvarillinen enemmistö huomasi nyt marraskuun lakon jälkeen, ettei tällainen tilanne voinut jatkua. Myöskin maalaisliitto, joka valtalaki- y. m. kysymyksissä oli vetänyt sosialistien kanssa yhtä köyttä, teki nyt pesäeron. Luokseni saapui entinen varusmestari Suomen rakuunarykmentistä, Lätti, joka oli muuttanut nimensä Salovaaraksi ja oli nyt maalaisliittolainen kansanedustaja, seurassaan eräs toinen maalaisliittolainen. He pyysivät minua nyt tekemään ehdotuksen Suomen sotaväen muodostamiseksi, koska ilman sotaväkeä kaikki menisi nurin. Samalla pyydettiin henkilöitä sotilaskomiteasta saapumaan Säätytalolle keskustelemaan, mihin toimenpiteisiin heti olisi ryhdyttävä tilanteen johdosta. Pari kolme tällaista kokousta oli sotilaskomitealla Säätytalossa porvarillisten puolueiden valtuutettujen kanssa.

Marraskuun 27 p:nä saatiin kokoon porvarillinen hallitus, jonka etunenässä oli senaattori P. E. Svinhufvud. Se oli muodostettu henkilöistä, jotka kaikki olivat vankkoja itsenäisyysmiehiä.

Nyt oli taas kenen puoleen kääntyä! Sotilaskomiteassa oltiin sitä mieltä, että mitä pikimmin piti nyt saada jääkäripataljoona Suomeen, jotta sen ympärille voisivat kokoontua kaikki järjestystä rakastavat henkilöt ja meillä siten olisi valmis ydin sotaväen muodostamiseksi. Venäjän bolshevikkivallan arvo ei ollut missään maassa korkealla, joten järjestäytyminen sitä vastustamaan ei missään voisi herättää pahaa verta.

Sotilaskomitean puheenjohtajana oli minulla keskusteluja tästä asiasta sekä senaattori Svinhufvudin että eduskunnan puhemiehen, pankinjohtaja Johannes Lundsonin kanssa. Molemmat katsoivat parhaaksi, että minä lähtisin tätä varten Saksaan. Matkaan kehoittivat myös Tukholmasta saapuneet huolestuttavat tiedot. Sain kirjeen tuomari Jonas Castrénilta, joka ilmoitti epäonnistumisista siellä: yhteistyö sotilaskomitean valtuutettujen ja saksalaisten välillä oli katkaistu, ja minun piti tuntiakaan hukkaamatta kiiruhtaa sinne järjestämään asioita. Toinen kirje saapui kapteeni Theslöfiltä, joka myös ilmoitti vaikeista ristiriidoista, joiden vuoksi hänkin pyysi minua mitä pikimmin saapumaan sinne.

Matkani syynä oli muka elintarpeitten hankinta ulkomailta. Tätä varten antoi elintarveministeri Kallio minulle näin kuuluvan suosituksen:

Suomen Senaatin elintarveosasto
Marraskuun 27 p:nä 1917.

N:o 67521

Todistus.

Suomen Senaatin maataloustoimituskunnan elintarveosasto todistaa täten, että tirehtööri Hannes Ignatius on senaatin valtuutettuna määrätty matkustamaan Ruotsiin järjestämään ja kiirehtimään sieltä Suomea varten ostettujen elintarpeiden kuljetusta Suomeen, minkä johdosta elintarveosasto, huomioonottaen maassa vallitsevan äärimmäisen kärjistyneen elintarvepulan, pyytää asianomaisia viranomaisia kiireellisesti antamaan tirehtööri Ignatiukselle tarpeellisen passin ja muutenkin osoittamaan mahdollisimman pikaista ja tehokasta virka-apua hänen Ruotsiin matkustamistaan varten.

Kyösti Kallio.

Tämä paperi oli tarpeellinen päästäkseni rajan yli ilman epäilyksiä bolshevikkien puolelta. Mutta voidakseni toimia Saksassa tarpeellisella ponnella oli minun välttämättä saatava senaatin puheenjohtajalta myös erikoinen suositus. Senaattori Svinhufvud antoikin avonaisen suosituskirjan.

Sotilaskomitean valtuutettuna matkustin siis ensikerran Saksaan sodan aikana. Kaikki edelliset matkat Tukholmaan olin tehnyt omalla kustannuksellani; tämä oli ainoa kerta, jolloin otin vastaan avustuksen matkaa varten Saksaan.

XIII.

Tukholman- ja Berliinin-matka joulukuussa 1917. Ratkaisu ovella.

Olin saanut sivuutetuksi passinsaantivaikeudet, sillä täytyi olla jonkinlainen lupatodistus sotamies- ja työmiesneuvostolta, ennenkuin bolshevikit Torniossa päästäisivät yli rajan, ja kun en itse tahtonut mennä hankkimaan tällaista lupaa, löytyi onneksi asianajotoimisto, joka hankki kaikki tarvittavat paperit. Suomen itsenäisyyden julistus oli juuri tulossa, ja niitten henkilöiden joukossa, joitten tuli matkustaa ulkomaille tätä tunnustusta hakemaan, oli myös konsuli Eug. Wolff. Hän tuli luokseni ja kertoi käyneensä passia tavoittamassa Pietarissa Smolnassa, mutta turhaan; annoin hänelle osoitteen, ja asia järjestyi tuota pikaa.

Matkalla Tornioon oli viereisessä makuuvaunuosastossa eräs venäläinen matruusi. Hän oli tyypillinen bolshevikki otsakiharoineen, sangen julkeine ja epämiellyttävine kasvonpiirteineen. Minua kummastutti, että eräs hauskannäköinen sivistynyt herrasmies usein kävi häntä puhuttelemassa. Kukahan tuokin voi olla, ajattelin, joka suoraan hakee bolshevikkiseuraa?

Mitä lähemmäksi saavuimme Torniota, sitä enemmän hänellä oli asiaa matruusille. Sain siivoojattarelta tietää,

että tämä matruusi oli Tornion bolshevikkien korkein päällvsmies, joka siellä mielivaltaisesti mellasteli ja hallitsi.

Kun saavuin Tornioon, olivat samat nuoret vänrikit kuin edellisenä keväänäkin hoitamassa siellä tarkastusta. Mutta heidän kasvojensa ilmeet olivat suuresti muuttuneet, keväällä he olivat reippaita, täynnä uskoa ja toivoa Venäjän tulevaisuuteen, ja nyt — nyt he ymmärsivät, mihin vallankumous oli johtanut heidät — lokaan! Korkeimpana päällysmiehenä ja todellisena satraappina hallitsi Torniossa sama matruusi, joka oli ollut junassa Riihimäeltä Tornioon asti. Mutta vaikka kuinka etsin nuorta herrasmiestä matkustajain joukosta, joita tutkittiin, en häntä löytänyt. Mihin hän oli kadonnut?

Kun viimein olin läpikäynyt kiirastulen ja istuutunut rekeen matkalle jään yli Haaparantaan, tuli eräs tullivahtimestareista luokseni kysyen: enkö voisi ottaa mukaani erästä herraa, jota parasta aikaa tutkitaan, koska enempiä hevosia ei ole saatavissa. Suostuin tietenkin, mutta olin kovin harmissani saadessani odottaa useampia kymmeniä minuutteja. Vihdoin saapui matkakumppanini — inhoittava, vanha juutalainen! Jos olisin sen tietänyt, en ikinä olisi odottanut.

Ei auttanut, lähdimme matkaan, tullissa saisimme passimme takaisin. Minun passini oli heti valmiina, mutta juutalainen sai nousta reestä, mennä sisälle selittämään, ja taas kului neljännestunti, ennenkuin hän saapui. Olin kovin vihoissani peläten jääväni tämän juutalaisen tähden Haaparantaan vuorokaudeksi, sillä täpärällä oli, ehtisimmekö enää kaiken tämän viipymisen jälkeen junaan. Kun olimme sivuuttaneet rajan ja tulleet Ruotsin puolelle,

aukaisi juutalainen ensi kertaa suunsa ja lausui: Gott sei dank! Sitten vuoti hänen suustaan vuotamalla kertomus, mitä kaikkea hän oli saanut kokea Venäjän vankiloissa ja Siperiassa, hän oli otettu muutamien muitten juutalaisten kanssa panttivangiksi venäläisten marssiessa Galitsiaan, ja vaikk'ei hän ollut ottanut osaa sotaan, sai hän koko maailmansodan ajan virua vankina, tietämättä mitään perheestään ja omaisuudestaan. Bolshevikit, joitten johtajat olivat juutalaisia, olivat hänet vapauttaneet ja antaneet hänelle passin, mutta venäläiset upseerit Torniossa eivät tahtoneet laskea häntä tällä passilla yli rajan. Nyt tunsi hän itsensä vapaaksi ja voi hankkia tietoja Saarastaan ja pikku Mooseksista.

Me ehdimme ajoissa junalle Haaparannassa, juutalaista en sen koommin nähnyt, mutta astuessani toisen luokan vaunuun, näin saman nuoren herrasmiehen, joka oli liehakoinut bolshevikkimatruusia matkalla Tornioon. Juna oli tuskin alkanut liikkua, kun hän aukaisi matkalaukkunsa heittäen ulos junan ikkunasta sen sisällyksen: »Prawda» lehtiä. Hän kertoi olevansa unkarilainen upseeri, joka oli haavoittuneena joutunut venäläisten vangiksi; pari kertaa oli hänen onnistunut paeta vankeudesta, mutta saatu sitten kiinni, nyt hän oli käyttänyt bolshevikkivallankumousta hyväkseen, selittänyt olevansa sielultaan bolshevikki, ostanut bolshevikkilehtiä Pietarista, ja kun hänellä ei ollut passia, oli hän seurustellut junassa matruusin kanssa ja selittänyt tälle, että hän matkusti Unkariin kiihoittamaan kansaa bolshevismiin ja tätä varten vei lehtiä mukanaan.

»Nyt menen ilmoittautumaan Italian rintamalle»,

sanoi hän nauraen. Hänen kujeensa oli onnistunut. Matruusi oli arvattavasti ollut siinä uskossa, että Unkarissa puhuttiin venäjän kieltä, sillä mitä hän muuten olisi tehnyt siellä lukuisilla venäläisillä sanomalehdillä; toista olisi ollut jos hän olisi vienyt bolshevikkikirjallisuutta mukanaan, mutta se olisi kai tullut hänelle liian kalliiksi, ja kaikissa tapauksissa hän saavutti näinkin yksinkertaisin keinoin toivomansa vapauden.

Haaparannasta sähkötin heti kapteeni Theslöfille, että olin matkalla Tukholmaan. Saavuttuani sinne tapasin hänet heti, ja hän ilmoitti, että yhteys siellä olevien asiamiesten ja sotilaskomitean edustajan välillä oli täydellisesti särkynyt, niin etteivät saksalaiset edes myöntäneet tälle passia Berliiniin, minne hän aikoi matkustaa! Kävin sen jälkeen tuomari Jonas Castrénin luona, jonka kertomus oli vieläkin synkempi. Saadakseni käsityksen, millaiset välit todella olivat, menin tirehtööri Steinwachsin luo, etenkin kun tarvitsin väärän passin matkaa varten Berliiniin, sillä siellähän minun piti koettaa saada selville, mitkä mahdollisuudet meillä oli saada jääkäripataljoona asestettuna kotiin. Tirehtööri Steinwachs todensi kapteeni Theslöfin ja tuomari Castrénin ilmoitukset oikeiksi ja selitti pitkälti kokonaisen syntiluettelon sotilaskomitean täkäläistä etappia vastaan.

Tukholman etapin oli onnistunut saada saksalaisten komentamaan jääkäripataljoonasta Tukholmaan jääkäri Oberzugführer Jernström. Alussa oli kaikki sujunut hyvin, mutta vähitellen olivat välit saksalaisten asiamiesten kanssa kylmenneet, ja eräänä päivänä sai jääkäri

Oberzugführer Jernström käskyn palata pataljoonaansa Saksaan. Tätä estääkseen sähkötti eversti Mexmontan Berliiniin kapteeni von Hülsenille, joka kuitenkaan ei peruuttanut antamaansa käskyä. Toinen yhtä ikävä välikohtaus oli jo ennenmainittu syyskuussa muka tapahtuva kansannousu. Tämän johdosta oli Steinwachsin kertomuksen mukaan pyydetty Saksalta aseita, ja laivat oli jo lastattu, kun peruutuskäsky saapui. Kaikkien ylläkerrottujen asiain tähden ilmoitti Steinwachs, etteivät saksalaiset tahtoneet olla Tukholman etapin kanssa yhteistyössä.

Kävin tapaamassa eversti Mexmontania, ja me päätimme yhdessä hänen ja Theslöfin kanssa syödä suurusta »Kronprinsenissä». Keskustelu koski nyt syntynyttä tilannetta, josta Mexmontan syytti pääasiallisesti erinäisten Tukholmassa olevien suomalaisten vehkeilyjä. Keskustelu varsinkin Theslöfin ja Mexmontanin välillä tuli kiivaaksi, kun kysymys koski Mexmontanin kirjettä sotilaskomitealle, jossa ilmoitettiin saksalaisten maihinnousun tapahtuvan syyskuussa ja jossa kehoitettiin kaikkia Suomen entisiä upseereita ja talonpoikia kokoontumaan Pohjanmaalle.

Tämä syyskuun 9 päiväksi ilmoitettu maihinnousu oli sotilaskomitean Tukholmassa olevalle etapille osoittanut, mitä suuria yllätyksiä ja väärinkäsityksiä voi tapahtua, kun kaikki tiedot Saksan päämajaan ja Saksan päämajasta kulkevat niin monen välikäden kautta. Se oli saanut heidät arvelemaan, että eiköhän voitaisi päästä suoranaiseen, välittömään kosketukseen Saksan päämajan kanssa.

Tätä aatetta he olivat saaneet perille viemään erään Saksan armeijassa palvelevan ruotsalaisen upseerin. Kun tieto tästä saapui Berliiniin Yleisesikunnan poliittiseen osastoon ja täältä Tukholmassa toimiville saksalaisille agenteille, niin se herätti heissä vihamielisyyttä sanottua etappia kohtaan, ja tämä eripuraisuus kasvoi päivä päivältä. Se oli jo mennyt niin pitkälle, etten katsonut mahdolliseksi voivani tässä enää välittää, ja tulin itse siihen päätökseen, että tukholmalainen etappimme oli poistettava.

Menin iltapäivällä kansliaan, jossa eversti Mexmontan ja ennenmainitut ruotsalaiset upseerit työskentelivät. Oli erittäin ikävää ilmoittaa heille tästä välttämättömyydestä. Minä kiitin heitä heidän tekemästään työstään, mutta ilmoitin heille, että ainoa mahdollisuus Suomelle tänä kriitillisenä aikana oli saada apua Saksasta ja ettei siis välejämme Saksaan millään tavoin saisi rikkoa. Koska se nyt kerran oli tapahtunut, ei sotilaskomitea voinut tehdä muuta kuin hajoittaa tämän etapin. Meistä oli samantekevä, kenen syy tähän eripuraisuuteen oli — pääasia oli, että sellainen oli nyt syntynyt ja että se teki mahdottomaksi tämän etapin yhteistyön Saksan yleisesikunnan kanssa, ja silloinhan oli selvää, että meidän piti järjestää asiat siten, että taas saisimme yhteistoiminnan sen kanssa käyntiin.

Seuraavana päivänä kävin senaattori Edvard Hjeltin luona. Kerroin hänelle aikeistani matkustaa Berliiniin ja keskustella von Hülsenin kanssa, Hjelt lupasi saapua myös sinne, mutta ei ehtinyt samana päivänä kuin minä.

Tirehtööri Steinwachs toimitti minulle väärällä nimellä

Edv. Hjelt.

varustetun passin, ja sillä matkustin Trälleborgin kautta Saksaan. Matkustajia oli vähän höyrylautalla, sillä sodan aikana oli sekä pääsy Saksaan että pois sieltä erittäin vaikea. Sassnitzissa ei minun tarvinnut läpikäydä ruumiin tarkastusta, sillä sähkösanoma Berliinistä oli ilmoittanut rajatarkastajille tulostani. Itse olin sähköttänyt Berliiniin Thesleffille, ja tyydytyksekseni oli vapaaherra von Bonsdorff saapunut asemalle minua vastaan (Thesleff saapui vasta seuraavana aamuna Berliiniin).

Tilanne maailmansodassa oli muuttunut meille epäedullisemmaksi. Bolshevikit olivat ottaneet päämääräksen rauhan saavuttamisen Saksan kanssa, tämän takia oli tapahtunut »veljeilyä» itärintamalla, ja hallitusten välillä oli aloitettu rauhanneuvottelut.

Tämä kaikki muutti tuntuvasti asemaamme. Emme enää voineet toivoa saksalaisten joukkojen maihinnousua Suomeen. Meidän oli nyt turvauduttava itseemme ja luotettava siihen, että bolshevismi oli hävittänyt viimeisenkin pirstan sotakurista venäläisten joukkojen kesken. Meidän pyrintömme oli nyt ohjattava kahden tärkeän päämäärän saavuttamiseen:

1) aseitten saantiin Saksasta ja jääkäripataljoonan palauttamiseen asestettuna Suomeen ja

2) vaikuttaa saksalaisiin johtaviin henkilöihin niin, että rauhanneuvotteluissa venäläiset joukot pakotettaisiin jättämään Suomen.

Jo matkalla olin kirjoittanut sotilaskomitean puolesta kirjeen kenraali Ludendorffille, jonka luin Tukholmassa sekä senaattori Hjeltille että kapteeni Theslöfille. Tämän kirjeen käänsivät Berliinissä toimivat kansalaisemme saksaksi, ja se kirjoitettiin koneella Saksan yleisesikunnassa. Kirjeessä oli tilanne Suomessa esitetty lyhyesti. Siinä huomautettiin siitä, mitä suomalaiset olivat tehneet Saksalle sodan aikana. Tuhansia saksalaisia oli suomalaisten avulla päässyt pakenemaan Venäjältä sotavankeudesta, suuren määrän sotavarastoja ja tehtaita olivat suomalaiset aktivistit hävittäneet, mutta suurin hyöty oli kuitenkin Saksalle ollut siitä, että Suomi oli kieltänyt Venäjältä apunsa sodan aikana. Saksalla oli siten ollut vastassa ainakin 300,000 sotamiestä vähemmän. Ei tahdottu näet, että suomalaiset taistelisivat germaanien vihollisten puolella. Mutta siitä syystä ei Suomella nyt ollut harjoitettuja sotilaita käytettävänään, kun oli kysymyksessä vapauttaa maa venäläisistä sotilaista ja omista rauhanhäiritsijöistä. Sentähden toivottiin, että Saksan keisari hallitsijasanallaan turvaisi Suomen tulevaisuuden.

Mutta olot maassa vaativat ehdottomasti, että venäläiset joukot pakotettaisiin jo aselevon aikana lähtemään maasta ja että jääkäripataljoonamme asestettuna kuljetettaisiin Suomeen. Saksassa opetettuna sen on näytettävä, mihin se pystyy, ja pääasiallisesti sen on

W. Crantz.

taisteltava maassa vallitsevaa sortoa ja laittomuutta vastaan.

»Teidän ylhäisyytenne», niin päättyi kirje, »me puhumme sotilaina sotilaan suoraa kieltä. Suomen kansa odottaa avointa, miehekästä vastausta, ja se kysyy: mitä voivat Saksan hallitus ja Saksan kansa tehdä meidän hyväksemme? Vastausta odottaa sorrettu kansa, tästä vastauksesta riippuu pitkäksi aikaa Suomen ja Pohjolan kohtalo.»

Saapumiseni johdosta Berliiniin oli sähköteitse kutsuttu sinne Saksan suuresta päämajasta yleisesikuntamajuri Crantz.

Berliinissä asetuin asumaan Esplanadihotelliin ja läksin heti seuraavana aamuna tapaamaan kapteeni von Hülseniä. Hän otti minut erittäin ystävällisesti vastaan. Me pohdimme Suomen kysymystä: aseitten lähettämistä, suojeluskuntain järjestelyä j. n. e.

Von Hülsen sanoi minulle, että täällä oli käynyt useita kansalaisiani anomassa Saksan apua. »Te olette ensimmäinen, joka tulette tänne ja ilmoitatte, että Suomi itse voi saada jotakin aikaan.»[1] Hän kertoi kuinka vaikeassa

[1] Tämä johtuu tietysti siitä, ettei rauhanneuvottelujen käydessä ollut toivoakaan saada aseellista avustusta Saksasta.

asemassa hän oli Suomeen nähden, jota hän tahtoi auttaa, juuri käyvien välirauhanneuvottelujen johdosta. Suomeen oli lähetetty aselaiva »Equity». Siihen oli lastattu 25 tuhatta kivääriä, 50 konekivääriä, ampumatarpeita y. m., ja von Hülsen oli vuokrannut laivan, jolla ei ollut radiota, jottei amiraliteetti voisi kutsua sitä takaisin, jos välirauha tällä välin solmittaisiin. Tämä arvokas aselasti, jota me niin välttämättömästi olisimme tarvinneet, palasi Saksaan, kun se ei nähnyt sovitulla paikalla vastaanottajia. Ainoastaan muutamat jääkärit astuivat maihin, ottaen joitakin konekiväärejä mukaansa.

E. von Hülsen.

Mutta Berliinissä ollessani en vielä tietänyt tästä onnettomuudesta, vaan olin erittäin iloinen tästä aktivistien järjestämästä aselastista.

Kapteeni von Hülsen tarjosi minulle päivälliset hotelli Adlonissa. Päivällisille oli saapunut jo mainittu majuri Crantz, suomalaisista olivat läsnä vapaaherra von Bonsdorff, everstiluutnantti Thesleff ja ratsumestari Gripenberg.

Täällä tulin tuntemaan miellyttävän ja eheäluontoisen, tarmokkaan preussilaisen yleisesikuntamajuri Crantzin, ja tämä ystävyys on kestänyt huolimatta siitä, että

hän nyt asuu kaukana Baijerissa, surren isänmaansa kovaa kohtaloa.

Luin hänelle kirjeeni kenraali Ludendorffille, ja hän lupasi kaikin puolin koko sydämestään puoltaa anomustani. Hän esitti kaikki itärintamaa koskevat asiat päämajan päämajoitusmestarille, kenraali Ludendorffille.

Seuraavana aamuna sain mielenkiintoisen vierailun. Kaksi suomalaista jääkäriä, Oberzugführerit Heinrichs ja Mandelin, tuli luokseni hotelli Esplanadiin. He kertoivat, että mieliala pataljoonassa oli levoton, kotikaipuu oli erittäin suuri, ja oli pelättävä mellakoita, jollei joku tulisi sinne heitä rauhoittamaan. He pyysivät, että minä saapuisin Libauhun. Ikäväkseni täytyi minun kieltäytyä, sillä olosuhteet Suomessa olivat siksi jännitetyt, että katsoin heti velvollisuudekseni palata kotiin toimitettuani asiani. Kaikissa tapauksissa pyysin heitä viemään perille sotilaskomitean terveiset ja ilmoittamaan heille, että kysymys heidän kotiapääsystään on pantu vireille. He pyysivät saada ilmoittaa minun tervehdykseni pataljoonan päiväkäskyssä, johon suostuin. Omissa, hyvin ommelluissa univormuissaan he tekivät erittäin hauskan ja miellyttävän vaikutuksen. Kun en itse voinut matkustaa Libauhun, jäi tämä tehtävä everstiluutnantti Thesleffin ja ratsumestari Gripenbergin toimeksi.

Seuraavana aamuna saapui senaattori Hjelt Berliiniin. Hän oli saanut senaatilta toimeksi koettaa saada Saksan tunnustamaan Suomen itsenäisyyden. Tästä asiasta hän keskusteli von Hülsenin sekä erinäisten muitten saksalaisten kanssa. He antoivat hänelle sen neuvon, että Suomi koettaisi saada ensin bolshevikit tunnustamaan

Suomen itsenäisyyden, nämä kun kerran olivat selittäneet ohjelmakseen kansojen vapaan itsemääräämisoikeuden. Lupasin saattaa tämän mielipiteen senaatin tietoon. Samana päivänä tarjosin päivälliset hotelli Fürstenhofenissa kapteeni von Hülsenille ja hänen apulaiselleen, kapteeni Püschelille. Suomalaisista olivat mukana Hjelt, Bonsdorff, Thesleff rouvineen ja Gripenberg sekä molemmat nuoret jääkärit Heinrichs ja Mandelin. Paluumatkaa varten olin käynyt Ruotsin lähetystössä saadakseni passini viseeratuksi, mutta se kiellettiin, koska täytyi ilmoittaa syy, miksi oli välttämätöntä matkustaa Ruotsin kautta, ja tämän syyn pätevyyttä harkitsi sitten Ruotsin lähetystö, ennenkuin myönsi läpipääsyn. Vapaaherra von Bonsdorffin ystävällisellä välityksellä, hän kun tunsi henkilökohtaisesti Ruotsin ministerin, sain kuitenkin passini järjestykseen.

P. von Gerich.

Tukholmaan saavuttuani sain kuulla senaattori Paasikiven y. m. matkasta Skandinavian maihin saadakseen Suomen itsenäisyyden tunnustetuksi. Siitä tulin yhä varmemmin siihen käsitykseen, että Suomen itsenäisyyden tunnustaminen tulisi suuressa määrässä riippumaan siitä, saataisiinko Venäjän tunnustus sille.

C. W. Malm.

Kun saavuin Helsinkiin, menin heti senaattori Svinhufvudin luokse ja esitin saksalaisten mielipiteen. Pääasiallisesti ministerivaltiosihteeri Enckellin tarmokkaiden ja viisaiden toimenpiteitten kautta saatiin myös tämä muodollinen tunnustus itsenäisyydellemme, joka avasi meille mahdollisuuden vähitellen saada muitten valtioiden hyväksymisen sille. Kuinka vähäinen itsenäisyytemme itse asiassa oli, näkyy siitä, etteivät venäläiset ollenkaan tämän johdosta poistaneet tullivalvontaansa Torniosta tahi alkaneet siirtää sotaväkeään pois Suomesta. Tukholmassa piti minun käydä bolshevikkikomissaari Vorovskin luona (Venäjän lähetystössä hallitsi vielä entinen ministeri) saadakseni passiini viisumin; häntä itseään en tavannut, mutta hänen rouvansa, joka näkyi olevan hyvin ymmällä miehensä uuden viran vuoksi.

Jo ennen matkaani Saksaan oli sotilaskomitea lähettänyt kenraalimajuri Paul von Gerichin, joka vallankumouksen jälkeen oli palannut Suomeen ja asettunut asumaan Haminaan, Vaasaan järjestämään Etelä-Pohjanmaan suojeluskuntia. Hän oli lähettänyt meille lyhyen harjoitusohjesäännön, jonka me hyväksyimme suojeluskuntia varten. Alipäällikkökoulu avattiin Vimpelissä,

H. Wärnhjelm.

sitä ohjasivat Saksasta saapuneet jääkärit. Saksaniemen hajoitettu ratsukoulu oli saatu koottuksi Lappajärvelle, ratsumestari C. V. Malm järjesti suojeluskuntia Savossa, everstiluutnantti HermanWärnhjelm toimi Karjalassa, apunaan jääkäri Hägglund ja maisteri Sivén, everstiluutnantti Aminoff kävi Mikkelissä samoissa asioissa, kapteeni Ernst Söderholm Tampereella, ratsumestari Tulander Jyväskylässä j. n. e. Turussa oli kapteeni Schönbergin jälkeen suojeluskuntain järjestäjänä kapteeni Bergh, apunaan luutnantti Fabritius.

Palattuani Suomeen oli edessämme kaksi tärkeätä kysymystä: ylipäällikön hankkiminen sotaa varten sekä jääkärien kotiinpaluu. Heti sen jälkeen kuin Venäjän tunnustus itsenäisyydellemme oli saavutettu, sai maamme sekä Saksalta että Ranskalta tämän tunnustuksen. Saksan tunnustus saapui ensiksi sotilaskomitealle, von Hülsen lähetti ilmoituksen siitä langattomalla meille, ja sen vastaanotti meidän pieni asemamme lähellä Porvoota. Sain siis tilaisuuden ilmoittaa siitä senaatille, ennenkuin Saksan virallinen tiedonanto saapui.

Ranskan tunnustaminen tapahtui siten, että Ranskan konsuli Renault ja sotilasasiamies täydessä univormussa

saapuivat senaattiin. Olin juuri senaattori Svinhufvudin huoneessa hänen puheillaan, kun tämä lähetystö saapui. Lähetystön jäsenet saivat muiden vastaanottoa odottavien henkilöiden kanssa odottaa odotushuoneessa ja sitten tulla Svinhufvudin puheille! Meidän nuoressa valtiossamme ei silloin vielä tunnettu muotoja, ja senaattori Svinhufvudille, joka ei koskaan ole ollut eikä tahtonutkaan olla diplomaatti, ne ovat aina olleet outoja.

Tällä Ranskan tunnustuksella oli suuri merkitys toisen kysymyksen ratkaisulle, nimittäin kysymykselle jääkärien kotiintulosta. Suomen hallitus tahtoi heidät kyllä kotiin, mutta pienissä ryhmissä, ettei se herättäisi huomiota eikä ympärysvaltain paheksumista. Hallituksemme (muutamia harvoja lukuunottamatta) ei vieläkään uskonut, että sosiaalidemokraattinen puolue valmisti vallankumousta. Sotilaskomitean puheenjohtajana kävin päivittäin senaatissa Svinhufvudin puheilla koettamassa saada hallituksen virallisesti anomaan Saksan hallitukselta jääkärien kotiintuloa. En voinut luulla, että se mitenkään vaikeuttaisi meidän asemaamme ympärysvaltain suhteen, sillä onhan luonnollista, että kun Suomi oli suvereeninen maa, se kutsui takaisin ainoan aseharjoitusta saaneen joukon järjestystä ylläpitämään omassa maassaan.

Svinhufvud oli kyllä hyvin halukas suostumaan tähän, mutta katsoi, että minun pitäisi ensin sondeerata Ranskan Suomessa tilapäisesti oleskelevaa sotilasasiamiestä, jottei jääkärien kotiinpaluu kokonaisena joukkona vahingoittaisi asemaamme. Katsoin, että keskustelu tällaisista kysymyksistä nuoren ranskalaisen kapteenin kanssa oli

E. Söderholm.

aivan turhaa: ensinnäkään hän ei voinut itse antaa mitään lausuntoa, kuinka Ranskan hallitus tähän suhtautuisi, vaan hänen olisi tiedusteltava tätä asiaa päällystöltään, ja toiseksi olisi hyvin luultavaa, että sodan vielä riehuessa saksalaisen joukko-osaston (sillä sellainenhan jääkäripataljoona silloin oli) saapuminen tänne ei herättäisi hyviä tunteita meitä kohtaan. Oli vain surullista todeta, kuinka vähän hallitus vielä oli tietoinen siitä, miten pitkälle sosiaalidemokraattinen puolue oli luisunut kapinahankkeissaan ja mikä vaara uhkasi koko Suomen yhteiskuntaa. Nyt ei voinut olla kysymystä siitä, loukkaantuko joku vai ei — oli kysymys jaksammeko pysyä pystyssä kansana, vai katoammeko Venäjän vallankumouksen pirunkattilaan.

Toinen tärkeä kysymys oli ylipäällikön valinta tulevaa vapaussotaa varten. Ratsumestari Malm oli käydessään Helsingissä maininnut, että kenraaliluutnantti Charpentier oli saapunut maahan. Häntä oli aikoinaan aiottu Suomen rakuunarykmentin komentajaksi, mutta valtiolliset olosuhteet maassamme, jotka veivät koko sotalaitoksen hävittämiseen, olivat saattaneet hänet jatkuvasti palvelemaan Venäjän armeijassa — ensin Grodnon kaar-

tin husaarirykmentin päällikkönä, sittemmin divisioonan ja armeijakunnan päällikkönä maailmansodassa. Sotilaskomitean jäsenet, jotka olivat kuulleet hänestä vain hyvää, päättivät kääntyä hänen puoleensa. Kun palasin Saksasta, oli asia jo ratkaistu. Ratsumestari Åkermanille ja minulle annettiin toimeksi mennä hänen luoksensa esittämään ehdotuksemme. Kenraali Charpentier, noin 60-vuotias mies, teki sympaattisen vaikutuksen ja oli heti valmis asettumaan riviimme. Päivittäin kokoontui sotilaskomitea ensin Kalevan entisessä talossa Erottajalla sekä myöhemmin Ritarihuoneella.

Erinäisiä entisiä upseereita liittyi nyt sotilaskomiteaan, m. m. eversti K. E. Berg, joka vallankumouksen jälkeen oli toiminut kenraalikuvernöörin kanslian päällikkönä, ja eversti K. Wilkama (Wilkman), joka maailmansodan aikana oli ollut venäläisen ratsurykmentin komentajana.

Väliaikainen esikunta muodostettiin nyt sotilaskomitean jäsenistä. Eversti Berg toimi esikunnan päällikkönä ja minä päämajoitusmestarina. Charpentier osoittautui kuitenkin vähemmän sopivaksi ylipäälliköksi. Pitikö hän päämääräämme niin heikkona, — kuten todella oli laita, — vai eikö hänellä ehkä oikeammin ollut sitä repäisevää tarmoa, joka saa henkilöt innostumaan ja ponnistamaan kaikki voimansa tarkoitusperän saavuttamiseksi? Siten asiat liukuivat hyvin hitaasti eteenpäin, ilman että näkyviä tuloksia saavutettiin.

Tähän aikaan saapui myös maahamme kenraaliluutnantti, vapaaherra Kaarle Kustaa Eemil Mannerheim. Hän oli palvellut Venäjällä nuoruudestaan asti, mutta

oli koko ajan ollut läheisessä yhteydessä kotimaansa kanssa, jossa hänen isänsä ja sukunsa elivät. Me tunsimme hänet kaikki kadettikouluajalta, sittemmin hän oli tullut ylioppilaaksi ja siirtynyt Nikolajevin ratsukouluun, josta oli ylennetty kornetiksi venäläiseen rakuunarykmenttiin siirrolla Chevalieri-kaartiin. Maailmansodassa hän oli lopulta komentanut ratsuarmeijakuntaa ja vallankumouksen jälkeen ottanut eron Venäjän armeijasta. Suurin vaikeuksin hän oli nyt palannut Suomeen. Oli selvää, että niin kokeneen miehen saaminen joukkoomme oli erinomaisen tärkeätä, mutta toisaalta oli hyvin epävarmaa, tahtoisiko hän työskennellä meidän kanssamme, kun olimme asettaneet kaiken toivomme Saksan meille lupaamaan apuun.

Hallberg ja minä päätimme tiedustella hänen mielipidettään. Tapasimme hänet suuruksella Kämpin hotellissa. Ilmoitimme lyhyesti sotilaskomitean olemassaolosta ja sen tarkoituksesta näinä kriitillisinä aikoina. Hän pyysi saada tarkemman selityksen ohjelmastamme, ja sentähden pidimme kokouksen Seurahuoneella, jossa myös everstit R. Schauman ja Valter Holmberg olivat läsnä. Huomasi heti, ettei häntä miellyttänyt meidän

Valter Holmberg.

yksipuolinen saksalainen suuntautumisemme, mutta Brest-Litovskin välirauha sai kuitenkin aikaan sen, ettei saksalaisten joukkojen tahi edes upseerien saapuminen maahamme enää näyttäytynyt mahdolliselta, minkä vuoksi suurimmat vaikeudet täten tulivat eliminoiduiksi. Mitä jääkäripataljoonan kotiinkutsumiseen tulee, oli hän samalla kannalla kuin me, että se oli saatava ratkaistuksi myönteiseen suuntaan niin pian kuin mahdollista. Aseiden hankkiminen Saksasta oli myös Mannerheimin mielestä välttämätön asia, mutta hän tahtoi jyrkästi, että koettaisimme hankkia myös aseita ympärysvalloilta, niin ettei meidän katsottaisi toimineen yksipuolisesti kummankaan sotaakäyvän ryhmän puolella.

Mannerheim oli itse tarjoutunut ottamaan osaa sotilaskomitean istuntoihin, mutta nyt syntyi uusi vaikeus. Jo ensimmäisissä kokouksissa Ritarihuoneella voitiin todeta, että Charpentier ja Mannerheim useissa kohdin olivat eri mieltä, ja Charpentier oli kutsuttu ylipäälliköksi. Koetimme sovitella asiat niin, että ehdotimme Charpentierille, että hän edustaisi sotilaskomiteaa hallituksessa ja toimisi siis jonkinlaisena sotaministerinä ja, Mannerheim taas ylipäällikkönä. Charpentier ei kuitenkaan ollut tyyty-

väinen tähän, vaan kutsui pari meistä Kämpin hotellissa yksityiseen huoneeseen ja ilmoitti tahtovansa erota. Se oli hyvin tuskallista, sillä Charpentier oli erittäin miellyttävä henkilö, mutta sittenkään emme voineet pyytää häntä jäämään, koska mielestämme tässä oli kysymys, joka koski kansamme elämää tahi kuolemaa, ja henkilökohtaiset sympatiat eivät saaneet tulla kysymykseen.

Tahdon tässä sivumennen mainita, että tunsin hyvin pintapuolisesti vielä tällöin Mannerheimia enkä koskaan ollut hänen kanssaan ollut ystävyyssuhteissa, mutta jo hänen esiintymisensä niissä muutamissa istunnoissa, joissa hän oli ollut läsnä, oli tehnyt mitä syvimmän vaikutuksen meihin kaikkiin: — näimme, että edessämme oli käskevä, tarmokas ja itsetietoinen sotilas, jommoista juuri kaipasimme.

Kun kysymys ylipäälliköstä ratkaistiin, oli yksi sotilaskomitean huomatuimmista henkilöistä poissa. Pitkien keskustelujen kautta senaatissa olimme näet päässeet niin pitkälle, että ratsumestari Åkerman sai valtakirjan ostaa aseita Saksasta sekä kiiruhtaa jääkärien kotiintuloa Suomeen. Sensijaan hän ei saanut Svinhufvudin valtakirjaa pyytääkseen Saksan hallitusta lähettämään jääkärit koottuina joukkoina Suomeen, kuten me katsoimme välttämättömäksi. Onneksi oli ratsumestari Åkermanilla mukanaan valtioneuvos Alexis Gripenbergille Svinhufvudin avoin valtakirja, jota valtioneuvos Gripenberg ja hän sitten kiristyneen tilanteen kehittyessä käyttivät omalla edesvastuullaan.

Kuvaava sille varovaisuudelle, jota senaatti osoitti, oli Suomen itsenäisyyden juhla Kansallisteatterissa. Näyt-

Carl Enckell.

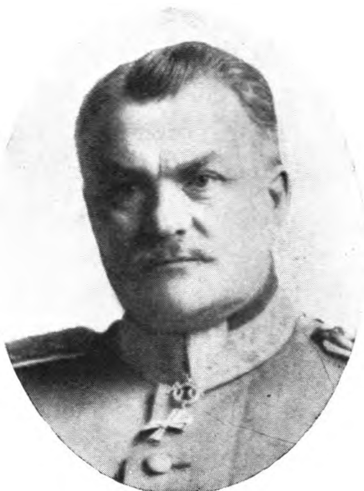
tämö oli koristettu Suomen ja niiden maiden lipuilla, jotka olivat tunnustaneet Suomen itsenäisyyden, tosin esimerkiksi Neuvosto-Venäjän lippuna käytettiin vanhaa tsaarin aikuista lippua, ja Suomen lippuna oli punainen leijonalippu.

Kansallisteatteriin oli kutsuttu ulkomaiden konsulit, ja siellä soitettiin niiden maiden kansallislaulu, jotka olivat tunnustaneet Suomen, mutta ettei loukattaisi ympärysvaltain edustajia, syrjäytettiin Saksa. Ylioppilasnuoriso ei tietenkään tyytynyt tähän, vaan vaati »Die Wacht am Rheiniä». Olihan luonnollista, että sodassa puolueettoman Suomen tuli osoittaa samaa kohteliaisuutta kaikkia valtioita kohtaan. Turhasta pelosta esiinnyttiin nyt nuorison mielestä epäkohteliaasti Saksaa kohtaan. Tätä ei nuoriso voinut sietää, ja koko juhla muodostui siten mitä valtavimmaksi saksalaismieliseksi mielenosoitukseksi. Ministeri, valtiosihteeri C. Enckell peläten, että tulossa oleva mielenosoitus loukkaisi herra Renaultia, vei ulos Ranskan konsulin, ja senjälkeen yleisön melutessa ja suosiotaan osoittaessa soitettiin »Die Wacht am Rhein», jota yleisö seisaaltaan kuunteli, paitsi paria professoria, jotka mielenosoituksellisesti istuivat paikoillaan.

Jos itsenäisyydenjuhla erinäisissä porvarillisissa pii-

reissä kohotti mieliä, niin toisaalta ne, jotka seurasivat yhteiskunnan pohjakerrosten yhä paisuvaa kapinahenkeä, ymmärsivät, että vaara päivä päivältä läheni. Eduskunta oli tosin antanut porvarillisten äänillä hallitukselle valtuudet (tammikuun 12 p:nä) ryhtyä toimenpiteisiin vahvan järjestysvallan aikaansaamiseksi maassa. Eversti K. E. Berg, erittäin tunnollinen ja rehti mies, oli ehdotuksestamme lähetetty Pohjanmaalle sitä järjestämään. Hän oli ottanut mukanaan joukon upseereja, mutta tuntien sen pedanttisuuden, jota K. E. Berg osoitti kaikessa toiminnassaan, ei voitu odottaa pitkään aikaan näkyvää tulosta. Saisimmeko sen tarvittaessa käytettäväksemme vai ei, siitä oli kysymys.

Tuskin! Tilanne kävi yhä pulmallisemmaksi. Uudenmaan läänin kuvernööri B. Jalander, jonka henkeä uhattiin, piiloutui saapumatta lääninhallitukseen. Venäläisten sotamiesten, varsinkin matruusien ja omien huligaaniemme, käytös kävi yhä julkeammaksi — meriväen kasinon lipputangossa liehui anarkistien musta lippu, ja Apollon talossa rehenteli sotamiesten klubi. Sotilaskomitea päätti nyt muuttaa Vaasaan, koska siellä suojeluskunnat olivat parhaiten järjestetyt ja mahdollisuus saada sieltä jalansijaa tulevalle ratkaisevalle esiintymiselle oli jonkinverran suurempi kuin etelässä — suurihan se ei missään ollut. Kun vielä valmistimme lähtöä Pohjanmaalle, ilmoitti eversti K. Wilkama, että hänen täytyi lähteä Venäjälle jättämään hyvästit rykmentilleen, sen hän oli luvannut upseereilleen. Tästä syntyi vähäinen riita. Kenraali Mannerheimin mielestä ei näin vaikeissa oloissa kellään ollut oikeutta jättää tehtäväänsä, mutta

K. Wilkama.

eversti Wilkama oli itsepäinen. Hän oli antanut lupauksensa, ja hänen täytyi pitää se. Hän matkusti Venäjälle, josta suurin vaikeuksin palasi, kun jo vapaussota oli ilmi liekissä. Hänen ansiokas osanottonsa vapaussotaamme on jokaiselle Vapaussodan historian lukijalle tunnettu. Muutamia päiviä ennen matkaamme Vaasaan ilmoittautuivat eversti M. Wetzer ja kenraalimajuri E. Löfström sotilaskomiteaan. Molemmilla oli suuri sotilaallinen kokemus maailmansodasta. Edelliselle tuli kunniakas, mutta vaikea tehtävä puolustaa vaarallisinta rintamaamme Vilppulaa. Ennen lähtöämme piti meidän saada mukaamme joku kokenut rautatievirkamies, sillä olihan jo alussa suunniteltava, miten hajaantuneet suojeluskunnat saataisiin kokoon ja miten ensipäivinä voitaisiin siirtää vähäiset joukot tarvittavaan paikkaan. Tiesin, että entinen Pietarin aseman asemapäällikkö ja sittemmin liikennetarkastaja Karjalan radalla F. Lohman oli sortovuosina ottanut eron valtion virasta ja asui Salossa. Päivää ennen lähtöämme Pohjanmaalle soitin hänelle sekä everstiluutnantti Birger Åkermanille, pyytäen heitä kumpaakin saapumaan seuraavaksi päiväksi Helsinkiin valmiina pitempään matkaan. Everstiluutnantti B. Åkerman,

joka nähtävästi piti meidän päämääräämme mahdottomana, kieltäytyi eri verukkeilla, jotavastoin tirehtööri F. Lohman saapui heti.

F. Lohman.

Samana päivänä, jolloin lähtömme piti tapahtua, kävin kenraali Mannerheimin luona L. Heikinkadun 12:ssa. Hän asui lankonsa, hra M. Gripenbergin luona. Olimme hankkineet kullekin väärät passit. Mannerheimin nimenä oli Malmberg. Palvelija sai viedä tavarat asemalle, ja me kävelimme ensin katuja pitkin välinpitämättöminä, ennenkuin suuntasimme kulkumme asemalle, jottemme herättäisi epäluuloa. Eversti R. Schaumanin piti jäädä Helsinkiin ylläpitämään yhteyttä niin hyvin hallituksen ja sotilaskomitean kuin kaikkien piirien välillä, siksi kunnes ehtisimme antaa määräykset ja järjestää kirjeenvaihdon Vaasasta. Tehtävä ei ollut helppo, mutta hän suoritti sen menestyksellä, niin etteivät yhdyssiteet piirien kanssa tulleet katkaistuiksi Pohjanmaan matkan tähden. Koko vapaussodan aikana etsivät punaiset häntä murhatakseen, joten hänen oli muutettava asuntoa tuiki tiheään, kunnes hänen onnistui päästä sairaalaan, jossa oleskeli väärällä nimellä.

Matkamme Vaasaan ei kulunut ilman pientä välinäytöstä, jolla olisi voinut olla onneton merkitys. Tampereen

asemalla astui venäläinen sotilaspatrulli sisään ja vaati passia. Me nukuimme kaikki makuuvaunuissa. Mannerheim vastasi venäjäksi, ja kun hän puhui puhtaasti tätä kieltä, heräsi patrullissa heti epäilys, että hän oli venäläinen upseeri, joita etsiskeltiin, ja Mannerheimin täytyi pukeutua. Tilanteen pelasti vartion mukana ollut suomalainen poikanen, joka oli tulkkina ja joka selitti, että kyllä hän on suomalainen, vaikka puhuu hyvin venäjää, jolloin patrulli jatkoi kulkuaan enempää meitä häiritsemättä.

Seinäjoen asemalla muutimme toiseen junaan ja saimme paikat toisen luokan vaunussa. Kun sitten Tervajoen asemalla juotuamme aamukahvimme palasimme vaunuun, istui paikoillamme venäläisiä sotamiehiä sylissään suomalaisia naisia. Pyysimme sotilaita jättämään paikkansa, koska olimme ne varanneet, mutta saimme hävyttömyyksiä vastaukseksi. Meillä oli halu heittää miehet ulos vaunusta, jonka helposti olisimme voineet tehdä, mutta katsoimme sittenkin viisaammaksi alistua, kun rettelö olisi kiinnittänyt huomion meihin, mitä tahdoimme välttää.

Vaasaan oli ennen meitä matkustanut pankinjohtaja Aimo Hallberg etsimään sopivaa huoneistoa toiminnallemme. Hän oli maaherra Heikelin hyväntahtoisuudesta saanut suurimman osan kuvernöörintaloa käytettäväksemme. Ensimmäisenä iltana istuimme Vaasan klubissa kaupungintalolla. Siellä otti meidät ystävällisesti vastaan joukko vaasalaisia, heidän joukossaan veljeni, Vaasan hovioikeuden asessori Gustaf Ignatius.

Mannerheim ja Wetzer asuivat kuvernöörintalossa, muutamat Ernstin hotellissa, toiset yksityisten perheitten luona, minä asuin veljeni kodissa.

Maaherran hallitustalo Vaasassa.

Oli selvää, että niin pienessä kaupungissa kuin Vaasassa siksi monen henkilön saapuminen herätti huomiota, ja huhu kertoi jo, että venäläiset sotamiehet aikoivat vangita meidät. Kuvaavaa elämälle Vaasassa silloin oli, että venäläiset sotilaat, varsinkin matruusit naisineen, pitivät kovaa hälinää öisin. Kerran kuuli eversti Holmberg naisen hätähuutoja hotelli Ernstin läheltä, hän kiiruhti ulos auttamaan, mutta silloin löivät venäläiset sotamiehet häntä pahoin.

Työt edistyivät päämajassa hyvin. Me aloitimme kello 8 aamulla, ja työtä kesti tavallisesti kello 1:een yöllä; vain tunnin päivällisloma pidettiin. Suurukseksi tuotiin meille voileipiä ravintolasta.

Jo tammikuun 21 p:nä lähetimme suojeluskunnille ensimmäisen kiertokirjeemme, jossa ilmoitettiin esikunnan kokoonpanosta ja kullekin osastolle kuuluvista asioista. Mutta olimme ehtineet työskennellä vain muutaman päi-

vän, kun saapui viestejä, jotka osoittivat, ettei meillä ollut monta päivää jäljellä valmistuksiin. Tarkoituksemme oli saada suojeluskunnat järjestetyiksi koko maassa, kunnes jääkärit ja aseet saapuisivat Saksasta, ja vasta sitten aloittaa toiminta. Tämä olisi ollut sitäkin välttämättömämpää, kun Pohjanmaalla oli jäljellä Saksasta saaduista 6,500:sta kivääristä ainoastaan 4,500; 2,000 oli lähetetty Itä- ja Etelä-Suomeen. Näistä 4,500:sta kivääristä voitiin laskea noin puolet keskitetyiksi Vaasan—Seinäjoen radan ympäristölle. Jos tähän lisätään, että ammuksia oli vain noin 100 panosta kivääriä kohti, niin ymmärrettäneen helposti, ettei sodan aloittaminen ilman apua ollut juuri lupaavaa, kun yksin Pohjanmaalla oli majoitettuna lähes 15,000 venäläistä, jotka voivat odottaa apua sosialisteilta.

Sillä välin saapui tieto päämajaan, että kaksi sotilasjunaa oli lähetetty Viipurista Pohjanmaalle ja että tarkoitus oli riisua aseista Pohjanmaan suojeluskunnat. Päämajasta soitti kenraali Mannerheim senaattiin ja pyysi senaattia ilmoittamaan venäläiselle aluekomitealle, että sotaväen siirrot tulisivat kovasti kiihoittamaan täällä asuvaa väestöä ja ettei senaatti voisi vastata seurauksista.

Tämä ei kuitenkaan auttanut. Tammikuun 21 p:nä lähtivät junat pohjoiseen Tamperetta kohti. Silloin päätettiin päämajassa, että junat oli mieluimmin räjähdytettävä, kuin sallittava niiden saapua Pohjanmaalle. Kenraali Mannerheim antoi jääkärikapteeni Heiskaselle Lapualle määräyksen ryhtyä valmistuksiin tämän päätöksen toteuttamiseksi. Hän lähetti räjähdyskomennuskunnan pitkin

rautatielinjaa; räjähdyksen tuli tapahtua Tuurin ja Alavuden välillä.

Räjähdyskomennuskunnan tehtävä epäonnistui täydellisesti, vain toisen junan veturi vioittui, mutta molemmat junat saapuivat Seinäjoelle. Onneksi eivät nämä sotilasjunat olleetkaan suojeluskunnan aseistariisumista varten lähetetyt, vaan niissä olivat Suomesta Korniloffia vastaan lähetetyt joukot, jotka eivät halunneet taistella ja omin luvin palasivat majoituspaikkoihinsa.

Pieniä yhteentörmäyksiä sattui melkein päivittäin joko Vaasassa tai sen ympäristöllä; tiedot Etelä-Suomesta, varsinkin Viipurista, eivät olleet lohduttavia. Mutta kun tieto saapui Vaasaan, että venäläinen aluekomitea Helsingissä oli »julistanut sodan» kaikkia porvareja ja suojeluskuntia vastaan ja tämän päätöksen perusteella aikoi lähettää 2,000 merisotilasta Pohjanmaalle, oli selvää, että jos vastarintaan yleensä ryhdyttäisiin, siihen oli käytävä heti, vaikka tulos olisikin hyvin arveluttava.

Kenraali Mannerheim kutsui neuvotteluun esikunnan päällikön, eversti Wetzerin ja minut sekä kenraalimajuri Löfströmin, joka ei ollut ottanut vastaan mitään tointa päämajassa. Eversti Wetzer ja minä vaadimme viipymätöntä toimintaa, jotavastoin kenraalimajuri Löfström mitä vakavimmin varoitti ryhtymästä niin vaaralliseen tekoon. Kenraali Mannerheim yhtyi Wetzerin ja minun mielipiteeseen.

Kun seuraavan päivän aamuna klo 8 saavuin päämajaan, tapasin muutamia tovereita, jotka sanoivat: »Sepä hyvä, että harkitsematon ehdotuksesi sotatoimien viipymättömästä aloittamisesta on lykkäytynyt.»

M. Wetzer.

Olin kalpea suuttumuksesta ja riensin heti Wetzerin luo sanoen: »Kyllä on pirullista, että jos tässä maassa jotakin koetetaan aikaansaada, on aina henkilöitä, jotka viisastelemisellaan sen estävät; nyt näkyy taaskin toimintamme lykkäytyneen.»

»Älä kiivastu, olen aivan samaa mieltä kanssasi, ettei meillä ole aikaa lykkäykseen», vastasi Wetzer.

Aloin taas hengittää, sillä nyt toivoin, ettei mikään enää estäisi aloitettamme. Toivoni ei pettänyt. Menin kenraali Mannerheimin luokse, joka ei ollut aikonutkaan muuttaa kerran tekemäänsä ratkaisua. Hän antoi minulle nyt ohjeita. Hän oli päättänyt, että aseistariisumisen tuli tapahtua yht'aikaa koko Vaasan—Seinäjoen rautatielinjan ympäristöllä, niin että tämä rata ja tärkeä Seinäjoen asema joutuisivat heti haltuumme. Hän määräsi minut v. t. esikuntapäälliköksi, sillä eversti Wetzer sai komennettavakseen Vaasan ympäristön joukot ja kenraalimajuri von Gerich Lapuan ympäristön suojeluskunnat. Sain soittaa eversti Bergille Jalasjärvelle ja antaa määräyksen Suomen tasavallan vartioston marssista Ylistarolle.

Berg oli epätoivoinen. Hänellä oli vain satakunta kivääriä, miehet olivat tottumattomia, ei niillä vielä voinut

mitään tehdä j. n. e. En ryhtynyt keskusteluun tästä, vaan ilmoitin tämän Mannerheimin käskyksi, jota on toteltava; myöskin Lappajärvelle soitin ratsumestari Ahrenbergille, joka tuli erittäin iloiseksi saadessaan käskyn keskittää lippukuntansa Lapualle. Minulla oli nyt kiire valmistaa kaikki tarvittavat käskyt, mutta yhtä tärkeä oli taloudellinen puoli.

Sotilaskomitea oli Helsingissä lakkaamatta anonut, että Suomen Pankin setelistö muutettaisiin Vaasaan (kultakassa oli Kuopiossa), kuten myös setelipaino — mutta turhaan! Sen merkityksen ymmärtää jokainen, sillä nyt anastivat punaiset setelistön ja painokoneet ja voivat maksaa venäläisille sotilaista ja aseista; venäläiset eivät suinkaan olisi ottaneet vastaan punaisten teettämiä seteleitä rahan arvosta. Nyt oli meille sensijaan rahakysymys erittäin pulmallinen, sillä huolimatta useista pyynnöistämme emme olleet tähän saakka saaneet hallitukselta penniäkään. Kaikki valmistukset oli suoritettu pankkien ja teollisuudenharjoittajain sotilaskomitealle antamalla jo 9 miljoonaan nousevalla summalla. Ilman näitä rahoja ja niiden avulla perustettua järjestöä ei vapaussota olisi ollut mahdollinen.

Kenraali Mannerheim oli usein puhelimessa muistuttanut senaattia rahantarpeesta, mutta turhaan.

Onneksi saapui jo vapaussodan ensipäivinä osa hallitusta Vaasaan, m. m. valtiovaraintoimituskunnan päällikkö. Vaasan Senaatin määräperäisellä toiminnalla voitiin sitten rahoittaa vapaussota.

Vapaussodan selostaminen ei kuulu enää näitten muistelmien puitteisiin. Voidaan kuitenkin tehdä

G. Mannerheim.

kysymys, mitä olisi tapahtunut, jos punaiset eivät olisi kaataneet laillista hallitusta ja hajottaneet eduskuntaa? Olisiko Suomi rauhallisilla neuvotteluilla venäläisten bolshevikkien kanssa voinut saavuttaa todellisen itsenäisyyden? Olisiko Suomella ollut varaa maksaa kaikki, mitä venäläiset olisivat vaatineet Viipurin linnoitusten, Suomenlinnan ja Ahvenanmaan linnakkeiden, erinäisten rannikkopatterien ja rannikoillamme olevien linnakkeiden rakentamisesta, joihin he viime vuosina olivat sijoittaneet satoja miljoonia kultaruplia? Inon linnoitusta he eivät koskaan olisi meille luovuttaneet! Tähän tulivat lisäksi Annantehtaan metsät, lennätinverkko, kaikki kasarmit ja Venäjän valtion rakennukset sekä lopuksi ne aseet, panokset, asestukset ja varikot, jotka vapaussodassa saimme rahatta. Ja ennenkuin kaikki tämä olisi arvioitu ja maksu tästä suoritettu, olisivatko venäläiset tosiaankin vieneet joukkonsa pois Suomesta?

Vapaussotamme on kahdessa kohdassa aivan erikoislaatuinen historiassa.

Ei koskaan ole mikään kansa vaikeammissa olosuhteissa menestyksellisesti taistellut vapautensa puolesta. Tämä taistelu oli aloitettava ilman aseita ja ilman rahoja

suurvallan armeijaa vastaan, joka tosin oli vallankumouksen turmelema, mutta jonka miehittämä koko maa oli pohjoisesta etelään asti, jonka hallussa olivat kaikki linnoitukset ja jolla oli käytettävänään mahtava laivasto. Jos tähän lisätään, että kaikki satamat, joita hallituksen joukot voivat käyttää, olivat jäässä, ja väylää tavallisesti tähän vuoden aikaan ei edes jäänsärkijäin avulla voitu niissä pitää auki ja ainoa varma tie Eurooppaan meni Ruotsin kautta, joka ei ainoastaan kieltänyt hädässä olevalta naapuriltaan kaikkea apua, vaan vielä päällepäätteeksi kielsi aseiden kuljetuksen Ruotsin kautta, niin ymmärtää tilanteen vakavuuden. Sitäpaitsi vallitsi maassa mitä vaikein elintarvepula, joka asetti tavattomia vaatimuksia vasta sodan aikana järjestetylle intendentuurille, jolla ei ollut kylliksi kuljetusvälineitä, kun suurin osa rautatien liikkuvaa kalustoa oli vihollisen puolella. Mutta kaikkein raskainta oli kuitenkin, että lähes puolet maan omasta väestä asettui vuosisataisen verivihollisemme puolelle. Ja kuitenkin, näistä epätoivoisista olosuhteista huolimatta, viedään sota, viholliselta anastetuilla aseilla—lopullisesti voittoon!

Toisessakin suhteessa on vapaussotamme ainoalaatuinen historiassa. Kuinka monet niistä henkilöistä, jotka kiiruhtivat taistelemaan isänmaan puolesta sen kohtalon hetkenä, onkaan vapaa Suomi harkinnut liian kevyiksi ja poistanut maan palveluksesta! Useat heistä elävät nyt vaikeissa taloudellisissa oloissa, kun sensijaan jalomielisesti avataan vapaa pääsy valtion toimiin kaikille kapinaan osaaottaneille.

SISÄLLYSLUETTELO.

Vapaussota on Suomen kansan suurin historiallinen teko. Sitä kuvaileva kirja tulee olla jokaisessa isänmaallisessa kodissa, ja jokaisen nuorukaisen on siihen tutustuttava.

HANNES IGNATIUS ja KAARLE SOIKKELI

YLEISKUVAUS SUOMEN VAPAUSSODASTA V. 1918

Hinta nid. 40 mk., sid. vaatekans. 85 mk., nahkaselk. kans. 100 mk.

Kirja on ilmestynyt myös ruotsinkielisenä nimellä *Finlands Frihetskrig år 1918* sekä ranskankielisenä nimellä *La guerre d'indépendance en Finlande en 1918,* ranskaksi kääntänyt tohtori Jean-Louis Perret.

Seuraavassa esitämme ulkomaisia arvosteluja tästä teoksesta:

Norsk Militært Tidskrift, N:o 3, 1925:

»Suomen Vapaussota v. 1918.

Se, että ulkomailla — myöskin Skandinaaviassa — on ollut osittain vääriä tietoja näistä tapahtumista, on suureksi osaksi suomalaisten oma syy. He ovat tehneet liian vähän selostaakseen maailmalle asian oikeata tilaa. Useimmat ovat ammentaneet tietonsa näistä tapauksista sanomalehdistä, sähkösanomista, enemmän tahi vähemmän pintapuolisista sanomalehtikirjoituksista ja yhden tahi toisen osanottajan laatimasta lentokirjasesta, joka selostaa jonkun osanottajan henkilökohtaisia kokemuksia, koettamatta nähdä tapahtumia kokonaisuudessaan. Kenraali Ignatiuksen ja lehtori Soikkelin kirja:

Suomen Vapaussota v. 1918 on tietääkseni ensimmäinen täydellinen selostus. Tekijöillä näkyy olevan huomattavia edellytyksiä teosta varten. Ignatius oli koko sodan aikana Mannerheimin esikunnan päämajoitusmestarina, ja molemmat ovat jäseniä siinä komiteassa, joka kirjoittaa Vapaussodan historiaa, teosta, jota kauan on saatu odottaa. Tässä mielessä tekijät lienevät julkaisseet yllämainitun teoksen. — — —

Minä luulen, että meidän norjalaisten upseerien pitäisi tutustua erityisesti tähän sotaan, eikä edes etupäässä sen valtiollisten seurausten vuoksi, vaan suorastaan sotilaallisena tutkimuksena. Me voimme tällaisesta tutkimuksesta saada hyödyllisen vastapainon sille, että Euroopan olosuhteet vaikuttavat liian valtavasti meihin. Siinä on heikkous, johon me aina olemme vajonneet ja joka on ollut siksi vahva, että jopa ulkonaisista kotoisista oloista on voitu nähdä, mikä suurvalloista kunakin aikana on ollut johtavana sotilasvaltiona. — — —

Sellaisena aikana kuin nykyinen, jolloin Skandinaavian kansat osaksi väärinkäsitetystä idealismista, osaksi korulauseitten vietteleminä pohtivat aseistariisumisen mahdollisuutta, ei tarvitse olla aivan pienenä moraalisena tukena nähdä, mitä kansa voi tehdä ja saavuttaa, vaikkakin sen puolustuslaitos on hävitetty, kun vain kansan sielu on terve.

Mitä kirjaan yleensä tulee, on se hyvin helppolukuinen, sekä selvä että vilkas. Tekijät näkyvät olevan läpeensä objektiivisia selostuksessaan.

Luulen, että jokaisella upseerilla olisi sekä iloa että suurta hyötyä tätä kirjaa sotilaallisessa suhteessa tutkiessaan.

J. Laurantzon.»

*

Militært Tidsskrift, N :o 3, 1925, Kööpenhamina:

»Suuren kansallisen merkkiteoksen ohella, jota julkaisee Vapaussodan Historian komitea ja josta on ilmestynyt 5 osaa, on kaksi sen toimittajaa laatinut ja julkaissut siroasuisen ja

erittäin lukemisenarvoisen kirjan itse sodasta. 222 suuroktaavisivussa annetaan selvä, tyhjentävä ja autenttisiin lähteisiin perustuva kertomus niistä liikkeistä ja taisteluista, mitkä tuottivat suuren ja kauniin tuloksen: Suomen vapauden.

Johdannossa annetaan lyhyt selvitys Suomen valtiollisesta asemasta ennen maailmansotaa ja niistä vapaussodan valmistuksista, joiden alku oli lähtöisin ylioppilasten kokouksesta (27/10 1914); siitä päivästä laskee kuuluisa jääkärikunta syntynsä. Sen ohella tehdään selkoa suuresta ja erinomaisiin vaikeuksiin liittyneestä järjestelytyöstä, joka suoritettiin »valkoisen Suomen armeijan» luomiseksi, minkä armeijan kenraali Mannerheim etevällä taidolla johti voittoon kukistaen ylivoimaiset punaiset joukot.

Itse sotatapaukset on kuvattu sangen havainnollisesti, ja niiden ymmärtämistä helpottaa 7 teksti- ja 11 lisäkarttaa, joita lukuunottamatta on valokuvia eri sotakausilta.

Viimeiseksi esitetään loppuluvussa muutamia yleisiä silmäyksiä, joissa korostetaan täydellä syyllä kenraali Mannerheimin erinomaista johtoa. Mutta mitä voi paraskaan ylikenraali aikaansaada, jos hänen lähimpinä avustajinaan ei ole kykyjä, ja muuten on varmastikin kenraali Mannerheimin kykenevimpien avustajien joukossa kenraali H. Ignatius, joka oli koko sota-ajan päämajoitusmestarina ja jonka osastoon kuuluivat seuraavat neljä tärkeätä alaosastoa: operatiivinen, tieto-, yhteys- ja topografinen alaosasto.

Tekijät ovat tällä kirjalla pystyttäneet vapausliikkeen johtaville miehille sekä Suomen vapausarmeijalle ja sen huomattavalle johtajalle kauniin muistomerkin, ja kaikille puhuu kirja voimakasta kieltään siitä, mitä tahto voi itsensäsäilyttämiseksi suorittaa.»

*

Nordisk Tidskrift» I vihko, 1925:

»Sitten vuoden 1918 on Suomen vapaussotaa koskevaa kirjallisuutta suuri määrä: muistelmateoksia, kuvauksia eri

rintamaosilta tahi tapauksista eri joukoissa kuin myös kaksi vielä keskeneräistä suurta ja yksityiskohtaista teosta, joiden tarkoituksena on käyttää kaikki käytettävissä oleva tätä Suomen historiassa niin varsin tärkeätä aikakautta koskeva aineisto. Vasta nyt on ilmestynyt teos, joka pienehkössä koossa käsittelee koko vapaussodan historiaa, nim. *H. Ignatiuksen ja lehtori K. Soikkelin Yleiskuvaus vapaussodasta* (Helsingissä, Söderström & C:o ja Otava, 1924) Se on ilmestynyt samanaikaisesti sekä suomeksi että ruotsiksi. Teoksen kirjoittajilla, jotka ovat suuren virallisen sotateoksen pääkirjoittajia, on ollut käytettävänään koko aineisto, ja he ovat siitä luoneet samalla selvän ja helppolukuisen kuvauksen sodasta. He eivät ole antaneet kuitenkaan vain pelkkää sotilaallista selvitystä, vaan he ovat kertomuksessaan tehneet johtopäätökset, että Suomen vapaussota edellytyksiinsä, kulkuunsa ja merkitykseensä nähden kuuluu yleiseen historiaan. Mielenkiinnolla seuraa kuvausta Venäjän vallan viimeisistä päivistä, kansannoususta, armeijan vähittäisestä muodostumisesta, suurista hyökkäyksistä ia lopuksi voitokkaan armeijan tulosta Helsinkiin.»

*

Suomessa tunnettu Intian armeijan esikuntapäällikkö *kenraali Walter Kirke* kirjoittaa m. m.:

»Minun kaltaiselleni henkilölle se antaa juuri sen, mitä toivoo: erinomaisen selvän kuvauksen kaikista sotaliikkeistä, ja minä panen arvoa sille ei ainoastaan tämän tähden, vaan myös muistona kiri an tekijästä.» — — —

*

Puolan Yleisesikunnan Historiallinen osasto, kenraali Kukiel, kirjoittaa m. m.:

»Tämä kirja on malliteos selvyydessä ja sotilaallisessa tarkkuudessa, se kun selostaa historiallisia tapahtumia, mutta se on samalla sisällyksensä puolesta sankarieepos.

Suomen vapautus oli meille kaikille puolalaisille kuin auringon säde traagillisena aikana, jolloin kansallinen asiamme näytti toivottomalta ja meidän sotilaallinen ponnistuksemme oli lamassa.»

*

Le Temps (24/12 26).

»Tahdon lopuksi mainita kenraali Hannes Ignatiuksen ja lehtori Kaarle Soikkelin erittäin merkittävän teoksen, jonka suomenkielestä on kääntänyt J. ,. Perret: *Suomen Vapaussota v. 1918* (Otava, Helsinki).

Tämä kirja kuvineen ja karttoineen antaa lukijan käsittää sen lohduttoman aseman, jossa Suomi oli ennen maailmansotaa, ja seurata sen kehitystä tämän maailmanpuinaan aikana 1914—18. Se on ensiluokkainen historiallinen teos.»

*

Puolan Yleisesikuntapäällikkö, kenraali E. Kessler kirjoittaa:

»Erinomaisella mielenkiinnolla ja hartaudella olen lukenut tämän teoksen, jolla on selvyytensä ja sisällyksensä tähden kaksinkertainen arvo. Se on Suomen armeijan maineikkaan traditsionin arvoinen, jonka se elävästi tuo lukijan eteen.» — — —

*

Puolan Sotaministeri, jalkaväen kenraali Zeligovski lausuu:

»Tämä teos, joka käsittelee Suomen vapaussotaa ja sen historiallista kehitystä, on erinomaisen mielenkiintoinen, ei ainoastaan tekijän henkilöllisyyden ja teoksen erinomaisten ansioitten vuoksi, vaan myös niiden yhtäläisyyksien vuoksi, joita niin hyvin Suomen kuin Puolankin taistelussa vapauden ja itsenäisyyden puolesta on havaittavissa.»

K U S T A N N U S O S A K E Y H T I Ö   O T A V A